

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Taali Morel

RAHAPESU *BITCOIN* IDEGA

Magistritöö

Juhendaja

MA Dmitri Teplõhh

Tallinn

2016

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1 <i>BITCOIN</i> KUI MAKSEVAHEND	7
1.1 Maksevahendite ajaloolised ja tänapäevased vormid	7
1.2 <i>Bitcoin</i> kui krüptoraha	9
1.3 <i>Bitcoin</i> 'i süsteem ja <i>bitcoin</i>	10
1.3.1 Tehingud <i>bitcoin</i> 'idega.....	11
1.3.2 <i>Bitcoin</i> 'ide kaevandamine ja tehingute kinnitamine	12
1.4 <i>Bitcoin</i> 'ide eelised ja puudused	13
1.5 <i>Bitcoin</i> 'ide õiguslik käsitus erinevates riikides	15
1.6 Organisatsioonide, liitude käsitlused	19
1.6.1 Euroopa Keskpank.....	19
1.6.2 Euroopa Kohus	20
1.6.3 FATF	21
1.7 <i>Bitcoin</i> 'i võimalik õiguslik käsitus Eesti Vabariigis	22
2 RAHAPESU <i>BITCOIN</i> IDEGA	29
2.1 Rahapesu läbi kolme staadiumi	29
2.2 <i>Bitcoin</i> 'ide eelised rahapesuks võrreldes tavalise rahaga	30
2.3 <i>Bitcoin</i> 'idega läbiviidava rahapesu erinevus tavalisest rahapesust.....	33
3 RAHAPESUVASTANE REGULATSIOON	39
3.1 Vahetusteenuse pakkuja kui regulatsiooni subjekt	39
3.2 Rahapesuvastane regulatsioon Ameerika Ühendriikides.....	41
3.3 Rahapesuvastane regulatsioon Eesti Vabariigis.....	42
3.4 <i>Bitcoin</i> 'ide vahetusteenuse pakkujatele kohalduv regulatsioon	48
3.5 Eesti Vabariigi regulatsiooni vastavus FATF-i 2015. aasta juhendile.....	51
KOKKUVÕTE	54
Money laundering with bitcoins. Summary	60
KASUTATUD KIRJANDUS	62
KASUTATUD MUUD ALLIKAD.....	65
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	70
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	71
KASUTATUD LÜHENDID	72

SISSEJUHATUS

21. sajandi kiire tehnoloogilise arengu ning Interneti järjest laialdasema leviku¹ valguses on toimunud mitmeid suuri muudatusi, millest paljud on põhimõttelisel tasandil muutnud terveid majandusharusid. Nii on ka traditsiooniliste pangakontodel oleva elektroonilise raha asemel nüüd võimalik maksta maksevahenditega, mis eksisteerivad ainult virtuaalsel kujul ja millel puudub füüsiline vaste. Järjest suuremat tähtsust omandavate virtuaalsete maksevahendite, mille väärtus eksisteerib vaid digitaalsel kujul, tuntuimaks ja enim kasutatuimaks on *bitcoin*. Paraku kaasnevad tehnoloogiliste läbimurretega aga ka uued ning üha keerulisemad viisid rahapesuks. Nii on tehnoloogia arenguga tekkinud kurjategijatel uusi viise raha pesemiseks läbi Interneti ja tehnoloogiavahendite. Üheks selliseks viisiks on raha pesemine *bitcoin*'ide abil. *Bitcoin*'ide definitsiooni ükski Eesti Vabariigi seadus hetkel ei sätesta, aga üldises tsiviilkäibes kasutatakse *bitcoin*'i kui maksevahendit. *Bitcoin*'e on võimalik kasutada kaupade ja teenuste eest tasumisel. Näiteks aktsepteerivad makseid *bitcoin*'ides *Amazon*, *Victoria's Secret*, *PayPal*, *Tesla*, *Apple's App Store* ning ühe *bitcoin*'i hind on tõusnud 30.03.2016 seisuga 392,97 euron². Samuti eksisteerib mitmeid *bitcoin*'i vahetusteenuse pakkujaid ning 30.03.2016 seisuga oli *bitcoin*'ide turukapitalisatsioon 6 117 291 329 eurot.³ Oma omaduste poolest erineb *bitcoin* siiski oluliselt rahast, mistõttu erineb ka rahapesu *bitcoin*'idega rahapesust traditsioonilise rahaga.

Käesolevas töös käsitleb autor probleeme, mis seonduvad *bitcoin*'ide kasutamisega rahapesuks. Tulenevalt *bitcoin*'ide uudsusest (loodud 2009. aastal) ning asjaolust, et *bitcoin*'id on muutunud populaarseks alles paaril viimasel aastal, näeb autor probleemina ka seda, et praegune rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse⁴ (edaspidi RahaPTS) regulatsioon ei pruugi olla piisav tõhustamiseks *bitcoin*'idega seotud rahapesualast võitlust.

Nimelt on *Bitcoin*'i süsteemi puhul tegemist nii-öelda uudse maksesüsteemiga, mis erineb teistest *online* maksesüsteemidest. *Bitcoin*'idega seotud rahapesu tuvastamiseks ja tõkestamiseks ei saa pädevad ametiasutused kasutada enam tavapäraseid meetmeid, mis toimivad näiteks pankade ning teiste krediitdiasutuste ja finantseerimisasutuste puhul. Nimelt puudub *Bitcoin*'i süsteemil keskne administratiivne organ, mis reguleeriks ja haldaks *Bitcoin*'i

¹ Näiteks 2015. aasta seisuga oli Interneti kasutajaid maailmas 3 185 996 155 inimest, mis tähendab, et eelmise aasta seisuga kasutas Interneti 43,4 % maailma populatsioonist ning see number kasvab aastast aastasse.

Allikas: Internet Live Stats. Internet users. <http://www.internetlivestats.com/internet-users/> (28.04.2016)

² Bitcoin Price Index Chart. CoinDesk. Arvutivõrgus: <http://www.coindesk.com/price/> (30.04.2016)

³ Crypto-Currency Market Capitalizations. CoinMarketCap. Arvutivõrgus: <https://coinmarketcap.com/currencies/#EUR> (30.03.2016)

⁴ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. - RT I, 11.03.2016, 6.

süsteemi ning viiks süsteemis läbi tehinguid. Tehingud *Bitcoin*'i süsteemis toimuvad hoopis partervõrgustiku abil. Seega tekib ka küsimus, kuidas takistada rahapesu *bitcoin*'ide abil ja keda *bitcoin*'i süsteemi siseselt saaks reguleerida ja kellele rahapesu tõkestamise meetmeid kohaldada.

Viimastel aastatel on ka erinevate riikide pädevad ametiasutused avaldanud, et esineb põhjendatud oht, et *bitcoin*'e kasutatakse rahapesuks. Näiteks on Rahapesuvastane töökind (Financial Action Task Force, edaspidi FATF) 2014. aasta raportis hoiatanud, et virtuaalseid maksevahendeid võidakse kasutada rahapesuks. FATF on nimetatud raportis välja toonud, et *bitcoin*'i protokoll ei paku ega ei nõua *Bitcoin*'i süsteemi kasutajatelt identifitseerimist ega isikusamasuse tuvastamist. Puudub keskne asutus, mis süsteemi toimimist kontrolliks ja tuvastaks kahtlast tegevust. Detsentraliseeritud konventeeritavad virtuaalsed maksevahendid eksisteerivad nii-öelda omas „digitaalses universumis“ ning ei asu ühegi riigi jurisdiktsioonis.⁵ Samuti on Euroopa Pangandusjärelevalve avaldanud hoiatuse, milles juhib tähelepanu võimalikele riskidele, mis võivad tekkida virtuaalset raha, nagu *bitcoin*, kasutades. Euroopa Pangandusjärelevalve on avaldanud, et on võimalik, et virtuaalse raha võrku kasutatakse tehinguteks, mis on seotud kuritegude, sealhulgas rahapesuga.⁶ Autor toob lisaks välja, et ühtne regulatsioon, mis takistaks *bitcoin*'idega seotud rahapesu läbiviimist, puudub ka Euroopa Liidu tasandil.

Teatud omadused *bitcoin*'ide juures on teinud nad populaarseks ka kurjategijate seas. Kurjategijaid pealub *bitcoin*'ide juures eelkõige nende anonüümne olemus, tehingute kiirus ja piiriülesus ning madalad tehingutasud. Näiteks kasutas kurikuulus veebiportaal *Silk Road*, kust klienditel oli võimalik osta illegaalseid tooteid, maksevahenditena vaid *bitcoin*'e. Samuti arvatakse, et terroriorganisatsioon ISIS kogub toetusi *bitcoin*'ide vahendusel.⁷ *Bitcoin*'id on kurjategijate jaoks heaks vahendiks ka seetõttu, et tulenevalt *bitcoin*'ide uudsusest puudub enamikes riikides tõhus rahapesuvastane regulatsioon ning samuti on *bitcoin*'ide õiguslik staatus üle maailma väga erinev.

⁵ FATF. Virtual Currencies Key Definitions and Potential AML/CFT Risks. FATF Report. 2014. Lk 9-10. Arvutivõrgus: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf> (10.01.2015)

⁶ Euroopa Pangandusjärelevalve. Hoiatame tarbijaid virtuaalse raha eest. EBA/WRG/2013/01. 12.12.2013. Lk 1 ja 3. Arvutivõrgus: http://www.fi.ee/public/EBA_virtuaalne_vaaring.pdf (21.02.2015)

⁷ A. Taylor. The Islamic State (or someone pretending to be it) is trying to raise funds using Bitcoin. The Washington Post. 09.06.2015. Arvutivõrgus: <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/06/09/the-islamic-state-or-someone-pretending-to-be-it-is-trying-to-raise-funds-using-bitcoin/> (30.04.2016)

Käesoleva töö eesmärk on analüüsida, mis *bitcoin* oma olemuselt on ning milline võiks olla *bitcoin*'ide õiguslik käsitus rahapesu regulatsioonis. Püstitatud eesmärgi saavutamiseks tuleb eelkõige tuvastada, milline on *bitcoin*'i õiguslik staatus, kuidas erineb rahapesu *bitcoin*'idega traditsioonilisest rahapesust ning tuua välja, milline peaks olema tõhus regulatsioon.

Autor toob välja, et uute tehnoloogiate puhul on alati ohuks see, et seadusandja ei suuda teaduse ja tehnoloogia arenguga sammu pidada. Kuna *bitcoin*'ide puhul on tegemist uue maksevahendi liigiga, mis loodi 2009. aastal ning mis on muutunud populaarseks alles paaril viimasel aastal, siis võib osutuda probleemiks, et praegune regulatsioon Eesti Vabariigis ei ole piisav, et see takistaks raha pesemist *bitcoin*'ide abil. Samuti muudeti RahaPTS-i oluliselt viimati 2008. aastal, kui viidi RahaPTS vastavusse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2005/60/EÜ rahandussüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta⁸ nõuetega. Seega muudeti RahaPTS-i oluliselt aasta enne *bitcoin*'ide loomist ning on ebatõenäoline, et RahaPTS-s sätestatud regulatsioon võimaldab tõhusat *bitcoin*'idega seotud rahapesualast võitust. Eeltoodust tulenevalt püstitab autor hüpoteesi, et *bitcoin*'idega läbiviidava rahapesu tõkestamiseks puudub Eesti Vabariigis asjakohane regulatsioon.

Hüpoteesi kontrollimiseks tuleb esmalt tuvastada, mis on *bitcoin* ja mis võiks olla *bitcoin*'i õiguslik käsitus, kuna vaid siis saab vastata küsimusele, kas *bitcoin*'id või rahapesu *bitcoin*'ide abil võib olla RahaPTS-s reguleeritud. Samuti tuleb välja tuua, kuidas erineb rahapesu *bitcoin*'idega rahapesust traditsioonilise rahaga, kuna siis võib vastata küsimusele, milline regulatsioon peaks välja nägema.

Magistritöö on jagatud kolme suuremasse peatükki. Esimeses peatükis annab autor ülevaate ja analüüsib *bitcoin*'ide olemust ning tehnilist toimimist. Samuti toob autor välja *bitcoin*'ide õigusliku käsitluse Eesti Vabariigis ja mujal maailmas ning analüüsib, kuidas erineb *bitcoin* näiteks rahast, e-rahast, kaubast, väärtpaberist. Töös käsitletavate riikide regulatsioonid valis autor välja eelkõige regulatsiooni olemuse ja materjalide kättesaadavuse tõttu. Kui *bitcoin*'ide õiguslik staatus ei ole kindel, siis ei ole ka võimalik määrata, kuidas peaks *bitcoin*'i reguleerima ja kuidas peaks takistama *bitcoin*'ide abil läbiviidavat rahapesu.

Teises peatükis selgitab autor ja toob näited, kuidas erineb rahapesu *bitcoin*'idega rahapesust traditsioonilise rahaga ning miks on see kurjategijate jaoks nii atraktiivne. Nimelt ei pea

⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ, 26. oktoober 2005, rahandussüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta. - ELT L 309, 25.11.2005.

tehingute läbiviimiseks *Bitcoin*’i süsteemis isik ennast kuidagi tuvastama. Seega paelub kurjategijaid anonüümsuse faktor. Samuti on *bitcoin*’id kurjategijate jaoks atraktiivseks põhjusel, et paljudes riikides puudub vastav regulatsioon, et takistada rahapesualast võitlust, kuna *bitcoin*’i puhul on tegemist uudse maksevahendiga ning seadusandja ei ole jõudnud veel tehnoloogia arenguga kaasas käia. Samuti võimaldavad *bitcoin*’id rahalist väärtust üle kanda kiiresti, piiriüleselt ja väikeste tehingutasudega, mis on kurjategija jaoks kindlasti suur pluss.

Kolmandas peatükis uurib autor Eesti regulatsiooni (RahaPTS) ning vastab küsimusele, kas praegune regulatsioon Eesti Vabariigis on piisav, et tagada tõhus rahapesualane võitlus. Samuti toob autor välja vastava Ameerika Ühendriikide regulatsiooni.

Autor on kasutanud töös eelkõige kirjeldavat ja analüüsivat meetodit. Autor on kirjeldanud, mis on *bitcoin*’id tehniliselt ning analüüsinud, milline võib olla nende õiguslik staatus. Samuti on autor kirjeldanud, kuidas viiakse läbi rahapesu *bitcoin*’idega ning analüüsib, kuidas see erineb rahapesust traditsioonilise rahaga. Autor analüüsib RahaPTS-i ja vastab küsimusele, kas praegune regulatsioon on piisav, et takistada raha pesemist *bitcoin*’ide abil.

Töö on aktuaalne, kuna probeelmidele, mis puudutavad rahapesu *bitcoin*’idega on hakatud pöörama tähelepanu alles paaril viimasel aastal. Paljudes riikides puudub asjakohane regulatsioon. Samuti puudub vastav regulatsioon ka Euroopa Liidu tasandil. Ka ei ole autori poolt käsitletud teemal varasemalt Eesti Vabariigis üliõpilastööd kirjutatud. Küll on aga *bitcoin*’ide teemal 2015. aastal kirjutanud magistr töö K. Kuusemäe teemal „Krüptorahade käibemaksu regulatsioon“, 2015. aastal magistr töö K. Viilup teemal „Profitability from mining bitcoins: should you still enter the bitcoin mining competition? Long-term simulation analysis of the profitability for a single miner“ ja 2015. aastal magistr töö S. Guler teemal „Secure Bitcoin Wallet“.

Põhiallikateks, mida autor töös kasutab on FATF-i materjalid ja RahaPTS-s. *Bitcoin*’i mõiste ja õigusliku staatuse lahtimõtestamisel on põhiallikateks FATF-i ja Euroopa Keskpanga materjalid, Finantsinspektsiooni, Maksu- ja Tolliameti ning Rahapesu Andmebüroo materjalid. Samuti on autor käsitlenud töös teiste riikide praktikat seoses *bitcoin*’i õigusliku staatusega. Lisaks kasutab autor töös Internetis kättesaadavaid teadusartikleid. Samuti käsitleb autor töös *bitcoin*’idega seotud Euroopa Kohtu lahendit ja Riigikohtu lahendit.

1 BITCOIN KUI MAKSEVAHEND

Selleks, et selgitada *bitcoin*’ide olemust, peab autor vajalikuks seletada laiemalt, mis on üldse virtuaalsed maksevahendid, miks nad tekkisid ning mis on nende eelised ja puudused. Samuti toob autor lühidalt välja maksevahendite ajaloo ja selle arengu etapid ning virtuaalsete maksevahendite koht ajaloo.

1.1 Maksevahendite ajaloolised ja tänapäevased vormid

Maksevahendite vorm on muutunud aegade algusest peale. Varajaste maksevahenditena kasutati tavaliselt kaupa või asja, millel on loomumane väärtus (kariloomad, seemned). See tähendab, et sellistel kaupadel või asjadel on väärtust ka siis, kui seda asja ei saa kasutada rahana.⁹ Tegemist oli sisuliselt barteritehingutega, kus kaup vahetati kauba vastu. Sellist maksevahendite vormi võib nimetada kauprahaks (*commodity-backed money*), mis on ka raha kõige algelisem vorm.¹⁰ Hiljem said domineerivateks maksevahenditeks väärismetallid, eriti kuld ja hõbe. Hetkel on domineerivaks maksevahendiks sümbolraha (*fiat money*). Sümbolraha (ehk paberraha) on iga seaduslik maksevahend, mis on valitsuse poolt emiteeritud.¹¹ Inimesed aktsepteerivad seda, sest nad usaldavad valitsust. Usaldus on seega oluline element igas sümbolraha süsteemis.¹² Sümbolraha väärtus sõltub kasutajate usaldusest selle vastu, et valitsus suudab säilitada raha väärtuse.¹³ Arnenud riikides toimub tänapäeval aga suurem osa tehinguid deposiitraha ehk pankadesse hoiustele paigutatud raha vahendusel¹⁴ ning pangakontol elektrooniliselt hoiustatud raha ehk elektroonilise raha (*electronic money*) vahendusel. Elektrooniline raha on digitaalne jälgend sümbolrahast, mille kaudu saab rahalist väärtust elektrooniliselt üle kanda.¹⁵

Paralleelselt sümbol- ja elektroonilise rahaga on tulnud kasutusele ka digitaalsed maksevahendid (*digital currencies*). Digitaalne maksevahend on maksevahend, mille puhul rahaline väärtus salvestatakse ja kantakse üle elektrooniliselt. Näitena võib tuua kinkekaardid,

⁹ A. Roos jt. Finantsturud ja –institutsioonid. Tartu Ülikool, rahanduse ja majandusarvestuse õppetool. Tartu Ülikooli kirjastus. Tartu. 2014. Lk 19.

¹⁰ A. Roos jt, lk 15.

¹¹ European Central Bank. Virtual currency schemes. 2012. Lk 9. Arvutivõrgus: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf> (10.01.2015).

¹² European Central Bank. 2012. Lk 10.

¹³ J. Baron jt. National Security Implications of Virtual Currency. Examining the Potential for Non-state Actor Deployment. Rand Corporation. 2015. Lk 7. Arvutivõrgus: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1200/RR1231/RAND_RR1231.pdf (03.03.2016)

¹⁴ R. Eamets jt. Sissejuhatus majandusteooriasse. Tartu Ülikool, majandusteaduskond, rahvamajanduse instituut. Tartu Ülikooli kirjastus. 2005. Lk 100.

¹⁵ FATF Report. 2014. Lk 4.

toote allahindluse kaardid ja lennuettevõtte preemiapunktid.¹⁶ Digilaalsed maksevahendid on tsentraliseeritud ja reguleeritud teatud keskse administreeriva organi poolt. Digitaalseid maksevahendeid talletatakse, töödeldakse ja kasutatakse *online* keskkonnas.¹⁷

Seoses Interneti ja tehnoloogia arenguga on alanud ka virtuaalsete maksevahendite (*virtual currencies*) kasutamine. Virtuaalne maksevahend on väärtuse digitaalne vorm.¹⁸ Selle ostmisel ei saa vastu münti ega rahatahte, vaid hoopis elektroonilisi ühikuid.¹⁹ Sellega saab elektrooniliselt kaubelda ning see toimib maksevahendina, arvestusühikuna ja väärtuse säilitajana. Kuid see ei oma seadusliku maksevahendi staatust nagu näiteks euro. Virtuaalsed maksevahendid jagunevad konverteeritavaks ja mitte konverteeritavaks. Konverteeritavaid virtuaalseid maksevahendeid nagu *bitcoin*, *e-Gold*, *Liberty Reserve*, *Linden Dollars* ja *WebMoney* saab päris raha eest osta ja müüa. Mittekonverteeritavad virtuaalsed maksevahendid nagu *Project Entropia Dollars*, *Q Coins* ja *World of Warcraft Gold* eksisteerivad vaid vastavates mängukeskkondades ning ei ole mõeldud avalikult raha eest ostmiseks ja müümiseks.²⁰

Konverteeritavad virtuaalsed maksevahendid jagunevad omakorda tsentraliseerituteks ja mittetsentraliseerituteks. Tsentraliseeritud virtuaalseid maksevahendeid kontrollib administraator. Nende vahetuskurss võib olla vaba või seotud mõne keskpanga poolt reguleeritud käibel oleva valuutaga või ka toorainega nagu kuld või hõbe. Detsentraliseeritud virtuaalsed maksevahendid ehk krüptomaksevahendid on vabalt levitatavad, matemaatilistel algoritmidel põhinevad, krüptograafiaga kaitstud ja avatud lähtekoodiga maksevahendid. Neil ei ole kesket administreerivat organit, puuduvad ka monitooring ja järelevalve. *Bitcoin*'i puhul on tegemist detsentraliseeritud virtuaalse maksevahendiga ehk krüptomaksevahendiga.²¹

Autor peab lisaks vajalikuks selgitada, et virtuaalseid maksevahendeid tuleb eristada digitaalsetest maksevahenditest. Digitaalne maksevahend võib olla digitaalne jälgend

¹⁶ J.Q. Ta. Bitcoin, digital and virtual currency: What's the difference? Westlaw Journals Commentary. Thomson Reuters. 24.03.2015. Arvutivõrgus: <http://blog.thomsonreuters.com/index.php/bitcoin-digital-virtual-currency-whats-difference/> (03.03.2016)

¹⁷ J.Q. Ta.

¹⁸ T. Tuuling. Virtuaalsed valuutad ja reaalsed riskid. Postimees. 13.07.2014. Arvutivõrgus: <http://majandus24.postimees.ee/2854143/virtuaalsed-valuutad-ja-reaalsed-riskid> (10.01.2015)

¹⁹ Consumer Financial Protection Bureau of United States. Risks to consumers posed by virtual currencies. Consumer Advisory. 2014. Lk 1. Arvutivõrgus: http://files.consumerfinance.gov/f/201408_cfpb_consumer-advisory_virtual-currencies.pdf (10.01.2015)

²⁰ T. Tuuling.

²¹ T. Tuuling.

virtuaalsest maksevahendist või elektrooniline raha. Seetõttu kasutatakse seda mõistet tihti samas tähenduses virtuaalsete maksevahenditega.²² Digitaalsed maksevahendid on maksevahendid, mis on talletatud ja ülekantavad (liigutatavad) elektrooniliselt. Virtuaalsed maksevahendid on üks tüüp digitaalsetest maksevahenditest. See tähendab, et digitaalsed maksevahendid hõlmavad endas virtuaalseid maksevahendeid, aga mitte vastupidi.²³

1.2 Bitcoin kui krüptoraha

Krüptoraha (*cryptocurrency*) on reeglina hajussüsteemina üles ehitatud makse- ja valuutasüsteem, kus ülesanded on krüpreeritud ja allkirjastatud, kus ühikute emiteerimine on matemaatiliselt kontrollitud ning mille usaldusväärsus tagatakse süsteemisiselt spetsiaalse konsensuse saavutamise algoritmiga.²⁴ Krüptoraha luuakse ja salvestatakse elektrooniliselt ning rahaliste ühikute loomist kontrollitakse ja rahaliste vahendite liikumist kinnitatakse krüptograafia abil.²⁵

Enamik krüptorahasid iseloomustavad järgnevad tunnused: 1) krüptoraha süsteemi kood takistab võltsimist; 2) süsteem ennetab topeltkulutamise (*double-spending*) probleemi; 3) krüptoraha ühikuid on piiratud arv ja süsteem suudab jagada maksevahendi ühikud väiksemateks ühikuteks praktiliselt lõpmatuseni; 4) tehingute tegemiseks ei ole vaja kolmandat osapoolt ning tehingud toimuvad kiiresti; 5) detsentraliseeritud süsteem tagab turvalisuse ja tehingute kinnitamise; 6) süsteem näeb süsteemi osapooltele ette lisatasu, mis motiveerib süsteemi osapooli panustama süsteemi oma arvutiressursse; 7) avalikkusele on näha, kui tehing on lisatud raamatupidamisregistrisse (*ledger, blockchain*); 8) avaliku võtme (*public key*) krüptograafia abil on tagatud isikute andmete turvalisus.²⁶

Erinevate krüptorahade arv ulatub sadadesse. 25.02.2016 seisuga oli neid 667.²⁷ Tuntumad neist on *bitcoin*, *litecoin*, *darkcoin*, *namecoin*, *peercoin*, *mastercoin*. *Bitcoin* on kõige edukam, kuid siiski mitte esimene krüptoraha. Esimene neist oli *B-money*. See leiutati Wei

²² FATF Report. 2014. Lk 4.

²³ J.Q. Ta.

²⁴ MTÜ Eesti Krüptoraha Liit. Bitcoin Eestis. Käibemaksu regulatsioonist ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisest tulenevate piirangute ületamine. Õiguslik arvamus. 14.01.2015. Lk 5. Arvutivõrgus: <http://www.kryptoraha.ee/wp-content/uploads/2015/02/Memo-Bitcoin-Eestis-2015-01-14-final.pdf> (04.01.2016)

²⁵ PwC. Money is no object: Understanding the evolving cryptocurrency market. PwC's Financial Services Institute. 2015. Lk 1. Arvutivõrgus: <https://www.pwc.com/us/en/financial-services/publications/assets/pwc-cryptocurrency-evolution.pdf> (05.01.2016)

²⁶ PwC, lk 3.

²⁷ Map of Coins. Arvutivõrgus: <http://mapofcoins.com/bitcoin> (25.02.2016).

Dai poolt 1998. aastal ja see oli otsene eelkäija *bitcoin*'ile.²⁸ Tõenäoliselt ei konkureeri praegu aga ükski teine krüptoraha turul *bitcoin*'iga, sest *bitcoin*'i turuosa on umbes 80 %.²⁹

1.3 *Bitcoin*'i süsteem ja *bitcoin*

2009. aastal avaldas isik nimega Satoshi Nakamoto artikli „*Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*“³⁰, kus seletas lahti *bitcoin*'i olemuse ning avaldas *bitcoin*'i protokoll. Autor eristab töös *Bitcoin*'i süsteemi ja *bitcoin*'i kui selle süsteemi arveldusühikut. *Bitcoin* on krüptograafiline maksevahend, mis on *Bitcoin*'i süsteemi arveldusühik. *Bitcoin* jaguneb 10^8 *satoshi*'ks³¹. BTC on *bitcoin*'i tähis.

Bitcoin'i süsteem on *bitcoin*'i protokoll alusel loodud avatud lähtekoodiga tarkvara ja keskse osapooleta P2P-võrgustik³², mille osapooled ehk kaevandajad (*miners*) peavad koos andmebaasi³³, mis kajastab kõiki tehinguid ja *bitcoin*'ide kuuluvust nende omanikele. Kaevandajad osalevad kaevandamisel ja tehingute tegemisel.³⁴ *Bitcoin*'i süsteem on tarkvarapõhine *online* maksesüsteem, mis muudab võimalikuks *bitcoin*'idega tasumise. Samuti on see partnervõrgul põhinev avatud lähtekoodiga tarkvaraprogramm, milles sisaldub andmebaas ehk kõigile avalik kontoraamat ehk raamatupidamisregister (*ledger*), mida nimetatakse blokiahelaks (*blockchain*).³⁵

Bitcoin'id on arvestusühik, mis koosneb unikaalsest numbrite ja tähtede jadast, mis moodustavad maksevahendi ühiku. *Bitcoin*'idel on väärtus seetõttu, et isikud on nõus nende eest maksta.³⁶ *Bitcoin* ei ole digitaalses vormis rahatäht või münt ning seda ei tohiks võrrelda tavaliste rahatähtede ja müntidega. Makse tegemisel ei saada makse tegija saajale mitte digitaalsel kujul rahatähti või münte, vaid makse toimub saatja konto debiteerimise ja saaja konto krediteerimise teel. Makseid tehakse selle abil, et vahetatakse krüpteeritud teateid ja

²⁸ B-money. Bitcoinwiki. Arvutivõrgus: <https://en.bitcoin.it/wiki/B-money> (25.02.2016)

²⁹ CoinMarketCap. Crypto-Currency Market Capitalization. Arvutivõrgus: <http://coinmarketcap.com> (27.03.2015)

³⁰ S. Nakamoto. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. Bitcoin.org. Arvutivõrgus: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> (27.03.2015)

³¹ E-Governance Academy. Krüptoraha - võimalused, ohud, riskid. Global Information Society Initiative. 2014. Lk 24. Arvutivõrgus: <http://www.ega.ee/et/publication/krüptorahad-voimalused-ohud-riskid/> (28.03.2015)

³² P2P (*peer-to-peer network*) ehk partnervõrk on võrdsete õiguste ja võimalustega võrgusõlmede kogum, milles iga osaline võib algatada sideseansi ning milles töö või ülesanded jaotatakse osalejate vahel ära.

³³ Andmebaas ehk plokiahel ehk avalik raamatupidamisregister kajastab kogu ringluses olevat ehk kaevandatut raha ja sellega tehtud tehinguid ning samuti infot kõigi kontode kohta, millega on *bitcoin* olnud seotud. Seega võimaldab *Bitcoin*'i süsteem jälgida iga *bitcoin*'i liikumist algusest lõpuni.

Allikas: E-Governance Academy. Krüptoraha - võimalused, ohud, riskid. Global Information Society Initiative. 2014. Lk 7. Arvutivõrgus: <http://www.ega.ee/et/publication/krüptorahad-voimalused-ohud-riskid/> (28.03.2015)

³⁴ E-Governance Academy, lk 7.

³⁵ MTÜ Eesti Krüptoraha Liit, lk 5.

³⁶ FATF Report. 2014. Lk 5-6.

need teated kontrollitakse ja kinnitatakse võrgu poolt üle.³⁷ *Bitcoin*’e ei väljasta ükski konkreetne emitent ning *bitcoin*’ide väärtus ja vahetuskurss sõltub täielikult nõudlusest, mitte aga alusvarast või fikseeritud kursist mõne muu valuuta suhtes. *Bitcoin*’idega maksekohustuse täitmine on võimalik ainult osapoolte vabatahtlikul nõusolekul.³⁸

1.3.1 Tehingud *bitcoin*’idega

Selleks, et *Bitcoin*’i süsteemis tehinguid teha, peab kõigepealt omama *bitcoin*’e. Lisaks kaevandamisele on võimalik *bitcoin*’ide saada vahetusplatvormide kaudu, *bitcoin*’i vahetusautomaadist või osta neid inimestelt otse. Samuti on võimalik müüa oma tooteid või teenuseid ning aktsepteerida makseid *bitcoin*’ides.

Teiseks on *bitcoin*’idega tehingu tegemiseks isikul vaja rahakotti (*wallet*). Kasutusel on mitut tüüpi rahakotte, näiteks spetsiaaltarkvara abil arvuti kõvakettale installeeritud rahakotid, mobiilirakendused ja veebipõhised teenused.³⁹ Igal isikul võib olla ka mitu rahakotti. Rahakotis on kaks võtit – privaatvõti (*private key*) ja avalik võti (*public key*). Võtmepaar luuakse vastavate matemaatiliste algoritmide abil koos ning selle võtmed on omavahel matemaatiliselt seotud.⁴⁰ Avalik võti on isiku *bitcoin*’i aadress ning privaatvõti on parool, millega tehing kinnitatakse (allkirjastatakse). Autor märgib, et kui omanik unustab või kaotab privaatvõtme, kaotab ta ka võimaluse oma *bitcoin*’e kasutada. Samuti ei saa neid *bitcoin*’e kasutada ka keegi teine.

Makse tegemiseks *Bitcoin*’i süsteemis peab isik A vormistama rahakoti vahendusel maksekorralduse näiteks 1 *bitcoin*’i saatmiseks isikule B ning allkirjastama selle oma privaatvõtmega. See maksekorraldus saadetakse nüüd tervele *Bitcoin*’i süsteemile, et süsteemi osapooled (ehk kaevandajad) saaksid tehingu õigsuse üle kontrollida. Enne tehingu tegemist peab A muidugi teadma B avalikku võtit (ehk *bitcoin*’i aadressi).⁴¹ A poolt vormistatud tehing saadetakse kaevandajatele kontrollimiseks. Kontrollitakse, kas avalik võti vastab privaatvõtmele ning kas A rahakotis on olemas *bitcoin*’id, mis ta soovib B-le saata.

³⁷ B. Segendorf. What is Bitcoin? Sveriges Riksbank Economic Review. 2014. Sveriges Riksbank. Lk 73. Arvutivõrgus: http://www.riksbank.se/Documents/Rapporter/POV/2014/2014_2/rap_pov_artikel_4_1400918_eng.pdf (28.03.2015)

³⁸ E-Governance Academy, lk 11.

³⁹ E-Governance Academy, lk 25.

⁴⁰ V. Praust. Autentsuse tagamise vahendid digitaalarhiivis. Uurimuslik töö. Cybernetica. 2006. Lk 23. Arvutivõrgus: http://www.ra.ee/public/Digiarihiiv/da_autentsus.pdf (26.02.2015)

⁴¹ B. Segendorf. What is Bitcoin? Lk 74.

1.3.2 *Bitcoin*’ide kaevandamine ja tehingute kinnitamine

Järgnevalt selgitab autor, kuidas toimub *bitcoin*’ide kaevandamine (*mining*). Kaevandamine on protsess mille läbi luuakse uusi *bitcoin*’e. Samuti toimub kaevandamise käigus *bitcoin*’idega tehtud tehingute vahendamine ja kinnitamine. Kaevandamine on protsess, mille käigus kaevandajad moodustavad juba kontrollitud tehingutest ülimat (arvuti)ressurssi nõudva arvutuse abil tehinguplokke⁴² ja saavad selle eest preemiaks ringlusesse lastavaid uusi *bitcoin*’e. Uute *bitcoin*’ide ringlusesse laskmisega kompenseeritakse kaevandajate panust süsteemi tööshoidmisel. Arvestades, et tehinguplokkide eest saadavate *bitcoin*’ide arv väheneb, tuleb ühel hetkel hakata kaevandajate panust kompenseerima teenustasudega.⁴³ Kaevandamiseks kasutatakse spetsiaalset riist- ja tarkavara.⁴⁴

Tehingute läbiviimine käib järgmiselt. Nimelt kogub kaevandaja iga kümne minuti järel kokku kõik tehingud, mis on toimunud viimase kümne minuti jooksul ning moodustab neist plokki.⁴⁵ Kaevandajad võtavad plokis sisalduva informatsiooni ja kohaldavad sellele matemaatilist valemit.⁴⁶ Esimene kaevandaja, kes suudab matemaatilise probleemi lahendada, saab preemiaks uusi *bitcoin*’e. Ühtlasi lõpetab see kaevandaja ka plokki. Selleks, et plokki lõpetada ja saada *bitcoin*’e, peab kaevandaja poolt välja arvutatud plokki väärtus vastama *Bitcoin*’i süsteemi poolt genereeritud väärtusele.⁴⁷ Matemaatilise probleemi lahendamisel on kinnitatud ka üks plokk plokiahelasse ning järgnevalt saadetakse see plokk kõigile kaevandajatele ülekontrollimiseks. Kui plokis kajastatud tehingud on korrektsed, siis teised kaevandajad aktsepteerivad plokki. Pärast ühe plokki lahendamist hakatakse lahendama ajaliselt järgmist plokki. Järgmise plokki kontrollimisel arvestatakse ka kõiki varasemalt *bitcoin*’idega tehtud tehinguid.⁴⁸ Seega toimub läbi plokki lisamise plokiahelasse ka plokis sisalduvate tehingute kinnitamine.

Võib juhtuda ka nii, et esineb esineda erinevaid versioone plokiahelast. Sellisel juhul leiab süsteem, et kõige pikem plokiahel on kõige sobiva. Tehing, mis just kinnitati registreeritakse viimases plokiahela plokis. Kui plokiahelast peaksid tekkima dublikaatversioonid, siis on risk, et teine versioon plokiahelast valitakse süsteemi poolt sobivamaks ning seega on ka viimane

⁴² Tehinguplokk on kontrollitud ja kinnitatud tehingute kogum.

⁴³ E-Governance Academy, lk 7.

⁴⁴ E-Governance Academy, lk 8.

⁴⁵ B. Segendorf. What is Bitcoin? Lk 74.

⁴⁶ How Bitcoin Mining Works. CoinDesk. 22.12.2014. Arvutivõrgus: <http://www.coindesk.com/information/how-bitcoin-mining-works/> (26.02.2015)

⁴⁷ D. Bryans. Bitcoin and Money Laundering: Mining for an Effective Solution. Indiana Law Journal. Vol. 89, Iss. 1, Article 13. 2014. Lk 446.

⁴⁸ E-Governance Academy, lk 10.

plokk erinev. Kui tehingut ei lisata plokiahelasse, siis seda ka ei kinnitata. Seega on tark oodata mõni kontrolliring, et olla tehingu õigsuses kindel.⁴⁹

Kuna ajapikku on kaevandamiseks vaja läinud järjest suuremat arvutiressurssi, siis see on viinud ühiskaevandamise tekkimiseni (*mining pool*). Ühiskaevandamise puhul on kaevandajad koondunud ning arvutiressursside koondamise teel suurendatakse uute *bitcoin*-ide teenimise võimalust.⁵⁰ Ühiskaevandamine on kaevandajate ühistegevus, mille eesmärgiks on arvutiressursside koondamise teel suurendada uute *bitcoin*-ide teenimise võimalusi, mis omavahel jagatakse vastavalt kokkulepetele.⁵¹

1.4 *Bitcoin*-ide eelised ja puudused

Bitcoin-i maksete suurimateks eelisteks on kidlasti mugavus, kiirus ja madalad tehingukulud. *Bitcoin*-idega tehtud makseid saab saata kiiresti üle Interneti ning madalad tehingukulud teevad mõtekaks ka mikromaksed.⁵² Tehing on kiire, sest tehingu läbiviimiseks ei kaasata kolmandat osapoolt. Samuti ei ole *bitcoin*-idega tehingu tegemisel territoriaalseid piiranguid, tehinguid on võimalik teha kõikjalt, kus on ligipääs Internetile.

Kui valitsusel on võimalus mõjutada raha emiteerimist, siis *Bitcoin*-i süsteemis ei saa keegi uute *bitcoin*-ide juurdetekkimist mõjutada, sest see on kõik *bitcoin*-i protokollis kirjas ning protolli ei ole võimalik muuta. Tulenevalt *bitcoin*-i protokolli lähtekoodist, on *bitcoin*-ide maksimaalseks arvuks 21 miljonit ning selline arv peaks saavutatama 2040. aastaks.⁵³

Samuti ei pea tehingu tegija avaldama oma andmeid, tehingud *bitcoin*-idega on nii-öelda pseudonüümsed. Igaüks saab näha kõikide tehingu rada kõikidelt kontodelt, kuid miski süsteemis ei seo kontot ja isikut.⁵⁴ Seega ei saa tehinguid jälitada, sest isiku andmeid *bitcoin*-i aadressiga siduda ei ole võimalik, kui isik neid just ise avaldanud ei ole.

⁴⁹ B. Segendorf. What is Bitcoin? Lk 76.

⁵⁰ E-Governance Academy, lk 8.

⁵¹ E-Governance Academy, lk 25.

⁵² R. Grinberg. Bitcoin: An Innovative Alternative Digital Currency. Hastings Science & Technology Law Journal. Vol 4:1. 2011. Lk 160. Arvutivõrgus: <http://www.bitcointrading.com/pdf/bitcoinbyreubengrinberg.pdf> (04.01.2016)

⁵³ R. Ali jt. Innovations in payment technologies and the emergence of digital currencies. Bank of England Quarterly Bulletin 2014 Q3. Lk 5-6. Arvutivõrgus: <http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/quarterlybulletin/2014/qb14q3digitalcurrenciesbitcoin1.pdf> (04.01.2016)

⁵⁴ R. Grinberg, lk 164.

Tavatarbijate hulgas ei löö *bitcoin* suuri laineid, sest neid ei huvita anonüümsuse faktor ning nad eelistavad võrrelda kaupade ja teenuste hindu maksevahendiga, mis on neile tuttav ja samuti soovivad nad kaitset pettuse eest.⁵⁵ Viimast aga *Bitcoin*'i süsteem ei taga. Tavatarbija jaoks on suurimateks probleemideks *bitcoin*'ide puhul nende kõikum hind ning see, et *bitcoin*'id ja nende väärtus ei ole ühegi keskse organi poolt tagatud. Samuti ei aktsepteeri makseid *bitcoin*'idega nii palju kaupmehed, et tavatarbija saaks *bitcoin*'ide abil kõiki oma eluvajadusi rahuldada.

Ka on oht *bitcoin*'idest ilma jääda *bitcoin*'ide vahetusplatvormil. Kui *bitcoin*'ide vahetusplatvormil kaob raha või tekib tõrge, ei taga ükski kehtiv õigusakt (näiteks hoiuste tagamise skeemi kaudu) kaitset, et hüvitatakse raha, mida isik hoidis *bitcoin*'ide vahetusplatvormil.⁵⁶

Samuti võidakse *bitcoin*'e digitaalsest rahakotist varastada. See võib juhtuda läbi viiruse, mis installib ennast *bitcoin*'i kasutaja arvutisse ja saadab rahakoti faili kurjategijale, kes viiruse löi.⁵⁷ Lisaks võib digitaalse rahakoti võtme või parooli kaotamisel juhtuda, et virtuaalset raha ei saa selle omanik enam kunagi tagasi.⁵⁸

Ka on häkkerid korraldanud *bitcoin*'e vahetavatele platvormidele küberrünnakuid, mille tulemusena on varastatud kasutajatelt *bitcoin*'e. Näiteks 20.06.2011 toimus küberrünnak *Mt.Cox* vahetusplatvormile. Nimelt häkiti *Mt.Gox* andmebaasi ja saadi ligipääs kasutajanimedele, e-posti aadressidele ja paroolidele. Sellest juhtumist ilmnes, et *Mt.Gox* vahetusplatvormil ei olnud piisavalt head turvanõuded, et kaitsta kliendite andmeid.⁵⁹

Suurimateks ohtudeks võib kindlasti pidada seda, et *bitcoin*'ide teatav anonüümsus köidab kurjategijate tähelepanu. Tehingud *bitcoin*'idega on avalikud, kuid tehingu pooled ei ole. *Bitcoin*'e võidakse kasutada terrorismi finantseerimiseks. Näiteks arvatakse, et terroriorganisatsioon ISIS võib koguda toetusi *bitcoin*'ide vahendusel.⁶⁰ Samuti kasutatakse *bitcoin*'e illegaalsete kaupade ostuks online veebikeskkondades, näiteks veebilehel *Silk Road*.

⁵⁵ R. Grinberg, lk 168.

⁵⁶ Euroopa Pangandusjärelevalve, lk 2.

⁵⁷ R. Grinberg, lk 180.

⁵⁸ Euroopa Pangandusjärelevalve, lk 2.

⁵⁹ European Central Bank. 2012. Lk 26.

⁶⁰ A. Taylor. The Islamic State (or someone pretending to be it) is trying to raise funds using Bitcoin. The Washington Post. 09.06.2015. Arvutivõrgus: <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/06/09/the-islamic-state-or-someone-pretending-to-be-it-is-trying-to-raise-funds-using-bitcoin/> (30.04.2016)

Laia kõlapinda on leidnud ka oht, et *bitcoin*'e kasutatakse rahapesuks. Käesolevas töös käsitlebki autor pikemalt probleeme, mis kerkivad esile *bitcoin*'ide kasutamisel rahapesuks.

1.5 *Bitcoin*'ide õiguslik käsitus erinevates riikides

Saksamaa Liitvabariigis on *bitcoin*'ide kohta seisukohta avaldanud eelkõige Saksamaa Liitvabariigi finantsjärelevalveasutus (*Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht, BaFin*). Saksamaa Liitvabariigi finantsjärelevalveasutus käsitleb *bitcoin*'e kui arvestusühikuid (*rechnungseinheiten*) ja seega ka kui finantsinstrumente tulenevalt Saksamaa krediitiasutusi puudutavast seadusest (*Kreditwesengesetz*). Arvestusühik on nagu maksevahendi ühik, aga erinevalt maksevahendi ühikust, ei ole see seaduslik maksevahend. *Bitcoin*'idel on ka väärtus, mistõttu saab neid kasutada erasektoris maksevahendina bartertehingutes.⁶¹

Saksamaa Liitvabariigi finantsjärelevalveasutuse hinnangul ei kvalifitseeru *bitcoin*'id e-rahaks Euroopa Liidu õiguse ega siseriikliku õiguse alusel. *Bitcoin*'ide kaevandamine ja nende kasutamine maksevahendina ei ole reguleeritud ega nõua finantsjärelevalveasutusest tegevusluba. Kuid *bitcoin*'ide ostmise ja müümine teistele isikutele kaubanduslikul eesmärgil nõuab finantsjärelevalveasutusest tegevusluba.⁶²

Soome Keskpanga (*Suomen Pankki*) hinnangul ei vasta *bitcoin* raha tunnustele ning *bitcoin*'ide kasutamise üle ei ole järelevalvet ega see ei ole reguleeritud.⁶³ *Bitcoin* ei vasta maksevahendi tunnustele, kuna seadus ütleb, et maksevahendil peab olema väljaandja, kes vastutab maksevahendi toimimise eest. Soome Keskpank on avaldanud, et *bitcoin* võib sarnaneda kõige rohkem kaubale.⁶⁴ Soome Maksuamet (*Vero Skatt*) on leidnud, et *bitcoin* on finantsteenuse ning et ostud *bitcoin*'idega kvalifitseeruvad pangateenuseks Nõukogu direktiivi

⁶¹ Federal Financial Supervisory Authority (Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht – BaFin). Annual report 2013. Lk 58. Arvutivõrgus: http://www.bafin.de/SharedDocs/Downloads/EN/Jahresbericht/dl_jb_2013_en.pdf?__blob=publicationFile (01.03.2016)

⁶² Federal Financial Supervisory Authority. Trading in Bitcoins. 17.06.2014. Arvutivõrgus: https://www.bafin.de/SharedDocs/Veroeffentlichungen/EN/Jahresbericht/2013/jb_2013_II_9_2_trading_in_bitcoins.html (23.03.2016)

⁶³ Bank of Finland. Bitcoin involves risks. 14.01.2014. Arvutivõrgus: http://www.suomenpankki.fi/en/suomen_pankki/ajankohtaista/muut_uutiset/Pages/uutinen_140114.aspx?hl=bitcoin (01.03.2016)

⁶⁴ K. Pohjanpalo. Bitcoin Judged Commodity in Finland After Failing Money Test. Bloomberg Business. Arvutivõrgus: <http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-01-19/bitcoin-becomes-commodity-in-finland-after-failing-currency-test> (01.03.2016)

2006/112/EÜ 28.11.2006, mis käsitleb ühist käibemaksusüsteemi⁶⁵ (edaspidi käibemaksudirektiiv) alusel.⁶⁶

Rootsi Keskpanka (*Sveriges Riksbank*) 2014. aasta majandusülevaates avaldatud artikli kohaselt võib *bitcoin*'e käsitleda kui virtuaalseid maksevahendeid.⁶⁷ Rootsi Keskpanka kodulehel on avaldanud, et virtuaalne maksevahend on maksevahendi digitaalne ühik, mida kasutatakse peamiselt Internetipõhisteks makseteks.⁶⁸ Rootsi Keskpanka Majanduskommentaaris on avaldatud, et virtuaalne maksevahend on maksevahend, mille väärtus on digitaalses vormis.⁶⁹ Rootsi Keskpanka uurimuses makseteenuste turu kohta on märgitud, et asutused, mis pakuvad tarbijatele virtuaalsete maksevahendite ostu- ja müügivõimalust, käsitletakse kui finantsasutusi ja nad peavad ennast Rootsi finantsinspektsioonis (*Finansinspektionen*) registreerima.⁷⁰ Rootsi kõrgeim halduskohus (*Högsta förvaltningsdomstolen*) tegi 02.02.2016 otsuse, millega leidis, et tehingud *bitcoin*'idega ei kuulu käibemaksuga maksustamisele.⁷¹ Nimetatud ostus on seotud eelotsuse küsimisega Euroopa Kohtult asjas nr C-264/14 (*Skatteverket versus David Hedqvist*).⁷²

Suurbritannia Keskpank (*Bank of England*) on oma kodulehel öelnud, et *bitcoin* on digitaalne maksevahend.⁷³ Suurbritannias on *bitcoin*'idega seonduvat puudutanud eelkõige Suurbritannia maksuamet (*Her Majesty's Treasury*). Suurbritannia maksuamet on öelnud, et digitaalsed maksevahendid on väärtuse digitaalne jälgend ja neid saab kasutada maksevahendina.⁷⁴ Sissetulek, mis saadakse *bitcoin*'ide kaevandamisest ei ole käibemaksuga

⁶⁵ Euroopa Liidu Nõukogu. 28.11.2006 direktiiv 2006/112/EÜ, mis käsitleb ühist käibemaksusüsteemi. - ELT L 347, 11.12.2006.

⁶⁶ N. Hajdarbegovic. Finland Classifies Bitcoin as VAT-Exempt Financial Service. CoinDesk. 19.11.2014. Arvutivõrgus: <http://www.coindesk.com/finland-classifies-bitcoin-vat-exempt-financial-service/> (01.03.2016)

⁶⁷ B. Segendorf. What is Bitcoin? Lk 72.

⁶⁸ Sveriges Riksbank. Virtual currencies. 17.06.2014. Arvutivõrgus: <http://www.riksbank.se/en/Financial-stability/Payments/Virtual-currencies/> (04.03.2016)

⁶⁹ B. Segendorf. Have virtual currencies affected the retail payments market? Economic Commentaries. Sveriges Riksbank. No 2. 2014. Lk 1. http://www.riksbank.se/Documents/Rapporter/Ekonomiska_kommentarer/2014/rap_ek_kom_nr02_140617_eng.pdf (04.03.2016)

⁷⁰ Sveriges Riksbank. The Swedish payment market. Riksbank Studies. 2013. Lk 76. Arvutivõrgus: http://www.riksbank.se/Documents/Rapporter/Riksbanksstudie/2013/rap_riksbanksstudie_The_Swedish_retailpayment_market_130605_eng.pdf (04.03.2016)

⁷¹ E. Hofverberg. Sweden: Supreme Administrative Court Rules Trade in Bitcoins Not Subject to VAT. Library of Congress. 04.02.2016. Arvutivõrgus: <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/sweden-supreme-administrative-court-rules-trade-in-bitcoins-not-subject-to-vat/> (04.03.2016)

⁷² EKO C-264/14, *Skatteverket versus David Hedqvist*, eelotsustustaotlus.

⁷³ Bank of England. Digital Currencies. Arvutivõrgus: <http://www.bankofengland.co.uk/banknotes/Pages/digitalcurrencies/default.aspx> (05.03.2016)

⁷⁴ HM Treasury jt. Bitcoin, Litecoin...How could digital currencies revolutionise the way we pay? 03.11.2014. Arvutivõrgus: <https://www.gov.uk/government/news/bitcoin-litecoin-how-could-digital-currencies-revolutionise-the-way-we-pay> (05.03.2016)

maksustatav, kuna kaevandamise puhul ei ole tegemist majandustegevusega käibemaksustamise mõttes. Ka *bitcoin*'ide vahetamisel kehtiva valuuta vastu ei võeta käibemaksu.⁷⁵

Ameerika Ühendriikide Riigikassa (*U.S. Treasury Secretary*) on öelnud, et *bitcoin* on detsentraliseeritud virtuaalne maksevahend.⁷⁶ Ameerika Ühendriikide Rahandusministeeriumi finantskuritegude vastase võitluse võrgustik (*U.S. Financial Crimes Enforcement Network*, edaspidi FinCen) on öelnud, et raha on Ameerika Ühendriikide või mõne teise riigi münt või paberraha, mis on loodud ametlikuks maksevahendiks ja mis ringleb ja mida tavapäraselt kasutatakse ja aktsepteeritakse maksevahendina selle riigis, kus raha on käibele lastud. Võrreldes rahaga on virtuaalne maksevahend maksevahend, mis toimib mõnes keskkonnas nagu maksevahend, aga millel ei ole kõiki raha omadusi.⁷⁷

Ameerika Ühendriikide maksuamet (*The Internal Revenue Service*) on öelnud, et virtuaalne maksevahend on väärtuse digitaalne jälgend, mis toimib maksevahendina, arvestusühikuna ja/või väärtuse säilitajana, kuid millel ei ole ametliku maksevahendi staatust üheski riigis.⁷⁸ Ameerika Ühendriikide maksuamet on leidnud, et maksustamise mõttes koheldakse virtuaalseid maksevahendeid kui kaupa.⁷⁹

Austraalia Maksuameti (*Australian Taxation Office*) hinnangul ei ole *bitcoin* raha ega välisvaluuta. Austraalia Maksuamet on öelnud, et tehinguid *bitcoin*'idega käsitletakse kui bartertehinguid ning neile kohaldub ka sama maksustamissüsteem. *Bitcoin*'ide pakkumine ei ole finantsteenuste pakkumine kaupade ja teenuste maksu tähenduses. *Bitcoin*'i käsitletakse varana tulumaksu mõttes.⁸⁰ Austraalia finantsjärelevalveasutus (*The Australian Securities and*

⁷⁵ HM Revenue & Customs. Revenue and Customs Brief 9 (2014): Bitcoin and other cryptocurrencies. Policy paper. 03.03.2014. Arvutivõrgus: <https://www.gov.uk/government/publications/revenue-and-customs-brief-9-2014-bitcoin-and-other-cryptocurrencies/revenue-and-customs-brief-9-2014-bitcoin-and-other-cryptocurrencies> (05.03.2016)

⁷⁶ J. Shasky Calvery. Statement before the United States Senate Committee on Banking, Housing, and Urban Affairs Subcommittee on National Security and International Trade and Finance Subcommittee on Economic Policy. Financial Crimes Enforcement Network. 19.11.2013. Arvutivõrgus: https://www.fincen.gov/news_room/testimony/html/20131119.html (05.03.2016)

⁷⁷ Financial Crimes Enforcement Network. Application of FinCEN's Regulations to Persons Administering, Exchanging, or Using Virtual Currencies. Guidance. 18.11.2013. Arvutivõrgus: https://www.fincen.gov/statutes_regs/guidance/html/FIN-2013-G001.html (05.03.2016)

⁷⁸ The Internal Revenue Service. Notice 2014-21. 2014. Lk 1. Arvutivõrgus: <https://www.irs.gov/pub/irs-drop/n-14-21.pdf> (06.03.2016)

⁷⁹ The Internal Revenue Service, lk 2.

⁸⁰ Australian Government. Australian Taxation Office. Tax treatment of crypto-currencies in Australia – specifically bitcoin. 18.12.2014. Internetis kättesaadav: https://www.ato.gov.au/General/Gen/Tax-treatment-of-crypto-currencies-in-Australia---specifically-bitcoin/?page=1#Using_Bitcoin_to_pay_for_personal_transactions (07.03.2016)

Investments Commission) on leidnud, et digitaalsed maksevahendid ei vasta finantstoote mõistele ning see tähendab, et isik, kes tegeleb *bitcoin*’ide vahendamisega vahetusplatvormil ei paku finantsteenust.⁸¹

Hollandi majandusminister (*Ministerie van Financiën*) on 10.04.2013 arvamuses öelnud, et *bitcoin*’e ei saa käsitleda ametliku maksevahendina, kuna tal puudub keskne järelevalve ja stabiilsus. Seda ei saa käsitleda ka elektroonilise rahana ega finantstootena. Tehningud *bitcoin*’idega kuuluvad käibemaksustamisele.⁸² Virtuaalsed maksevahendid ei kuulu Hollandi finantsjärelevalve seaduse (*Wet op het financieel toezicht*) kohaldamisalasse, mis tähendab, et *bitcoin*’ide kui maksevahendi ja *bitcoin*’i teenuseid pakkuvate asutuste üle ei ole järelevalvet.⁸³ Overijssel kohtu (*Rechtbank Overijssel*) 19.05.2014 otsuses on leitud, et *bitcoin* ei vasta ametliku maksevahendi ega elektroonilise raha definitsioonidele. Otsuses leiti, et *bitcoin* on vahetusvahend (maksevahend), nagu näiteks kuld. Kohtunik tõi veel välja, et digitaalseid maksevahendeid võib aktsepteerida maksevahenditena Hollandis.⁸⁴

Venemaa Föderatsioonis on *bitcoin* illegaalne. Venemaa Keskpank (*Банк России*) on avaldanud, et *bitcoin*’i kasutamine on illegaalne.⁸⁵ Venemaa Föderatsiooni prokuratuur (*Генеральная прокуратура Российской Федерации*) on öelnud, et anonüümsete maksete süsteemid ja küberraha, sh ka *bitcoin*, on raha aseained ning neid ei tohi kasutada füüsilised ega juriidilised isikud. Samuti sätestavad Venemaa Föderatsiooni seadused, et rubla on ainuke ametlik maksevahend ja teiste rahaliste ühikute või aseainete kasutamine on illegaalne.⁸⁶ Venemaa Föderatsiooni presidendi nõunik German Klimenko on öelnud, et *bitcoin*’ide aktsepteerimine maksena rublade asemel on kuritegu. Seda sellepärast, et makseid Venemaa Föderatsioonis saab aktsepteerida ainult rublades.⁸⁷

⁸¹ Australian Securities and Investments Commission. Senate inquiry into digital currency Submission by the Australian Securities and Investments Commission. Digital currency Submission 44. 2014. Lk 4.

⁸² D. Lee Kuo Chuen. Handbook of Digital Currency: Bitcoin, Innovation, Financial Instruments, and Big Data. Academic Press. Ameerika Ühendriigid. 2015. Lk 277-278.

⁸³ De Nederlandsche Bank. Annual Report 2013. Amsterdam. 2014. Lk 82. Arvutivõrgus: http://www.dnb.nl/en/binaries/Annual%20Report%20DNB%202013_tcm47-305078.pdf (06.03.2016)

⁸⁴ W. Zeldin. Netherlands: Local Court Ruling on Bitcoin Transaction. Library of Congress. 04.06.2014. Arvutivõrgus: <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/netherlands-local-court-ruling-on-bitcoin-transaction/> (06.03.2016)

⁸⁵ Russian media watchdog blocks Bitcoin sites. RT 13.01.2015. Arvutivõrgus: <https://www.rt.com/news/222215-russia-bans-bitcoin-sites/> (06.03.2016)

⁸⁶ Russian authorities say Bitcoin illegal. Thomson Reuters. 09.02.2014. Arvutivõrgus: <http://www.reuters.com/article/us-russia-bitcoin-idUSBREA1806620140209> (06.03.2016)

⁸⁷ S. Das. Putin’s Counselor: Accepting Bitcoin Payments Unacceptable, a Crime. Cryptocoinsnews. CCN.LA. 06.02.2016. Arvutivõrgus: <https://www.cryptocoinsnews.com/putins-counselor-accepting-bitcoin-payments-unacceptable-crime/> (06.03.2016)

1.6 Organisatsioonide, liitude käsitlused

1.6.1 Euroopa Keskpank

2012. aastal avaldatud raportis on Euroopa Keskpank öelnud, et virtuaalseid maksevahendid on kui reguleerimata digitaalne raha, mis on emiteeritud ja enamikel juhtudel kontrollitud selle loojate poolt. Samuti aktsepteeritakse ja kasutatakse selliseid maksevahendeid teatud spetsiifilisse virtuaalsesse kommuuni kuuluvate liikmete vahel.⁸⁸ Virtuaalsete maksevahendite süsteeme võib käsitleda kui spetsiaalset tüüpi elektronraha, mida kasutatakse tehingute tegemiseks *online* süsteemis.⁸⁹

Euroopa Keskpank on välja toonud, et virtuaalsete maksevahendite süsteeme võib jagada kolmeks: 1) suletud virtuaalsete maksevahendite süsteemid, mida kasutatakse põhiliselt *online* mängudes; 2) ühesuunalise vooluga (tavaliselt juurdevool, sissevool) virtuaalsete maksevahendite süsteemid, millel on kindel vahetuskurss ning mida saab kasutada virtuaalsete kaupade ja teenuste ostmiseks, eraldjuhtudel ka tavaliste kaupade ja teenuste ostmiseks; 3) kaesuunalise vooluga virtuaalsete maksevahendite süsteemid, mille puhul on virtuaalsed maksevahendid nagu iga teine konverteeritav valuuta, mis omab kahte vahetuskurssi (müügikurss ja ostukurss) ning mida saab kasutada nii virtuaalsete, kui ka tavakaupade ja -teenuste ostmiseks.⁹⁰

Suletud virtuaalsete maksevahendite süsteemidel ei ole peaaegu mingit seost reaalse majandusega. Kasutajad maksavad tavaliselt tellimistasu ja teenivad tulenevalt oma mängu tulemustest virtuaalset raha. Virtuaalseid maksevahendeid saab kasutada virtuaalsete kaupade ja teenuste ostmiseks selles virtuaalses kommuunis. Selliste maksevahenditega ei tohiks saada teha tehinguid väljaspool seda virtuaalset kommuuni. Näiteks *online* mängus *World of Warcraft* kasutatakse virtuaalse maksevahendina *World of Warcraft* kulda. Mängijatel on võimalus kulda mängus teenida. Selle kulla müümine mujal on keelatud. Siiski on sellele kullale olemas must turg.⁹¹

Ühesuunalise vooluga virtuaalseid maksevahendeid saab osta kindlaks määratud vahetuskursiga. Neid maksevahendeid ei saa ostmisel kasutatud vääringsusse tagasi vahetada. Konverteerimise tingimused määratakse süsteemi omaniku poolt. Näiteks võib tuua *Facebook*

⁸⁸ European Central Bank. 2012. Lk 5.

⁸⁹ European Central Bank. 2012. Lk 16.

⁹⁰ European Central Bank. 2012. Lk 5.

⁹¹ European Central Bank. 2012. Lk 13.

Credits. Selle maksevahendiga saab osta virtuaalseid kaupu mängudes või teisi rakendusi *Facebook*'i platvormil.⁹²

Ühesuunalise vooluga virtuaalsete maksevahendite süsteemiks saab lugeda ka näiteks lennuettevõtete lojaalsusprogramme. Iga kord kui klient ostab lennupileti või maksab krediitkaardiga, mis on seotud lojaalsusprogrammiga, saab ta lisa lennumiile, kogunenud boonuste eest on võimalik soetada uusi lennupileteid või tõsta teenindusklassi. Kui raha on juba süsteemis, siis ei saa seda tagasi lunastada.⁹³

Kahesuunalise vooluga virtuaalsete maksevahendite süsteemiks on näideteks *Linden dollar* ja *bitcoin*. *Linden dollar* on arveldusühikuks *online* virtuaalmaailmas *Second Life*, millel on oma majandus, kus kasutajad saavad osta *Linden dollar*'i eest virtuaalseid kaupu ja teenuseid ainult selles virtuaalses kommuunis. Kasutajad saavad müüa enda säästetud *Linden dollar*'id USA dollarite vastu. Süsteemi haldab *Linden Lab*, mis on samal ajal ka maksevahendi emiteerija, tehingute läbiviija ja USA dollarile staabiilse vahetuskursi tagaja.⁹⁴

2015. aasta raportis on Euroopa Keskpank öelnud, et virtuaalsete maksevahendite puhul ei ole tegemist traditsioonilises mõttes rahaga. Ka ei saa virtuaalseid maksevahendeid õiguslikus mõttes rahana käsitleda.⁹⁵

1.6.2 Euroopa Kohus

Euroopa Kohus käsitles kohtuasjas nr C-264/14⁹⁶ juhtumit, Euroopa Kohtule esitati eelotsustustaotlus seoses sellega, kas seadusliku maksevahendi vahetamine *bitcoin*'i vastu ja vastupidi on käibemaksuga maksustatavad käibemaksudirektiivi kohaselt. Rootsi äriühing soovis pakkuda teenuseid, mis seisnevad traditsioonilise valuuta vahetamises *bitcoin*'ideks ja vastupidi. Rootsi kohus soovis teada, kas äriühingul tuleb *bitcoin*'ide ostu- ja müügitehingutelt tasuda käibemaksu. Euroopa Kohus leidis, et tehingud *bitcoin*'idega ei ole käibemaksuga maksustatavad käibemaksudirektiiv mõttes. Kohus leidis, et *bitcoin*'i ei saa käsitleda „materiaalse varana“ käibemaksudirektiivi artikli 14 mõttes, kuna virtuaalsel valuutal ei ole muud mõtet kui olla kasutatav maksevahendina. Sama kehtib ka traditsioonilise valuuta puhul, kui tegu on raha kui seadusliku maksevahendiga. Kohus leidis,

⁹² European Central Bank. 2012. Lk 14.

⁹³ European Central Bank. 2012. Lk 15, 16.

⁹⁴ European Central Bank. 2012. Lk 6, 14.

⁹⁵ European Central Bank. Virtual currency schemes – a further analysis. 2015. Lk 4. Arvutivõrgus: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemesen.pdf> (10.01.2016)

⁹⁶ EKo C-264/14, eelotsustustaotlus.

et tehingud, mis seisnevad erinevate maksevahendite vahetamises ei kuulu käibemaksudirektiivi artiklis 14 ette nähtud mõiste „kaubatarne” alla.

Kohtujurist leidis oma ettepanekus, et käibemaksust peaks vabastama ka seaduslike maksevahendite vahetamine maksevahenditeks, millel ei ole seaduslikku staatust, kuid mis on siiski – nagu käesoleval juhul *bitcoin*’id – puhtakujulised maksevahendid. Nimelt kuivõrd eksisteerivad maksevahendid, mis osalevad maksete liikumises, kuna neil on maksete liikumises samasugune maksefunktsioon nagu seaduslikel maksevahenditel, koormaks käibemaksu kehtestamine nende maksevahendite vahetamisele maksete liikumist täiendavalt.⁹⁷

1.6.3 FATF

FATF on virtuaalseid maksevahendeid defineerinud kui väärtuse digitaalset jäljendit, mida saab digitaalselt vahetada, üle kanda ja mis toimib kui vahetusvahend; ja/või arvestusühik; ja/või väärtuse säilitamise vahend, kuid virtuaalsetel maksevahenditel ei ole seadusliku maksevahendi staatust üheski õigussüsteemis. Virtuaalsed maksevahendid täidavad ülalmärgitud funktsioone ainult tänu sellele, et seda aktsepteerivad konkreetse virtuaalse kogukonna liikmed.⁹⁸

FATF on jaganud virtuaalsed maksevahendid kaheks: konverteeritavad ja mittekonverteeritavad. Virtuaalne maksevahend on konverteeritav nii kaua, kui ühed isikud teevad pakkumisi ja teised aktsepteerivad neid, kuna maksevahendi vahetatavus ei ole seaduse poolt tagatud. Konverteeritavatel virtuaalsetel maksevahenditel on samaväärne väärtus reaalses rahas ja neid saab edasi-tagasi vahetada päris raha vastu. Näideteks on *bitcoin*; *e-Gold* (ei ole enam kasutusel); *Liberty Reserve* (ei ole enam kasutusel); *Second Life Linden Dollar* ja *WebMoney*. Mittekonverteeritavad virtuaalsed maksevahendid on mõeldud kasutamiseks teatud virtuaalses domeenis või maailmas ja sealsete reeglite alusel, neid ei saa vahetada raha vastu. Näideteks võib tuua *Project Entropia Dollar*, *Q Coins* ja *World of Warcraft Gold*.⁹⁹

FATF jaotuse kohaselt on kõik mittekonverteeritavad virtuaalsed maksevahendid tsentraliseeritud. Virtuaalsed maksevahendid emiteeritakse keskse asutuse poolt, mille reeglite

⁹⁷ EKo C-264/14, *Skatteverket versus David Hedqvist*, kohtujuristi ettepanek.

⁹⁸ FATF Report. 2014. Lk 4.

⁹⁹ FATF Report. 2014. Lk 4.

kohaselt on sellised maksevahendid mittekonverteeritavad. Konverteeritavad virtuaalsed maksevahendid võivad olla aga kas tsentraliseeritud või detsentraliseeritud. Tsentraliseeritud virtuaalsetel maksevahenditel on üks kindel haldur, s.o kolmas isik (näiteks *PayPal*), kes kontrollib süsteemi. Haldur annab välja maksevahendi, määrab kindlaks selle kasutamise reeglid, peab ülal kesket maksete logi (*ledger*). Samuti on halduril õigus maksevahend ringlusest tagasi võtta. Konverteeritavate virtuaalsete maksevahendite vahetusväärtus võib olla kõikuv.¹⁰⁰

FATF jaotuse järgi on detsentraliseeritud virtuaalsed maksevahendid (krüptomaksevahendid) hajussüsteemsed, avatud lähtekoodiga, matemaatikal ja P2P-võrgustikul põhinevad virtuaalsed maksevahendid, millel ei ole kesket haldurit ega järelevalvet¹⁰¹

1.7 *Bitcoin* i võimalik õiguslik käsitus Eesti Vabariigis

Eesti Vabariigis on *bitcoin* ide õigusliku käsitlemisega seoses arvamust avaldanud eelkõige Finantsinspeksioon, Rahapesu Andmebüroo, Eesti Maksu- ja Tolliamet ning Rahandusministeerium.

Finantsinspeksioon on avaldanud, et *bitcoin* i puhul on tegemist virtuaalrahaga.¹⁰² Siiski ei ole *bitcoin* i puhul tegemist seadusliku maksevahendiga. Euroopa Liidu aluslepingute kohaselt on Euroopa Keskpanka ja riikide keskpankade emiteeritud pangatähed liidus ainsad seadusliku maksevahendi staatusega pangatähed. Eestis kuni euro kasutuselevõtmiseni kehtinud rahaseaduses sätestati, et ainus seaduslik maksevahend Eesti Vabariigis on Eesti kroon. Võlaõigusseaduses¹⁰³ (edaspidi VÕS) tuuakse, et rahalise kohustuse täitmiseks makstav raha peab olema tasumise ajal kehtiv riigis, mille vääringus makse tehakse. Seaduslik maksevahend tähendab, et riik tagab oma sunnijõuga, et teatud instrumendid oleksid üldiselt ja kohustuslikult aktsepteeritavad võla tasumise vahendina. Seega on raha seadusega loodud instrument, millele annab üldkohustusliku maksevahendi staatuse samuti seadus ja mida kasutatakse õigussuhetes. Seega ei ole *bitcoin* i puhul tegemist rahaga.¹⁰⁴

¹⁰⁰ FATF Report. 2014. Lk 5.

¹⁰¹ FATF Report. 2014. Lk 5.

¹⁰² Finantsinspeksioon. Virtuaalraha pakkujad järelevalve alla ei kuulu. 05.02.2014. Arvutivõrgus: <https://www.fi.ee/?id=1073> (21.02.2015)

¹⁰³ Võlaõigusseadus. - RT I, 11.03.2016, 2.

¹⁰⁴ Finantsinspeksioon. Kommentaar bitcoini olemuse kohta. 25.02.2014. Arvutivõrgus: <http://www.fi.ee/?id=17478> (21.02.2015)

Rahapesu Andmebüroo arvamuse kohaselt on RahaPTS § 6 lg 4 mõistes *bitcoin*'ide ostul, müügil, vahendamisel alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkumise tunnused. Täiendavalt tuleb Rahapesu Andmebüroo arvates hinnata, kas *bitcoin* on kaup või sellega seotud tuletisinstrument. Euroopa Liidu finantsvaldkonna õigus kaupa ei defineeri. Üldtunnustatud arusaama kohaselt on kaup materiaalne asi, millega kaubeldakse või millega saab kaubelda järelturul, näiteks põllumajandussaadused, mineraalid (sealhulgas nafta) või väärismetallid (välja arvatud kuld kangidena), millega kaubeldakse rahvusvahelistel turgudel.¹⁰⁵

Eesti Maksu- ja Tolliameti on märkinud, et *bitcoin* ei ole e-raha makseasutuste ja e-raha asutuste seaduse¹⁰⁶ (edaspidi MERAS) tähenduses, kuna *bitcoin*'is väljenduv väärtus ei ole ranges mõttes rahaline, see ei loo nõuet *bitcoin*'ide väljaandja vastu ja *bitcoin*'e ei väljastata rahalise sissemakse eest saadud summa nimiväärtuses. Samuti ei ole *bitcoin*'ide vahendamine (*bitcoin*'ide edastamine müüjalt ostjale) või nendega iseseisvate tehingute tegemine (nt kauba või teenuste eest tasumine *bitcoin*'idega) käsitletav makseteenuste osutamisenä. Bitcoin ei ole ka väärtpaber väärtpaberituru seaduse¹⁰⁷ (edaspidi VPTS) § 2 mõistes, sest *bitcoin*'il puuduvad otseselt väärtpaberile omased tunnused, see tähendab ei kaasne varalist õigust või kohustust ega lepingu sõlmimist teise osapoolega. Teadaolevalt ei ole *bitcoin*'il konkreetset emiteerijat ega lepingu osapoolt.¹⁰⁸

Eesti Maksu- ja Tolliameti hinnangul käsitletakse tulumaksuga maksustamisel *bitcoin*'i tulumaksuseaduse¹⁰⁹ (edaspidi TuMS) § 15 lg 1 tähenduses varana. Tulumaksuga maksustatakse sellisel juhul vara võõrandamisest, sh vahetamisest, saadud kasu (TuMS § 15 lg 1 ja § 37 lg 1). Kui isiku tegevus *bitcoin*'idega vastab TuMS § 14 lg 2 tingimustele, maksustatakse teenitud tulu ettevõtlustuluna, sh sotsiaalmaksuga.¹¹⁰

Rahandusministeeriumi hinnangul ei ole *bitcoin* Eesti Vabariigi seaduslik vääring ja tal puudub avalik-õiguslik staatus, käibe regulatsioon, identifitseeritav emiteerija, kursi

¹⁰⁵ Rahapesu Andmebüroo. Ülevaade Rahapesu Andmebüroo tegevuses 2013. aastal. Aastaraamat 2013. 2014. Lk 18. Arvutivõrgus: <https://www.politsei.ee/dotAsset/330091.pdf> (21.02.2015)

¹⁰⁶ Makseasutuste ja e-raha asutuste seadus. - RT I, 19.03.2015, 52.

¹⁰⁷ Väärtpaberituru seadus. - RT I, 14.11.2015, 2.

¹⁰⁸ Eesti Maksu- ja Tolliamet. Maksustamine Bitcoin'idega kauplemisel. 2014. Arvutivõrgus: <http://www.emta.ee/index.php?id=35227> (21.02.2015)

¹⁰⁹ Tulumaksuseadus. - RT I, 17.12.2015, 23.

¹¹⁰ Eesti Maksu- ja Tolliamet. 2014.

reguleerimiseks või *bitcoin*'ide käibelt kadumisel nende ümber vahetamiseks kohustatud isik, tehingutes vastu võtmise kohustus ja finantsjärelevalve.¹¹¹

11.04.2016 avaldas Riigikohus ka esimese *bitcoin*'idega seotud kohtulahendi.¹¹² Riigikohus tõi nimetatud lahendis välja, et *bitcoin*'idel on rahaline väärtus ja nendega on võimalik täita kohustusi. Riigikohus viitas ka Euroopa Kohtu lahendile nr C-264/14, mille järgi ei ole virtuaalsel valuutal *bitcoin* muud mõtet, kui olla kasutatav maksevahendina.¹¹³ Riigikohus tõi välja, et *bitcoin*'ide kui alternatiivse maksevahendi teenuse pakkumine võib seisneda kas *bitcoin*'ide vahetamises traditsiooniliste valuutade vastu ja vastupidi või ka ostja ja müüja vahendamises (teenuse osutaja ei ole siis mitte *bitcoin*'ide ostjaks või müüjaks, vaid tehingupoolte vahendajaks). Nimetatud Riigikohtu lahendit käsitleb autor pikemalt käesoleva töö kolmandas peatükis.

Autor peab vajalikuks välja tuua, et *bitcoin*'ide olemust on sama kaasuse kontekstis käsitletud pikemalt Tallinna Halduskohtu¹¹⁴ lahendis. Tallinna Halduskohus leidis oma lahendis, et *bitcoin* on alternatiivne maksevahend, niinimetatud virtuaalraha ehk krüptoraha. Halduskohus lisas, et *bitcoin*'id on krüptorahana maailmas käibel ning need on arvestatavad virtuaalsed maksevahendid, mille abil saab teostada ostu-müügi tehinguid. Halduskohus nõustus ka vastustaja poolt välja toodud käsitlesega, et *bitcoin* on oma olemuselt digifail digitaalsel andmekandjal ning seda saab vahetada kehtiva vääringu vastu. Lisaks on *bitcoin*'il kauplemiskeskonnad, kus nõudluse-pakkumise vahekorras tekib rahaliselt mõõdetav kurss, see tähendab, et *bitcoin*'id omavad teatud rahalist väärtust ning samuti saab *bitcoin*'e kasutada tehingutes kehtiva valuuta asemel, näiteks erinevates internetipoodides maksmiseks.

Võib väita, et *bitcoin* sarnaneb rahale. Autor toob välja, et majandusteooria kohaselt saab rahaks pidada midagi, millel on kolm järgnevat funktsiooni: vahetusvahendi, arvestusühiku ja väärtuse säilitamise funktsioon. Vahetusvahendi funktsiooni täidab raha siis, kui seda kasutatakse kauba või teenuse eest tasumisel¹¹⁵; 2) arvestusühiku funktsiooni, kui sellega saab

¹¹¹ Rahandusministeerium: Bitcoinide ost-müük ei ole Eestis keelatud. Postimees 20.02.2014. Arvutivõrgus: <http://majandus24.postimees.ee/2704202/rahandusministeerium-bitcoinide-ost-muuk-ei-ole-eestis-keelatud> (21.02.2015)

¹¹² RKHKo 3-3-1-75-15

¹¹³ EKo C-264/14, eelotsustustaotlus.

¹¹⁴ TlnHKo 18.11.2014, 3-14- 50581.

¹¹⁵ A. Roos jt, lk 14.

mõõta mingi müügil oleva eseme väärust¹¹⁶; 3) väärtuse säilitamise (rikkuse akumulereimise) funktsiooni, kui maksevahendit saab säästa ja kasutada seda tulevikus¹¹⁷.

Teoorias võib väita, et *bitcoin* vastab raha tunnusele. Näiteks saab *bitcoin*'idega maksta kaupade ja teenuste eest. *Bitcoin*'il võivad olla ka arvestusühiku tunnused siis, kui kaupmehed väljendavad kaupade ja teenuste hindasid *bitcoin*'ides. *Bitcoin* võib vastata ka väärtusesäilitaja tunnustele, kuid *bitcoin*'i omanik kavatseb müüa *bitcoin*'id maha tulevikus ja loodab seejuures vahetuskursi muutumisele tema kasuks.

Siiski praktikas see kõik nii ei toimi. Maksevahendi tunnus tähendab, et seda aktsepteeritakse laialdaselt maksevahendina, muidu oleks seda raske kasutada maksete tegemiseks.¹¹⁸ Samuti ei märgita tavaliselt kaupade hindu *bitcoin*'ides. Seetõttu ei saa öelda, et *bitcoin* on maksevahendiks, mis on üleüldiselt aktsepteeritud. *Bitcoin*'i hinna suure kõikumise tõttu ei sobi see väärtuse säilitajaks.¹¹⁹ Samuti emiteerib ametlikke maksevahendeid valitsus ja need on tagatud valitsuse poolt. Ka ametlike maksevahendite vahetuskurss sõltub valitsuse poliitikast ja riiklikust majandusest. Seega ei kvalifitseeru *bitcoin* rahaks. *Bitcoin* vastab küll teatud raha tunnustele, kuid kuna *bitcoin*'i puhul ei ole tegemist ametliku maksevahendiga üheski riigis, siis ei saa *bitcoin* rahaks kvalifitseeruda.

Bitcoin sarnaneb mõneti ka e-rahale. Siiski erinevad virtuaalsed maksevahendid (sh *bitcoin*) elektroonilistest maksevahenditest selle poolest, et virtuaalseid maksevahendeid kasutatakse vaid arvestusühikuna ning neil ei ole materiaalselt (käegakatsutavat) vormi ja seadusliku maksevahendi staatust.¹²⁰ Elektroonilised ja virtuaalsed maksevahendid on mõlemad digitaalses vormis. Elektronraha puhul on süsteemi arveldusühikuks seaduslik maksevahend (euro, dollar). Virtuaalsete maksevahendite puhul on süsteemi arveldusühikuks väljamõeldud maksevahend (*bitcoin*), mis ei ole seaduslik maksevahend, seda kasutatakse tavaliselt spetsiifilises virtuaalses kommuunis ning see ei ole seaduslikult reguleeritud.¹²¹

Samuti ütleb MERAS § 6 lg 1, et e-raha on elektroonilisel kandjal säilitatav rahaline väärtus, mis väljendab rahalist nõuet selle väljaandja vastu ja mis vastab kõigile järgmistele tingimustele: 1) seda väljastatakse rahalise sissemakse eest saadud summa nimiväärtuses;

¹¹⁶ R. Ali jt, lk 3.

¹¹⁷ European Central Bank. 2012. Lk 10.

¹¹⁸ B. Segendorf. What is Bitcoin? Lk 80.

¹¹⁹ B. Segendorf. What is Bitcoin? Lk 81.

¹²⁰ European Central Bank. 2012. Lk 5.

¹²¹ European Central Bank. 2012. Lk 16.

2) seda kasutatakse maksevahendina maksetehingute tegemiseks võlaõigusseaduse § 709 lõike 6 tähenduses; 3) seda aktsepteerib maksevahendina vähemalt üks isik, kes ise ei ole selle e-raha väljastaja. Autor toob välja, et *bitcoin* ei vasta kõigile eeltoodud sättes märgitud nõuetele. Nimelt puudub *bitcoin* 'i omanikul nõue *bitcoin*'ide väljaandja vastu ning *bitcoin*'e ei väljastata rahalise sissemakse eest saadud summa nimiväärtuses.

Autor toob veel välja, et Euroopa Liidus on e-raha reguleeritud Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiviga 2009/110/EÜ¹²² (e-raha direktiiv). Nimetatud direktiivi artikkel 2 p 2 alusel on e-raha elektrooniliselt, sh magnetiliselt, hoitav väljastaja vastu esitatud nõude vormis rahaline väärtus, mis antakse välja rahaliste vahendite vastu direktiivi 2007/64/EÜ artikli 4 punktis 5 määratletud maksetehingute tegemiseks ja mille võtab vastu füüsiline või juriidiline isik, kes ei ole e-raha väljastaja. Seega on eeltoodud direktiivi järgi e-raha tunnusteks: 1) seda hoitakse elektroonilisel kujul; 2) seda väljastatakse rahalise sissemakse eest saadud summa nimiväärtuses; 3) seda aktsepteerib maksevahendina lisaks väljaandjana veel keegi. *Bitcoin* võib vastata esimesele ja kolmandale kriteeriumile, kuid mitte teisele kriteeriumile.¹²³ Seega ei kvalifitseeru *bitcoin* ka e-rahaks.

Mitmed riigid on *bitcoin*'i käibemaksustamise mõttes defineerinud kui kaupa. Järgnevalt on autor toonud välja Eesti seaduste sätteid, mis võivad olla puutumuses *bitcoin*'i käsitlusega ja kus on defineeritud kauba mõistet. Eesti seadustes on kaupa defineeritud näiteks käibemaksuseaduses¹²⁴ (edaspidi KMS). KMS § 2 lg 3 p 1 sätestab, et käibemaksuseaduse mõttes on kaup asi, loom, gaas ja elektri-, soojus- ning jahutusenergia. Tarbijakaitse seaduse¹²⁵ (edaspidi TKS) tähenduses on kaup pakutav, müüdav või muul viisil turustatav asi või õigus (TKS § 2 lg 1 p 3). Kaubandustegevuse seadus¹²⁶ (edaspidi KaubTS) sätestab kaubandustegevuse alused ja korra, järelevalve teostamise korralduse ning vastutuse seaduse rikkumise eest. KaubTS § 2 p 4 kohaselt on kaup müügiks pakutav või müüdav vallasasi. Eeltoodud definitsioonide kohaselt leitakse eelkõige, et kaup on asi. Kui lähtuda tsiviilseadustiku üldosa seaduses¹²⁷ (edaspidi TsÜS) antud asja definitsioonile, mille kohaselt

¹²² Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2009/110/EÜ, 16. september 2009, mis käsitleb e-raha asutuste asutamist ja tegevust ning usaldatavusnormatiivide täitmise järelevalvet ning millega muudetakse direktiive 2005/60/EÜ ja 2006/48/EÜ ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2000/46/EÜ. – ELT L 267, 10.10.2009, lk 0007-0017.

¹²³ European Central Bank. 2012. Lk 43.

¹²⁴ Käibemaksuseadus. - RT I, 29.04.2016, 7.

¹²⁵ Tarbijakaitse seadus. - RT I, 11.03.2016, 8.

¹²⁶ Kaubandustegevuse seadus. - RT I, 12.07.2014, 59.

¹²⁷ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I, 12.03.2015, 106.

on asi kehaline ese (TsÜS § 49 lg 1). Kuna *bitcoin* eksisteerib ainult digitaalsel kujul ning ei ole käegakatsutav, siis ei kvalifitseeru ka asjaks ega seetõttu ka kaubaks.

Kuna *bitcoin*’il on väärtus (nt tema vahetusväärtus ametliku valuuta suhtes või väärtus kaupade ja teenuste suhtes), siis võib *bitcoin* kvalifitseeruda väärtpaberiks. VÕS § 917 lg 1 sätestab, et väärtpaber on iga dokument, millega on seotud mingi varaline õigus selliselt, et seda ei ole võimalik dokumendist eraldi teostada. VPTS § 2 lg 1 sätestab, et väärtpaber on käesoleva seaduse tähenduses, ka selle kohta dokumenti väljastamata, on järgmine vähemalt ühepoolse tahteavalduse alusel üleantav varaline õigus või kohustus või leping: 1) aktsia või muu samaväärne kaubeldav õigus; 2) võlakiri, vahetusväärtpaber või muu emiteeritud ja kaubeldav võlakohustus, mis ei ole rahaturuinstrument; 3) märkimisõigus või muu kaubeldav õigus, mis annab õiguse omandada käesoleva lõike punktis 1 või 2 nimetatud väärtpabereid; 4) investeerimisfondi osak; 5) rahaturuinstrument; 6) tuletisväärtpaber või tuletisleping; 7) kaubeldav väärtpaberi hoidmistunnistus. *Bitcoin* ei kvalifitseeru väärtpaberiks, sest *bitcoin*’i omanikul ei ole õigust ühegi teise isiku suhtes *bitcoin*’i lunastamiseks, müügiks, vahetamiseks. Seega ei ole *bitcoin*’iga seotud mingi varaline õigus.¹²⁸

Eelpool toodud riikide ja organisatsioonide käsitlese tulemusel jõuab autor seisukohale, et *bitcoin* ei ole ametlik maksevahend üheski riigis. Siiski on *bitcoin*’idel teatud raha tunnused. Eelnevalt leidis autor, et *bitcoin* täidab vahetusvahendi, arvestusühiku ja väärtuse säilitamise funktsiooni. Nimelt kuna *bitcoin*’idega saab maksta kaupade ja teenuste eest, siis täidab *bitcoin* vahetusvahendi funktsiooni. *Bitcoin*’id täidavad ka arvestusühiku funktsiooni, kuna kaupmehed väljendavad kaupade ja teenuste hindasid *bitcoin*’ides ning seega saab *bitcoin*’ides mõõta ka müügil oleva asja väärtust. *Bitcoin* võib omada ka väärtuse säilitamise funktsiooni, kuna *bitcoin*’il on vahetuskurss traditsioonilise raha vastu ning *bitcoin*’e võib osta ka investeerimise eesmärgil.

Eeltoodud riikide arvamustest, FATF-i, Euroopa Keskpanga, Euroopa Kohtu ja Riigikohtu arvamustest tulenevalt leiab autor, et *bitcoin*’i võib liigitada maksevahendiks. Seejuures on *bitcoin* virtuaalne maksevahendi ja täpsemalt krüptomaksevahend. *Bitcoin*’il on rahaline väärtus ja *bitcoin*’idega on võimalik täita rahalisi kohustusi. Võib öelda, et *bitcoin* on uudne maksevahendi tüüp.

¹²⁸ MTÜ Eesti Krüptoraha Liit, lk 7.

Bitcoin’idel on küll raha tunnused, kuid *bitcoin*’id ei ole ametlikuks maksevahendiks üheski riigis ning ei ole tagatud ühegi riigi valituse poolt.

2 RAHAPESU *BITCOIN* IDEGA

2.1 Rahapesu läbi kolme staadiumi

RahaPTS § 4 lg 1 sätestab, et rahapesu on kuritegeliku tegevuse tulemusel saadud vara või selle asemel saadud vara tõelise olemuse, päritolu, asukoha, käsutamisviisi, ümberpaigutamise, omandiõiguse või varaga seotud muude õiguste varjamine või saladuses hoidmine; muundamine, ülekandmine, omandamine, valdamine või kasutamine eesmärgiga varjata või hoida saladuses vara ebaseaduslikku päritolu või abistada kuritegelikus tegevuses osalenud isikut, et ta saaks hoiduda oma tegude õiguslikest tagajärgedest. Lõige 2 lisab, et rahapesuga on tegemist ka juhul, kui kuritegelik tegevus, mille tulemusel saadi rahapesus kasutatav vara, toimus teise riigi territooriumil.

Rahapesu protsesse võib üldjoontes jagada kolmeks staadiumiks:

- a) Paigutamine – selles staadiumis toimub eelkuriteo teel saadud sularaha paigutamine näiteks finantsasutusse või kasutatakse seda mingi vara ostmiseks. See tähendab, et raha paigutatakse kaubanduslikku finantssüsteemi. See staadium on kurjategijale kõige riskantsem, kuna vara on veel kuritegelikule päritolule lähedal. Seega on see staadium ka kõige haavatavam.¹²⁹ Sularaha üritatakse paigutada pangandussüsteemi või toimetada kolmandasse riiki, kus regulatsioon ei ole piisav. Samuti üritatakse sularaha paigutada finantssüsteemi, et teha selle abil edaspidi ülekandeid. Ka kasutatakse selles staadiumis rahaliste maksete struktureerimist;¹³⁰
- b) Ladestamine - ladestamise staadiumi eesmärk on muuta raha ja selle päritolu omavaheline side võimalikult kaugeks. Head ladestamise skeemid kasutavad *offshore* maksuparadiise ja pangasaladusega jurisdiktsioone. Selles staadiumis on aga kurjategija tegevust palju raskem märgata. Ladestamise staadiumis kasutab kurjategija tõenäoliselt esindajaid, ettevõtteid, variettevõtteid ning erinevaid pangakontosid. Vahendite liigutamine erinevate isikute, ettevõtete ja pangakontode vahel hõlmab erinevaid finantsinstrumente või tehinguid. Näiteks võivad kurjategijad kasutada oma „jälgede segamiseks“ elektroonilisi ülekandeid, pangatšekke, panga arvelduskrediiti, reisitšekke;¹³¹

¹²⁹ S.M. Levy. Federal Money Laundering Regulation: Banking, Corporate and Securities Compliance. Wolters Kluwer Law & Business. 2016. Lk 2-5.

¹³⁰ J. Madinger. Money Laundering: A Guide for Criminal Investigators. Third Edition. CRC Press. 2011. Lk 259

¹³¹ J. Madinger, lk 259-260.

- c) Integreerimine – selles staadiumis toimub raha sisseviimine legaalsesse või illegaalsesse majandussüsteemi. Selles faasis näib raha pärinevat juba seaduslikest allikatest.¹³²

2.2 *Bitcoin*’ide eelised rahapesuks võrreldes tavalise rahaga

Bitcoin’ide olemusest tulenevalt on rahapesu *bitcoin*’idega lihtsam läbi viia, aga raskem avastada. *Bitcoin*’ide kasutamine rahapesuks on kurjategijate jaoks ahvatlev eelkõige seetõttu, et tehingu tegijat ei saa tehiguga seondada. Tehingute tegemisel on näha vaid tehingu osapoolte *bitcoin*’i aadressid ja saadetud *bitcoin*’ide arv. Seega on *bitcoin*’idega tehtud tehingute jälgimine raskendatud ning pädevatel asutustel on *bitcoin*’ide päritolu raske tuvastada. Samuti saavad kasutajad luua lõpmatult uusi *bitcoin*’i aadresse ja kanda ühelt *bitcoin*’i aadressilt oleva summa edasi teistele temale kuuluvatele aadressitele.

Kurjategijaid paelub virtuaalsete maksevahendite juures nende anonüümsus, mis võimaldab kurjategijatel märkmatult finantsturul tegutseda ning rahalisi vahendeid kiiresti ja lihtsalt piiriüleselt vahetada, üle kanda ja välja võtta. Kuna virtuaalsete maksevahend põhinevad partnervõrgustikul, siis võimaldab see kurjategijatel karistusi ja rahapesu tõkestamise kontrolli vältida.¹³³ *Bitcoin*’i protokoll ei nõua kasutajate identifitseerimist ja isikusamasuse tuvastamist. *Bitcoin*’i süsteem pakub anonüümsust, mis ei ole võimalik tehingute tegemisel traditsiooniliste krediit- ja deebetkaartidega või *online* maksesüsteemidega nagu näiteks *PayPal*.¹³⁴

Selleks, et pesta raha läbi virtuaalsete maksevahendite, loovad kurjategijad endale mitmeid kontosid vahetusteenuse pakkujate juures kasutades selleks ebaõiget informatsiooni. Neid kontosid kasutatakse mitmete tehingute tegemiseks. Vahetusplatvormil võib paluda kanda raha pangakontole, kust raha siis välja võetakse ning sellise raha päritolu ei ole võimalik jälitada.¹³⁵

Kuna *Bitcoin*’i süsteem on detsentraliseeritud, siis puudub *Bitcoin*’i süsteemil keskne asutus ning seega ei ole *Bitcoin*’i süsteemi siseselt võimalik kohaldada hoolsusmeetmeid (*due*

¹³² J. Madinger, lk 260.

¹³³ N. Burkill, D. Lyons. Virtual currency: a new challenge for international AML enforcement. The Anti-Fraud Network. 02.06.2015. Arvutivõrgus: <http://antifraudnetwork.com/2015/06/virtual-currency-a-new-challenge-for-international-aml-enforcement/> (02.04.2016)

¹³⁴ FATF Report. 2014. Lk 9.

¹³⁵ N. Burkill, D. Lyons.

diligence) ega tehingute jälgimise ja kahtlasest tegevusest teadaandmise kohustust.¹³⁶ *Bitcoin*'id võivad ligi tõmmata ka kurjategijaid, kes väldivad traditsioonist finantssüsteemi ning kasutavad rahalise väärtuse ülekandmiseks Internetis leiduvaid teenuseid.¹³⁷

Ka võivad kurjategijad tehingute jälitamise vältimiseks kasutada erinevaid rakendusi (inglise keeles *mixer*, *laundry service*, *tumbler*): näiteks *BitcoinMixer*, *Bitcoin Fog*, *BitLaundry*. Nimetatud rakendused võimaldavad isikul *bitcoin*'i tehinguplokis oma tehinguid „segada“ teiste tehingutega, nii et lõpuks ei ole aru saada, millisele *bitcoin*'i aadressile isik *bitcoin*'id on saatnud.¹³⁸ Selline rakendus vahetab erinevate kasutajate *bitcoin*'id omavahel ja seega võimaldab eemaldada seoses *bitcoin*'i aadressi ja sellelt tehtud tehingute vahel.¹³⁹ Ka virtuaalsed rahakotid, nagu näiteks *Dark Wallet*, on loodud selleks, et nad kombineeriksid kasutajate tehinguid nii, et see teeks võimalikuks välja selgitada, kes kellele kui palju *bitcoin*'e saatis.¹⁴⁰

Seega on detsentraliseeritud virtuaalsete maksevahendite ehk ka *Bitcoin*'i süsteemi haavatavaks kohtaks asjaolu, et puudub kontoomanike ja nende tegeliku asukoha tuvastamise võimalus. Samuti puuduvad rahapesuvastase tarkvara (*anti-money laundering software*) või isikute jälgimise võimalused selleks, et tuvastada kahtlasi tehinguid. Ka on võrreldes teiste *online* maksevahenditega raha päritoluallikat raskem tuvastada. Puudub ka üks keskne asutus, keda saaks uurimise eesmärgil „luubi alla võtta“ või kelle süsteemi saaks sulgeda.¹⁴¹

Samuti on haavatavaks kohaks see, et enamus riikides puudub vastav rahapesuvastane regulatsioon. See osutub probleemiks eriti siis, kui serverid ning neid kasutavad isikud asuvad riikides, mis ei tee koostööd.¹⁴²

Selliste virtuaalsete maksevahendite nagu *bitcoin* kasutamine on muutnud õiguskaitseorganitel raskemaks kasutada illegaalsete tegevuste tuvastamiseks ja takistamiseks traditsioonilisi rahapesu avastamise viise. See on nii sellepärast, et rahapesuvastane seadusandlus ja regulatsioon on eeldanud, et rahapesu tõkestamise meetmeid saab kohaldada

¹³⁶ FBI. (U) Bitcoin Virtual Currency: Intelligence Unique Features Present Distinct Challenges for Deterring Illicit Activity. Intelligence Assessment. 24.04.2012. Lk 5. Arvutivõrgus: http://www.wired.com/images_blogs/threatlevel/2012/05/Bitcoin-FBI.pdf (25.04.2016)

¹³⁷ FBI, lk 2.

¹³⁸ FATF Report. 2014. Lk 6.

¹³⁹ M. Möser jt. An Inquiry into Money Laundering Tools in the Bitcoin Ecosystem. 2013. Lk 4. Arvutivõrgus: <https://maltemoeser.de/paper/money-laundering.pdf> (02.04.2016)

¹⁴⁰ N. Burkill, D. Lyons.

¹⁴¹ FBI, lk 6.

¹⁴² N. Burkill, D. Lyons.

kesksele administreerivale organile, nagu näiteks finantsasutustele. Aga virtuaalsete maksevahendite süsteemid ei vaja tehingute läbiviimiseks ühte kesket administreerivat organit.¹⁴³

Ka on mitmed asutused hoiatanud, et *bitcoin*'id kätkevad endas rahapesu riski. Europol on öelnud, et virtuaalsed maksevahendid on ideaalsed instrumendid rahapesuks.¹⁴⁴ Ka Rahapesu Andmebüroo on hoiatanud, et alternatiivsed maksevahendid kätkevad endas rahapesu riske.¹⁴⁵ Ameerika Ühendriikide föderaalne juurdlubüroo (*FBI*) hinnangul pakuvad *bitcoin*'id kurjategijatele võimaluse rahalist väärtust üle kanda, pesta või varastada. *Bitcoin*'id on unikaalsed, kuna nad on detsentraliseeritud ja põhinevad partnerivõrgustikul.¹⁴⁶ Ka on FATF 2014. aasta raportis hoiatanud, et virtuaalseid maksevahendeid võidakse kasutada rahapesuks.¹⁴⁷ Samuti on Euroopa Pangandusjärelevalve avaldanud hoiatuse, milles juhib tähelepanu, et on võimalik, et virtuaalse raha võrku kasutatakse tehinguteks, mis on seotud kuritegude, sealhulgas rahapesuga.¹⁴⁸

Eestis on Rahapesu Andmebüroo juhtinud tähelepanu, et reguleerimata anonüümset maksekeskkonda, mille üle ei teostata järelvalvet, võidakse kasutada rahapesuks, terrorismi rahastamiseks või muudeks ebaseaduslikeks tegevusteks. Rahapesu Andmebüroo tõi välja, et näiteks Hiina Rahvavabariik keelas oma pankadel *bitcoin*'i virtuaalvaluutat sisaldavate tehingute käitlemise. Ka Ameerika Ühendriikides väldivad pangad virtuaalrahaga toimetavaid ettevõtteid, kuna viimaste puhul on rahapesu ja muu illegaalse äritegevuse risk kõrge.¹⁴⁹

Erialakirjanduses on välja toodud, et mõned sündmused on loonud kahtluse, et *bitcoin*'e võidakse kasutada maksukuridegutest saadud illegaalse raha pesemiseks. Kõige kuulsam näide on väga kiire *bitcoin*'i vahetuskursi tõusmine natuke aega enne kapitalimaksu kehtestamist Küprosel 2013. aasta märtsis. Sellel hetkel kahekordistus paari päeva jooksul *bitcoin*'i vahetuskurss ning ei ole sellelt tasemelt enam madalamale langenud. Üks selgitus

¹⁴³ D.Thompson jt. Virtual currencies and money laundering: What CPAs should know. CPA.com. 17.09.2014. Arvutivõrgus: https://www.cpa2biz.com/Content/media/PRODUCER_CONTENT/Newsletters/Articles_2014/FVSNews/What_CPAshouldknow.jsp (02.04.2016)

¹⁴⁴ Europol. Exploring Tomorrow's Organised Crime. 2015. Lk 30.

¹⁴⁵ Rahapesu Andmebüroo. 2014. Lk 18.

¹⁴⁶ FBI, lk 4.

¹⁴⁷ FATF Report. 2014. Lk 9-10.

¹⁴⁸ Euroopa Pangandusjärelevalve. Hoiatame tarbijaid virtuaalse raha eest. EBA/WRG/2013/01. 12.12.2013. Lk 1 ja 3. Arvutivõrgus: http://www.fi.ee/public/EBA_virtuaalne_vaaring.pdf (21.02.2015)

¹⁴⁹ Rahapesu Andmebüroo. 2014. Lk 17.

sellele võib olla pangakonto kasutajate soov vahetada oma raha maksevahendisse, mis näib anonüümne, selleks et varajata raha päritolu ja kaitsta seda võimude eest.¹⁵⁰

2.3 *Bitcoin*’idega läbiviidava rahapesu erinevus tavalisest rahapesust

Rahapesu *bitcoin*’idega läbi kolme staadiumi näeb välja järgmiselt:

- a) Paigutamine – sularaha eest ostetakse *bitcoin*’e näiteks vahetusteenuse pakkujatel või vahetatakse kuritegelikult teel saadud *bitcoin*’id (nt *Silk Road*’is narkootikumide müügist saadud *bitcoin*’id) traditsioonilise raha vastu.¹⁵¹ Isik võib avalda mitmeid kontosid mitmete vahetusteenuse pakkujate juures. Vahetusteenuse pakkuja juures võib olla võimalik avalda konto ka anonüümselt, mis tähendab, et ei peeta arvestust, kes kui palju *bitcoin*’e vahetab. Samuti võib sularaha laiali jagada abistajatele, kes seda siis erinevatel vahetusplatvormidel vahetavad;
- b) Ladestamine – eelnevalt on autor selgitanud, et tehingud *Bitcoin*’i süsteemis toimuvad läbi partervõrgustiku, see tähendab, et puudub keskne asutus, mis saaks tehinguid jälgida. Seda võib võrrelda ka raha käest kätte andmisega. Samuti on tehingud pseudonüümsed ehk me ei tea isikut, kes on tehingu taga. Teame ainult tema *bitcoin*’i aadressi. Ladestamise faasis toimub *bitcoin*’ide ülekandmine ühelt *bitcoin*’i aadressilt teistele *bitcoin*’i aadressitele. Tehingute tegemiseks kasutatakse ka teiste isikute *bitcoin*’i aadresse. Nagu eelnevalt selgitatud, võib *bitcoin*’i aadresse lõputult juurde luua. Samuti kasutatakse „jälgede segamiseks“ erinevaid rakendusi. Ka võib *bitcoin*’ide eest osta teisi virtuaalseid või digitaalseid maksevahendeid;
- c) Integreerimine – kurjategija saab *bitcoin*’id legaalsesse käibesse tuua, kui ostab *bitcoin*’ide eest kaupu ja teenuseid. *Bitcoin*’e aktsepteeritakse järjest rohkemate kaupmeeste poolt. Kurjategija võib *bitcoin*’ide eest osta auto või maja ning selle siis maha müüa ja saada nii-öelda „puhta raha“. Samuti võib *bitcoin*’id vahetada tagasi traditsioonilise raha vastu vahetusteenuse pakkujate juures.

Järgnevalt toob autor näiteid rahapesust *bitcoin*’idega. Nimelt oli 2013. aasta lõpus Rahapesu Andmebüroo andmetel Eestis esimene *bitcoin*’i juhtum, kui isiku X kontole laekus välismakse isiku C kontolt, mille kohta saabus teade välispangast A pettuse kohta. Isik X ise väitis end olevat müünud portaali *localbitcoins.com* kaudu virtuaalraha bitimüntide ning kontole laekunud raha oli tasu tema poolt müüdud „kauba“ eest. Tehingu sisu oli järgmine: suhtlus

¹⁵⁰ F. Boehm, P. Pesch. Bitcoin: A First Legal Analysis. With Reference to German and US-American Law. University of Münster. Germany. 2014. Lk 47

¹⁵¹ United Nations Office on Drugs and Crime. Basic Manual on the Detection And Investigation of the Laundering of Crime Proceeds Using Virtual Currencies. 2014. Lk 85.

müügitehingu kohta algas osapoolte vahel portaalis *localbitcoins.com*. Isik X pani *localbitcoins.com* portaali kasutajanime M all kuulutuse bitimüntide müügiks hetke turuhinnaga. Teine võrgusolev isik R kasutajanimega K reageeris pakkumisele ja teatas ülekande teostamisest bitimüntide eest M-i pangakontole. Isik X, saades võrguhaldurilt spetsiaalse tehingu kinnituskoodi, vabastas oma biti mündid bitimündi „hoiusest“ (*escrow*), edastades need seeläbi ostja kasutajanimega K bitimündikontole. Isik X ei saanud seostada välispanga kontoomanikku C bitimüntide eest ülekande teinud ostjaga R kasutajanimega K, kuna ostja R identifitseerimisandmetest olid talle teada vaid e-posti aadress ning telefoninumber. Rahapesu Andmebüroo tõi välja, et *localbitcoins.com* portaalis võib endale teha kasutaja aadresse nii palju kui isik ise suudab hallata, registreerumisel võib isik sisestada ükskõik millise kasutajanime, telefoninumbri ja meiliaadressi. Kõik isiku kontaktandmed võivad seega olla ajutised. Vaidluste korral on kannatanul võimalik *localbitcoins.com* portaali administraatorilt saada kasutajanime järgi portaali sisenenud IP-aadressid, kuid tehingut tühistada ei ole enam võimalik.¹⁵²

Autor toob välja, et kurjategijad kasutavad *bitcoin*'ide vahetamiseks raha vastu vahetusplatvormi *localbitcoins.com*, mis viib omavahel kokku ostja ja müüja. Selle vahetusteenuse pakkuja puhul ei toimu *bitcoin*'ide ülekandmist teisele isikule vahetusteenuse pakkuja kaudu. Vahetusplatvorm viib vaid kokku ostja ja müüja. Müüja määrab *bitcoin*'ide hinna ja koha, kus ta soovib ostjaga kohtuda. Tavaliselt määratakse kohtumiseks mõni avalik koht. Ostja ja müüja kohtuvad ning teevad *bitcoin*'i tehingu. Näiteks annab ostja müüjale sularaha ning müüja kannab samal ajal *bitcoin*'i rahakoti kaudu ostja *bitcoin*'i aadressile *bitcoin*'id. Sellisel juhul on *bitcoin*'ide ostmine ja müümine täiesti anonüümne. *Bitcoin*'id maksavad sellise tehingu puhul turuväärtusest rohkem, aga sellega kaasneb ka anonüümsus.¹⁵³

Ameerika Ühendriikide üks kuulsamaid kaasusi puudutab *Silk Road*'i sulgemist ja selle looja Ross William Ulbricht vahistamist. *Silk Road*'i puhul oli tegemist n-ö „põrandaaluse“ veebisaidiga, kus oli võimalik anonüümselt osta ja müüa illegaalseid kaupu ja teenuseid, nt narkootilisi aineid ja relvi. Veebisaidi loojaks ja haldajaks oli kuni 2013. aasta oktoobrini Ross William Ulbricht. *Silk Road*'i puhul oli tegemist kõige keerulisema ja ulatuslikuma kuritegeliku kauplemisskohaga Internetis. Veebilehe tegutsemise ajal kasutati *Silk Road*'i tuhandete narkodiilerite ja teiste müüjate poolt ning müüdi tuhandeid kilogramme

¹⁵² Rahapesu Andmebüroo. 2014. Lk 17, 18.

¹⁵³ P.H.O'Neill. Laundering bitcoins on the streets of New York. The Kernel. 11.01.2015. Arvutivõrgus: <http://kernelmag.dailydot.com/issue-sections/features-issue-sections/11327/laundering-bitcoins-on-the-streets-of-new-york/> (02.04.2016)

illegaalset narkootilisi aineid ja teisi ebaseaduslikke tooteid ja teenuseid ning pesti sadu miljoneid dollareid, mis saadi veebilehel kaupade ja teenuste müügist.¹⁵⁴

Tehingute anonüümsus veebilehel oli tagatud läbi *TOR*-võrgustiku ja *bitcoin*'ide. *TOR*-võrgustik on spetsiaalne arvutite võrgustik Internetis, mis on laiali hajutatud üle maailma ja loodud selleks, et varjata isiku tegelikku IP-aadressi. Tehingud veebilehel toimusid *bitcoin*'ides selleks, et varajata tehinguid tegevate isikute identiteeti ja asukohta.¹⁵⁵ Kaupada ja teenuste eest tasumiseks pidi kasutaja tegema veebisaidil konto. Igal kasutajal oli *Silk Road*'i veebilehel vähemalt üks *bitcoin*'i aadress, mis oli seotud isiku kasutajakontoga. Selleks, et kasutaja veebilehel tehingut teha saaks, pidi ta saatma oma *Silk Road*'i *bitcoin*'i aadressile teatud arvu *bitcoin*'e. Kui ost oli tehtud, siis kandis *Silk Road* kasutaja *bitcoin*'id deponeerimiskontole (*escrow account*), kus *bitcoin*'id jäid ootama ostu-müügitehingu lõpuleviimist. Kui tehing oli toimunud, siis kanti ostja *bitcoin*'id deponeerimiskontolt müüja *Silk Road*'i *bitcoin*'i aadressile.¹⁵⁶

Pärast *Silk Road*i sulgemist 2013. aastal alustas tööd *Silk Road 2.0*, mis suleti omakorda 2014. aastal.¹⁵⁷ Hetkel tegusteb *Silk Road 3.0*.¹⁵⁸

Teine tuntud kaasus puudutab ühte *bitcoin*'i vahetusplatvormi omanikku ja *bitcoin*'ide vahetusteenuse pakkumist *Silk Road*'i veebisaidil. Nimelt pakkus Robert Faiella *Silk Road*'i veebisaidil *bitcoin*'ide vahetusteenust. Robert Faiella müüs *bitcoin*'e *Silk Road*'i kasutajatele, kes soovisid veebisaidilt kaupu ja teenuseid osta. Klienditelt tellimuse saamisel täitis Robert Faiella tellimuse läbi *BitInstant*'i vahetusplatvormi. Charlie Shrem oli *bitcoin*'ide vahetusplatvormi *BitInstant* tegevdirektor. *BitInstant*'i vahetusplatvormil oli klienditel võimalik sularaha *bitcoin*'ide vastu vahetada anonüümselt, see tähendab, et kliendid ei pidanud ennast identifitseerima. Vahetusplatvorm võttis enda ka teenuse eest tasu. Robert Faiella omandas *bitcoin*'id *BitInstant*'i vahetusplatvormi abil ja müüs siis *bitcoin*'id *Silk*

¹⁵⁴ U.S. Attorney's Office. Southern District of New York. Ross Ulbricht, the Creator and Owner of the Silk Road Website, Found Guilty in Manhattan Federal Court on All Counts. Press Release. 05.02.2015. Arvutivõrgus: <https://www.fbi.gov/newyork/press-releases/2015/ross-ulbricht-the-creator-and-owner-of-the-silk-road-website-found-guilty-in-manhattan-federal-court-on-all-counts> (26.04.2016)

¹⁵⁵ U.S. Attorney's Office, 05.02.2015.

¹⁵⁶ FATF Report. 2014. Lk 11.

¹⁵⁷ U.S. Attorney's Office. Southern District of New York. FBI New York Press Office. Operator of Silk Road 2.0 Website Charged in Manhattan Federal Court. Press Release. 06.11.2014. Arvutivõrgus: <https://www.fbi.gov/newyork/press-releases/2014/operator-of-silk-road-2.0-website-charged-in-manhattan-federal-court> (26.04.2016)

¹⁵⁸ Silk Road Drugs. Arvutivõrgus: <http://silkroaddrugs.org/> (26.04.2016)

Road’i kasutajatele. Charlie Shremi teadmisel ja abil vahetas Robert Faiella sularahas peaaegu üks miljon dollarit *bitcoin*’ide vastu.¹⁵⁹

Charlie Shrem oli teadlik, milliseid kaupu ja teenuseid *Silk Road*’i veebilehel müüdi ning ta teadis, et Robert Faiella pakkus *bitcoin*’ide vahetusteenust *Silk Road*’i klientidele. Charlie Shrem lubas teadlikult Robert Faiellal kasutada *BitInstant*’i teenuseid, et osta *bitcoin*’e oma *Silk Road*i klientidele. Charlie Shrem teostas isiklikult tehingud Robert Faiellaga ja tegi viimasele allahindlust tema suuremahuliste tehingute tõttu. Charlie Shrem ei teavitanud pädevaid asutusi Robert Faiella ebaseaduslikust tegevusest, mida ta oleks pidanud tegema *BitInstant*’i järelevalveametnikuna (*compliance officer*) ning aitas Robert Faiellal tahtlikult vältida *BitInstant*’i rahapesuvastaseid meetmeid, kuigi tema kohustuseks oli selliseid meetmeid kohaldada.¹⁶⁰

Selle aasta jaanuaris arreteeriti Hollandis 10 meest, keda kahtlustatakse rahapesus *bitcoin*’ide teel. Süüdistuse järgi on mehed pesnud 15 - 20 miljonit eurot, mis on saadud *online* narkootikumide müügist.¹⁶¹ Rahapesu kahtlusest teatasid politseile pangad, kes olid märganud kahtlast tegevust. Nimelt märkasid pangad, et pangakontodele ilmusid suured rahasummad ning raha võeti täielikult välja sularahaautomaatidest. Selle kaasuse puhul hakkas pankadele silma raha väljavõtmine pangaautomaatidest. Pankades äratas kahtlust see, et pangakontole pandi tihti raha ja võeti seda sealt tihti välja. Tavaliselt on aga isiku pangakontodel kujunenud välja sissetuleku ja väljamineku muster, mis on enamasti seotud palgapäevaga ja arvete maksmisega.¹⁶²

Nimetatud kaasuse puhul toodi veel välja, et kui Pimeda Veebis (*Dark Web*) tegutsev isik teeb tehingu, siis tavaliselt makstakse talle *bitcoin*’ides. Aga kui isik soovib seda rahalist väärtust igakülgselt ka kasutama hakata, siis peab ta mingil hetkel vahetama *bitcoin*’id traditsioonilise

¹⁵⁹ U.S. Attorney’s Office. Southern District of New York. Bitcoin Exchanger Sentenced In Manhattan Federal Court To Four Years In Prison For Selling Nearly \$1 Million In Bitcoins For Drug Buys On Silk Road. Press Release. 20.01.2015. Arvutivõrgus: <https://www.justice.gov/usao-sdny/pr/bitcoin-exchanger-sentenced-manhattan-federal-court-four-years-prison-selling-nearly-1> (26.04.2016)

¹⁶⁰ U.S. Attorney’s Office. Southern District of New York. Former CEO of Bitcoin Exchange Company Sentenced in Manhattan Federal Court to Two Years in Prison for Helping to Sell Nearly \$1 Million in Bitcoins for Drug Buys on Silk Road. Press Release. 19.12.2014. Arvutivõrgus: <https://www.fbi.gov/newyork/press-releases/2014/former-ceo-of-bitcoin-exchange-company-sentenced-in-manhattan-federal-court-to-two-years-in-prison-for-helping-to-sell-nearly-1-million-in-bitcoins-for-drug-buys-on-silk-road> (26.04.2016)

¹⁶¹ T. Sterling. Dutch arrest 10 men suspected of using Bitcoin to launder money. Reuters. 20.01.2016. Arvutivõrgus: <http://www.reuters.com/article/us-netherlands-crime-bitcoin-idUSKCN0UY0V8> (26.04.2016)

¹⁶² J. Cox. Dutch Police Bust Multi-Million Dollar Bitcoin Laundering Ring. Motherboard. 20.01.2016. Arvutivõrgus: <http://motherboard.vice.com/read/dutch-police-bust-multi-million-dollar-bitcoin-laundering-ring> (26.04.2016)

raha vastu. Selleks saavad kurjategijad kasutada mitmeid teenuseid. Näiteks pakuvad mitmeid isikud *bitcoin*'ide vahetusteenust just Pimedas Veebis tegutsevatele isikutele. Eeltoodud kaasuse puhul arvatakse, et mingi hulk raha pesti just sedamoodi. Kahtlusalusel ostsid esmalt *bitcoin*'e isikutelt, kes olid need tõenäoliselt omandanud tehingute eest Pimedas Veebis. Seejärel müüsid kahtlustatavad *bitcoin*'e seaduslike vahetusteenuse pakkujate juures ning said vahetuseks eurosid, mille nad hoiustasid hiljem pangas.¹⁶³

New Yorgis esitati kahele mehele süüdistus selle eest, et nad ostsid narkootiliste ainete müügist saadud raha eest *bitcoin*'e ning seejärel kasutasid *bitcoin*'e selleks, et osta suures koguses narkootilisi aineid Pimedas Veebis, et neid siis edasi müüa.¹⁶⁴ Selles kaasuses tegelesid isikud täpsemalt *Xanax*-i tablettide müügiga, mida nad väidetavalt importisid Kanadast.

Lisaks toob autor välja, et igäüks võib müüa illegaalseid teenuseid ja tooteid *bitcoin*'ide eest. Või osta suure hulga *bitcoin*'e tavalise raha eest ja siis näiteks osta mõnes teises riigis selle eest veel illegaalseid tooteid või teenuseid või vahetada *bitcoin*'id mõne muu riigi valuuta vastu ja hoiustada siis raha pangas. Läbi selle protsessi vahetab isik *bitcoin*'id rahaks mõnes muus riigis (kus valitsus ei pööra sellistele tehingutele tähelepanu ja seega on väiksem tõenäosus avastada ka tehingutega seotud kriminaalset tegevust) ja selles riigis kehtiva vääringu vastu.¹⁶⁵ Samuti võib traditsioonilise raha eest osta digitaalseid maksevahendeid ja siis vahetada digitaalsed maksevahendid mõnes teises riigis teise vääringu vastu ja hoiustada saadud raha pangas.¹⁶⁶ Seega saab raha pesta ka läbi kolmanda riigi *bitcoin*'i vahetusteenuse pakkuja, kes pakuvad teenust ilma isikusamasust tuvastamata.¹⁶⁷

Samuti saab raha pesta läbi fiktiivsete *online* oksjonite, samuti läbi veebipoodide, *online* õnnemängude ja mängude, mis aktsepteerivad maksevahenditena *bitcoin*'e. Ka võivad kurjategijad üles seada fiktiivse veebipoe ning aktsepteerida maksevahenditena *bitcoin*'e. Seejärel sulgeda veebisaidi. Kogutud *bitcoin*'idele pääsevad kurjategijad ligi igal pool maailmas. Rahapesu *bitcoin*'idega võib läbi viia ka järgnevalt: 1) ostetakse sularaha eest virtuaalseid maksevahendeid; 2) luuakse veebipood ning veebipoe *bitcoin*'i aadressile tehakse

¹⁶³ J. Cox.

¹⁶⁴ Department of Justice. U.S. Attorney's Office. Western District of New York. Three Men Indicted On District's First Bitcoin-Related Case. 11.03.2016. Arvutivõrgus: <https://www.justice.gov/usao-wdny/pr/three-men-indicted-district-s-first-bitcoin-related-case> (02.04.2016)

¹⁶⁵ What is the Threat of Money Laundering Associated with Bitcoin? HG.org. Arvutivõrgus: <http://www.hg.org/article.asp?id=31835> (02.04.2016)

¹⁶⁶ What is the Threat of Money Laundering Associated with Bitcoin?

¹⁶⁷ FBI, lk 7.

fiktiivseid makseid, et jätta muljet justkui oleks isik sealt kaupu ostnud; 3) veebipoele laenunud summad paistavad legaalsed ning isik saab need vahetada raha vastu.¹⁶⁸

Eeltoodust tulenevalt on *bitcoin*'idel mitmeid omadusi, mis muudavad nad atraktiivseks kurjategijate jaoks. Tehingud *bitcoin*'idega on kiired ja madalate tehingutasudega. *Bitcoin*'i süsteemis on isikule tagatud teatav anonüümus, kuna tehingu tegemisel ei saa me siduda isikut ja *bitcoin*'i aadressi. Samuti kasutavad kurjategijad plokiahelas oma „jälgede segamiseks“ erinevaid rakendusi, mis paiskavad segi tehingud plokiahelas. *Bitcoin*'e kasutatakse tihti illegaalsete kaupade ja teenuste ostmisel näiteks *Silk Road*'i veebilehelt.

Kurjategijad kasutavad *bitcoin*'ide vahetamisel tavalise raha vastu ja vastupidi vahetusplatvorme. Üheks selliseks vahetusplatvormiks on ka *localbitcoins.com*. Nimetatud portaali viib kokku *bitcoin*'e osta sooviva ja *bitcoin*'e müüja sooviva isiku. Tehingu pooled kohtuvad ja teevad tehingu. Sealjuures ei nõua *localbitcoins.com* nendelt isikutelt isikusamasuse tuvastamist. Seega saavad isikud selle vahetusplatvormi vahendusel tegelikult teha tehinguid anonüümselt.

¹⁶⁸ Ministère des Finances et des Comptes publics. Regulating Virtual Currencies. Recommendations to prevent virtual currencies from being used for fraudulent purposes and money laundering. Virtual Currencies Working Group - June 2014. Lk 6-7. Arvutivõrgus: <http://www.economie.gouv.fr/files/regulatingvirtualcurrencies.pdf> (02.04.2016)

3 RAHAPESUVASTANE REGULATSIOON

3.1 Vahetusteenuse pakkuja kui regulatsiooni subjekt

Tavaliselt ei valmista rahapesuvastaste meetmete kohaldamine traditsiooniliste maksesüsteemide puhul raskusi, kuna on olemas makseteenuse operaator. Sellisel juhul peab makseteenuse süsteemi operaator kohaldama rahapesu vastaseid meetmeid. *Bitcoin*'i süsteemi puhul puudub ühene makseteenuse operaator. Maksed toimuvad, kuna süsteemi hoiavad ülal isikud (kaevandajad), kes tagavad süsteemi toimimise läbi arvutiressursi. Seega puudub *Bitcoin*'i süsteemi puhul üks keskne asutus, kellele rahapesuvastaseid meetmeid kohaldada.

Erialakirjanduses on välja toodud, et tüüpiline tehing *bitcoin*'idega (ka rahapesu puhul) hõlmab umbes nelja isikut: *bitcoin*'ide saatja, kes algatab tehingu *Bitcoin*'i süsteemis; *bitcoin*'ide saaja, kes aktsepteerib *bitcoin*'e või siis rahapesija, kes aitab saatjal musta raha allikat ähmaseks teha; *Bitcoin*'i süsteemi kaevandajad, kes kinnitavad ja viivad tehingu läbi ja *Bitcoin*'ide vahetusteenuse pakkujad, kes vahetavad *bitcoin*'e teiste maksevahendite vastu.¹⁶⁹ Seega oleksid autori hinnangul võimalikud regulatsiooni subjektid kas kasutajad, kaevandajad või vahetusteenuse pakkujad.

Eelnevalt on autor selgitanud, kuidas toimub rahapesu *bitcoin*'idega. Eelpool esitatud näidetest ilmnes, et rahapesu esimeses staadiumis (paigutamine) toimus sularaha vahetamine *bitcoin*'ide vastu eelkõige läbi vahetusplatvormide. Seega, kuna *bitcoin*'id tuleb mingil etapil vahetada traditsioonilise raha vastu (sest *bitcoin*'i turg ei ole nii suur, et ainult *bitcoin*'e kasutades saaks oma igapäevaseid vajadusi rahuldada), siis see etapp võiks ka olla reguleerimise objektiks. Seega leiab autor, et rahapesuvastaseid meetmeid tuleb kohaldada vahetusteenust pakkuvatele isikutele, kes vahetavad *bitcoin*'e traditsioonilise raha vastu ja vastupidi.

Autor toob välja, et vahetusplatvormid pakuvad kurjategijatele väljapääsu võimalust *Bitcoin*'i süsteemist. Kui *bitcoin*'id vahetatakse raha vastu, siis saab mängu tulla ka seadusandlus ja selle kohaldamise tagamine. Just see rahapesu staadium, kus *bitcoin*'id vahetatakse raha vastu, võimaldab pädevatel ametiasutustel esitada isikule süüdistus rahapesu läbiviimises virtuaalsete maksevahendite abil.¹⁷⁰

¹⁶⁹ D. Bryans, lk 447.

¹⁷⁰ D.Thompson, B.Beltrand, S.Hirsch. Virtual currencies and money laundering: What CPAs should know. CPA.com. 17.09.2014. Arvutivõrgus:

https://www.cpa2biz.com/Content/media/PRODUCER_CONTENT/Newsletters/Articles_2014/FVSNews/WhatCPAshouldknow.jsp (02.04.2016)

Bitcoin'i vahetusplatvormid (*exchanges*) võimaldavad vahetada traditsioonilist raha *bitcoin*'ide vastu ja vastupidi. Vahetusplatvormidel endal tavaliselt *bitcoin*'ide ja traditsioonilise raha varud puuduvad, et nende eest vahetusteenust läbi viia. Selle asemel viivad vahetusplatvormid kokku ostja ja müüja. Vahetatavad *bitcoin*'id ja traditsiooniline raha kuuluvad ostjale ja müüjale, mitte vahetusplatvormile. Selleks, et vahetusplatvormi kasutada, peavad isikud vahetusplatvormil asuvalle kontole kandma vastavad vahendid (*bitcoin*'id või raha).¹⁷¹

Bitcoinide vahetusteenuse pakkujad on ka *bitcoin*'i vahetusautomaatide operaatorid (*ATM operators*). *Bitcoin*'i vahetusautomaatidid erinevad tavalistest pangautomaatidest. *Bitcoin*'i vahetusautomaadid võivad olla kas ühesuunalised (kasutajad saavad üksnes osta *bitcoin*'e) või kahe-suunalised (kasutajad saavad nii osta kui ka müüa *bitcoin*'e). *Bitcoin*'i vahetusautomaadi operaator vahetab *bitcoin*'e traditsioonilise raha vastu ja vastupidi. Selleks peab operaator ise omama *bitcoin*'e ja raha, mille arvelt tehinguid teha¹⁷². *Bitcoin*'i vahetusautomaadi operaatoritel on tavaliselt ühendus vahetusplatvormidega, kust nad saavad oma raha ja *bitcoin*'ide jäägi tasakaalustada.¹⁷³

Ilmselt ei oleks kohane reguleerida *bitcoin*'ide kasutajaid ega kaevandajaid, kuna isikud kasutavad *bitcoin*'e enamasti enda tarbeks. Kasutajad võivad *bitcoin*'e omandada erinevatel eesmärkidel. Näiteks võivad isikud omandada *bitcoin*'e eesmärgiga osta nende eest kaupu ja teenuseid või kanda *bitcoin*'id üle teisele isikule. Ka võivad mõned inimesed osta *bitcoin*'e investeerimise eesmärgil. Kaevandajad on aga isikud, kes kinnitavad tehinguid *Bitcoin*'i süsteemis. Kaevandajatele ei ole võimalik regulatsiooni kohaldada ka seetõttu, et neid ei ole võimalik (ilma suurema vaevata) identifitseerida. Potentsiaalselt võiksime kaevandajad tuvastada IP-aadressi järgi, kui nad just ei kasuta *TOR*-võrgustikku, mis võimaldab neil varajata oma IP-aadressi. Samuti oleks regulatsiooni kohaldamine kaevandajatele ka ebamõistlik, kuna ka kaevandajad ei tea, millisele isikule teatud *bitcoin*'i aadress kuulub, kuna *Bitcoin*'i süsteemi siseselt on meil praktiliselt võimatu tuvastada, kes ühe või teise *bitcoin*'i

¹⁷¹ D. King. Banking Bitcoin-Related Businesses: A Primer for Managing BSA/AML Risks. Retail Payment Risks Forum Working Paper. Federal Reserve Bank of Atlanta. 2015. Lk 4-5.

¹⁷² D. King, lk 5.

¹⁷³ P. Franco. Understanding Bitcoin: Cryptography, Engineering and Economics. John Wiley & Sons. 2014. Lk 48

aadressi taga on. Kui me selle suudame tuvastada, siis võivad kurjategijad erinevaid rakendusi kasutades paisata segi tehingud plokiahelas või luua iga tehingu jaoks eraldi *bitcoin*'i aadressi.

3.2 Rahapesuvastane regulatsioon Ameerika Ühendriikides

Kuna *bitcoin*'ide puhul on tegemist uue nähtusega on rahapesuvastane regulatsioon mujal maailmas pigem puudulik või puudub üldse. Näiteks Saksamaa Liitvabariigis peavad vahetusteenuse pakkujad omama tegevusluba,¹⁷⁴ kuid vastavat rahapesuvastast regulatsiooni sätestatud ei ole. Ka puudub vastav regulatsioon Ühendkuningriikides, aga vastavalt selle aasta aprillis avaldatud tegevuskavale plaanitakse regulatsioon lähiajal luua.¹⁷⁵ Ka Euroopa Liit alles kavandab regulatsiooni ning kavatseb reguleerida virtuaalsete maksevahendite teenuse pakkujaid.¹⁷⁶

Siiski on vastav ja suhteliselt põhjalik regulatsioon olemas Ameerika Ühendriikides. Seega käsitleb autor käesoleva peatüki all vaid Ameerika Ühendriikide regulatsiooni. Nimelt on FinCen 18.03.2013 väljastanud juhised isikutele, kes haldavad, vahetavad ja kasutavad virtuaalseid maksevahendeid. FinCen on välja toonud, et rahapesuvastaseid meetmeid peavad kohaldama vahetusteenuse pakkujad (*exchanger*). Vahetusteenuse pakkuja on isik, kes oma majandustegevuse käigus vahetab virtuaalseid maksevahendid traditsioonilise raha vastu või teiste rahaliste vahendite või virtuaalsete maksevahendite vastu. Vahetusteenuse pakkuja, kes aktsepteerib ja kannab üle konverteeritavaid virtuaalseid maksevahendeid või siis ostab või müüb konverteeritavaid virtuaalseid maksevahendeid, kvalifitseerub ülekandeteenuse pakkujaks (*money transmitter*). Ülekandeteenuse pakkuja on isik, kes aktsepteerib ja kannab üle igasugust väärtust, mis on maksevahendi aseaine.¹⁷⁷

FinCeni regulatsiooni kohaselt on virtuaalsete maksevahendite kasutajaks isik, kes hangib endale virtuaalseid maksevahendeid, et osta nende eest kaupu ja teenuseid. Kasutaja ei

¹⁷⁴ Federal Financial Supervisory Authority. Trading in Bitcoins. 17.06.2014. Arvutivõrgus: https://www.bafin.de/SharedDocs/Veroeffentlichungen/EN/Jahresbericht/2013/jb_2013_II_9_2_trading_in_bitcoins.html (23.03.2016)

¹⁷⁵ HM Treasury. Action Plan for anti-money laundering and counter-terrorist finance. 2016. Arvutivõrgus: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/517992/6-2118-Action_Plan_for_Anti-Money_Laundering_web_.pdf (27.04.2016)

¹⁷⁶ European Commission. Action plan to strengthen the fight against terrorist financing. European Agenda on Security. Factsheet. 2016. Lk 1. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/aml-factsheet_en.pdf (27.04.2016)

¹⁷⁷ FinCen. Guidance. Application of FinCEN's Regulations to Persons Administering, Exchanging, or Using Virtual Currencies. 18.03.2013. Arvutivõrgus: https://www.fincen.gov/statutes_regs/guidance/html/FIN-2013-G001.html (27.04.2016)

kvalifitseeru ülekandeteenuse pakkujaks ning seega ei ole kohustatud kohaldama rahapesuvastaseid meetmeid.¹⁷⁸

Isik kes loob konverteeritavate virtuaalsete maksevahendite ühikuid ja kasutab neid kaupade ja teenuste ostuks, on FinCEni regulatsiooni kohaselt virtuaalsete maksevahendite kasutaja ja ei kvalifitseeru ülekandeteenuse pakkujaks.¹⁷⁹ Autor toob välja, et *bitcoin*'ide konteksts on eelmises lauses mõeldud kaevandajaid, kes ostavad enda poolt kaevandatud *bitcoin*'ide eest kaupu ja teenuseid. FinCeni regulatsioonis on aga välja toodud, et kui isik, kes loob konverteeritavate virtuaalsete maksevahendite ühikuid ja müüb need ühikud kolmandale isikule raha eest, siis on selle isiku puhul tegemist ülekandeteenuse pakkujaga.¹⁸⁰ Ehk siis, kui kaevandaja otsustab, et ta ei soovi enda poolt kaevandatud *bitcoin*'ide eest kaupu ja teenuseid osta ning soovib need *bitcoin*'id hoopis kolmandale isikule müüa, siis peab kaevandaja järgima ka rahapesuvastaseid meetmeid. Siiski on autori hinnangul küsitav, millised on kaevandaja ehk siis füüsilise isiku võimalused näiteks hoolsusmeetmete kohaldamiseks.

3.3 Rahapesuvastane regulatsioon Eesti Vabariigis

Järgnevalt analüüsib autor, kas *bitcoin*'i vahetusteenuse pakkujatele rahapesuvastaste meetmete kohaldamiseks tuleb täpsustada kehtivat regulatsiooni või on kehtiv rehgulatsioon piisav (RahaPTS) rahapesuvastaseks võitluseks. Eelnevalt leidis autor, et rahapesuvastase võitluse tõhustamiseks on mõistlik reguleerida isikuid, kes pakuvad *bitcoin*'ide vahetusteenust traditsioonilise raha vastu. Autor leiab, et eeltoodud isiku peaksid järgima rahapesu tõkestamise meetmeid.

Töös autori poolt püstitatud hüpoteesiks on, et praegune regulatsioon *bitcoin*'idega seotud rahapesu tõkestamiseks ei ole piisav. Järgnevalt analüüsib autor hüpoteesi paikapidavust. Nimelt on rahapesu tõkestamise meetmed Eesti Vabariigis sätestatud RahaPTS-s. RahaPTS § 2 lg 1 p-d 1 ja 2 sätestavad, et RahaPTS-ga reguleeritakse rahapesu tõkestamise hoolsusmeetmete kohaldamist kohustatud isikute poolt ja järelevalvet kohustatud isikute üle seaduse täitmisel. RahaPTS § 3 sätestab isikud kellele RahaPTS-st tulenevaid nõudeid kohaldatakse.

¹⁷⁸ FinCen, 18.03.2013.

¹⁷⁹ FinCen, 18.03.2013.

¹⁸⁰ FinCen. Guidance, 18.03.2013.

Tutvudes RahaPTS-ga ei ole võimalik seadusest leida, et seadust kohaldatakse näiteks digitaalsete maksevahendite, virtuaalsete maksevahendite, krüptomaksevahendite või näiteks *bitcoin*'i vahetusteenuse pakkujatele. Siiski on RahaPTS § 3 lg 1 p 2 ja § 10 kohaselt kohustatud isikuteks RahaPTS järgi muuhulgas finantseerimisasutused. RahaPTS § 6 lg 2 p 4 kohaselt loetakse finantseerimisasutuseks ka alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja. Autori hinnangul võibki kõige ligilähedasemaks mõisteks, mis võiks hõlmata virtuaalseid maksevahendeid, pidada alternatiivsete maksevahendite teenuste pakkuja mõistet (RahaPTS § 6 lg 4).

RahaPTS § 6 lg 4 sätestab, et alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja on isik, kes oma majandus- või kutsetegevuse käigus ostab, müüb või vahendab side-, ülekande- või kliiringsüsteemi kaudu rahalist väärtust omavaid vahendeid, mille abil on võimalik täita rahalisi kohustusi või mida saab vahetada kehtiva vääringu vastu, kuid kes ei ole lõikes 1 nimetatud isik ega finantseerimisasutus krediidiasutuste seaduse tähenduses.

Järgnevalt analüüsib autor, kas *bitcoin*'i vahetusplatvormid võivad vastata eeltoodud sättes välja toodud tunnustele. Esiteks peab isik tegelema majandus- või kutsetegevuses. *Bitcoin*'i vahetusplatvormid seda ka teevad. Nad vahendavad *bitcoin*'e traditsioonilise valuuta vastu ja vastupidi ning saavad selle eest vahendustasu. Samuti kui isik müüb *bitcoin*'e kõrgema kursiga, kui ta neid ostab, siis on tegemist majandustegevusega, sest isik tegeleb tulu saamise eesmärgil. Teiseks peavad *bitcoin*'id omama rahalist väärtust. Kuna neid aktsepteeritakse maksevahendina ning neil on ka vahetuskurss traditsioonilise raha suhtes, siis võib öelda, et nad omavad rahalist väärtust. Kolmandaks peab olema *bitcoin*'ide abil võimalik täita rahalisi kohustusi. Autor on eelnevalt selgitanud, et *bitcoin*'ide eest on võimalik osta kaupu ja teenuseid.¹⁸¹ Neljandaks peab olema võimalik *bitcoin*'e vahetada kehtiva vääringu vastu. *Bitcoin*'e on võimalik vahetada kehtiva vääringu vastu ning selleks enam kasutatud kohad on *bitcoin*'ide vahetusplatvormid. Seega võib autori hinnangul RahaPTS § 6 lg-t 4 analüüsides jõuda järeldusele, et *bitcoin*'ide vahetusteenuse pakkujat võib käsitleda alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkujana RahaPTS tähenduses.

Siiski peab autor vajalikuks tutvuda ka seadusandja tahtega alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja mõiste lisamisel RahaPTS-i. Vaidlusaluse sätte kohta on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu (137 SE) seletuskirjas välja toodud, et

¹⁸¹ Näiteks Eesti Vabariigis aktsepteerivad kaupade ja teenuste eest *bitcoin*'e Sushi Cat, Hooandja, Bookinghouse.ee, Sakala Hambaravi.

alternatiivsete maksevahendite teenuste pakkuja mõiste on sätestatud seetõttu, et tänapäeval kasutatakse järjest enam ka Eestis rahaliste kohustuste täitmise kõikvõimalikke viise, mis ei ole käsitletavad traditsiooniliste makseviisidena. Maailmas kasutatakse järjest enam mittetraditsioonilisi rahalist väärtust omavate vahendite ülekande ja edastamise viise, samuti alternatiivseid maksevahendeid, mida kasutatakse rahapesu ja terrorikuritegude rahastamise skeemides.¹⁸²

Seletuskirjas on ka välja toodud, et eelnõu koostamise käigus on Rahapesu Andmebüroo ja Finantsinspeksioon koostanud elektrooniliste maksete, sealhulgas alternatiivsete maksevahendite teenuste riskianalüüsi. Selle analüüsi tulemused kinnitavad, et infotehnoloogia kõrge tase ja infotehnoloogiliste vahendite laialdane kasutamine tekitab Eesti praktikas täiendavaid rahapesu ja terrorismi rahastamise riske.¹⁸³

Samuti on seletuskirjas välja toodud, et alternatiivsete maksevahendite teenuste, sealhulgas alternatiivsete elektrooniliste makseviiside alla kuuluvad tavapanganduse välised süsteemid, mis võimaldavad rahalise väärtuse digitaalset ülekandmist. Tehinguid võib teha Internetis, sealhulgas erinevate Interneti portaalide vahendusel, muude sidekanalite kaudu või kiipkaartide kaudu, mille sisse on ehitatud rahalist väärtust talletav mikroprotsessor. Samuti on seletuskirjas märgitud, et FATF on tuvastanud erinevates riikides väga erinevaid rahalist väärtust omavate vahendite edastamise viise ja arvestades tehnoloogiliste vahendite väga kiiret arengut, ei ole eeltoodud loetelu kindlasti ammendav. Uued mittetraditsioonilised elektroonilised maksesüsteemid ei toimi tavaliselt konto- põhisel. Alternatiivsete süsteemide sarnaseks jooneks on see, et nad võimaldavad tehinguosalistel rahalist väärtust üle kanda koheselt, mugavalt, turvaliselt ja, mis kõige märkimisväärsim, anonüümselt. Kasutatakse nn elektroonilisi rahakotte (ingl. k. *elektronic purse*) ja digitaalse väärismetalli-põhiseid maksesüsteeme (e-kuld, e-hõbe).¹⁸⁴

Seega võib seletuskirjast autori hinnangul järeldada, et seadusandja mõte oli alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja mõiste sätestamisel katta ka krüptomaksevahendid nagu *bitcoin*. Seadusandja poolt seletuskirjas märgitud „elektroonilised rahakotid“ on omased ka *Bitcoin*’i süsteemile. Nimelt on autor töö esimeses peatükis selgitanud, et tehingute tegemiseks *bitcoin*’idega on isikul kõigepealt vaja *bitcoin*’i rahakotti. Tegemist on

¹⁸² Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu seletuskiri (137 SE). 2007. Lk 12.

¹⁸³ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu seletuskiri (137 SE). 2007. Lk 13.

¹⁸⁴ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu seletuskiri (137 SE). 2007. Lk 13.

elektroonilises vormis rahakotiga, kus sisalduvad isiku avalik võti ja privaatvõti ning ka ülekandeid saab teha vaid selle *bitcoin*'i rahakoti kaudu. Samuti sarnaneb seletuskirjas märgitud maksevahend e-kuld (*e-Gold*) *bitcoin*'idele. Töö esimeses peatükis on autor välja toonud, et FATF liigituse kohaselt on *bitcoin* ja *e-Gold* mõlemad konverteeritavaks virtuaalseks maksevahendiks. Seega saab väita, et kuna olemuselt vastvad *bitcoin* ja *e-Gold* samadele tunnustele, siis igal juhul oli seadusandja mõtteks alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja mõiste sissetoomisel seadusesse katta ära ka hiljem tekkida võivad alternatiivsed maksevahendid, sealhulgas krüptomaksevahendid nagu *bitcoin*.

Seletuskirja kohaselt on alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja mõiste sätestamisel kasutatud eeskujuna Rahvusvahelise Valuutafondi (*International Monetary Fund*, edaspidi IMF) ja ÜRO Narkootikumide ja Kuritegevuse osakonna poolt koostatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise mudelseaduses toodut ja FATF-i materjale.¹⁸⁵

Autor märgib, et IMF-i ja ÜRO Narkootikumide ja Kuritegevuse osakonna poolt koostatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise mudelseadusest tulenevalt sisaldab mudelseadus juriidilisi abinõusid, mis peaksid sisalduma siseriiklikus õiguses, et efektiivselt ennetada, avastada ja sanktsioneerida rahapesu ja terrorismi finantseerimist ja võimaldada rahvusvahelist koostööd nende kuritegevuse osas.¹⁸⁶ Mudelseaduse kohaselt tähendab finantseerimisasutus näiteks igat isikut, kes ettevõtluse korras kannab kliendi nimel või eest üle raha või väärtust. Nimetatud lause kohta on joonealuses märkuses välja toodud, et see kohaldub finantstegevusele nii formaalses kui ka informaalses sektoris, sh alternatiivsele ülekande teenusele (*alternative remittance activity*).¹⁸⁷

Seletuskirjas on märgitud, et alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja mõiste sätestamisel on võetud eeskujuks ka FATF-i materjalid. Kuivõrd Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (137 SE) muutmise eelnõu menetlemine toimus 2007. aastal, tuleb seadusandja tahte lahtimõtestamisel tutvuda enne 2007. aastat välja antud FATF soovitusetega. Näiteks 2004. aasta FATF 40-s soovitus on välja toodud, et finantsasutus tähendab ka igat isikut, kes ettevõtluse korras kannab kliendi nimel või eest üle raha või väärtust. Joonealuses märkuses on välja toodud, et see kohaldub finantstegevusele nii

¹⁸⁵ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu seletuskiri (137 SE). 2007. Lk 13.

¹⁸⁶ United Nations Office on Drugs and Crime, International Monetary Fund. Model legislation on money laundering and financing of terrorism. 01.12.2005. Lk 1. Arvutivõrgus: <https://www.imf.org/external/np/leg/amlcft/eng/pdf/amlml05.pdf> (18.04.2015)

¹⁸⁷ United Nations Office on Drugs and Crime, International Monetary Fund, lk 9.

formaalses kui ka informaaalses sektoris, sh alternatiivsele ülekande teenusele (*alternative remittance activity*). Samuti on joonealuses märkuses viidatud erisoovituse nr VI selgitavatele märkustele.¹⁸⁸

FATF erisoovituse nr VI kohaselt peab iga riik kasutusele võtma abinõud, et tagada, et isikud, kes pakuvad raha või väärtuse ülekandeteenust (sh ülekandeteenus mitteametliku raha ja väärtuse ülekandesüsteemi või –võrgu vahendusel), omavad tegevusluba ning registreeringut ning neile kohalduvad kõik FATF soovitused, mis kohalduvad pankadele ja teistele finantsasutustele.¹⁸⁹ Selleks peavad riigid kehtestama rahapesuvastased meetmeid kõikidele väärtuse ülekandmise süsteemide vormidele.¹⁹⁰

FATF-i erisoovitus nr VI koosneb kolmest elemendist:

- a) Riigid peavad nõudma isikutelt, kes pakuvad raha/väärtuse ülekandmise teenust tegevusloa ja pädeva asutuse juures registreerimise kohustust;
- b) Riigid peavad tagama, et raha/väärtuse ülekandmise teenuse pakkujatele kohalduvad FATF 40 soovitust (2003) (konkreetselt soovitused 4-16 ja 21-25) ning 8 erisoovitust (konkreetselt SR VII);
- c) Riigid peavad olema võimelised määrama karistusi raha/väärtuse ülekandmise teenuse pakkujatele, mis tegutsevad ilma tegevusloata või registreeringuta ja mis ei täida asjakohaseid FATF soovitusi.¹⁹¹

Seega nähtub eeltoodust, et seadusandja mõtteks „alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja“ mõiste sissetoomisel oli katta igasugused vahetusteenuse pakkujad, kes ettevõtluse korras kannavad kliendi nimel või eest üle raha või väärtust. Siia alla kuuluvad ka *bitcoin*’i vahetusteenuse pakkujad. Seega, eelneva analüüsi põhjal jõuab autor järeldusele, et *bitcoin*’i vahetusteenuse pakkujad on Eesti Vabariigis RahaPTS-i alusel reguleeritud ja peavad järgima RahaPTS-s sätestatud nõudeid. Seega ei pea paika ka autori poolt töös püstitatud hüpotees, et Eesti Vabariigis puudub asjakohane regulatsioon *bitcoin*’idega seotud rahapesu tõkestamiseks.

¹⁸⁸ FATF. FATF 40 Recommendations. FATF Standards. October 2003 (incorporating all subsequent amendments until October 2004). Lk 16. Arvutivõrgus: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/FATF%20Standards%20-%2040%20Recommendations%20rc.pdf> (18.04.2016)

¹⁸⁹ FATF. FATF IX Special Recommendations. FATF Standards. October 2001 (incorporating all subsequent amendments until February 2008). Lk 3. Arvutivõrgus: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/FATF%20Standards%20-%20IX%20Special%20Recommendations%20and%20IN%20rc.pdf> (18.04.2015)

¹⁹⁰ FATF IX Special Recommendations. 2001. Lk 13.

¹⁹¹ FATF IX Special Recommendations. 2001. Lk 13.

Ka Riigikohtu halduskolleegium on 11.04.2016 otsuses kohtuasjas nr 3-3-1-75-15¹⁹² leidnud, et *bitcoin*'i vahetusteenuse pakkuja vastab RahaPTS § 6 lg-s 4 toodud alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja definitsioonile. Riigikohus lisas, et asjaolu, et RahaPTS-i seaduseelnõu väljatöötamisel 2007. aastal ja vastuvõtmise ajal ei olnud *bitcoin*'i veel loodud, ei tähenda, et alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja mõiste ei saa hõlmata ka *bitcoin*'i vahetusteenuse pakkujaid. Riigikohus märkis, et RahaPTS-s eelnõu (137 SE) seletuskirjast nähtub seadusandja tahe kehtestada regulatsioon, mis võimaldab rahapesuvastasele regulatsioonile allutada ka ebatraditsioonilisi rahalist väärtust omavate vahendite ülekande ja edastamise ning samuti alternatiivseid maksevahendeid. Samuti leidis Riigikohus, et alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja mõiste on seaduses sätestatud üldiste tingimuste kaudu. Riigikohus asus seisukohale, et seletuskirjast nähtus seadusandja tahe allutada ebatraditsiooniliste maksevahendite teenuse pakkujad RahaPTS-i regulatsioonile, kuna infotehnoloogia kõrge tase ja infotehnoloogiliste vahendite laialdane kasutamine võib Eestis tekitada praktikas uusi rahapesu ja terrorismi rahastamise riske, mistõttu on vaja kehtestada üldised kriteeriumid.

Riigikohus leidis samuti eeltoodud lahendis, et kuigi krüptoraha, sealhulgas *bitcoin*'id, on suhteliselt piiratud levialaga ning avaldavad hetkel üsna marginaalset mõju rahandussüsteemi toimimisele, vastab *bitcoin*'idega majandustegevusena kauplemine alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkumise mõistele. Riigikohus viitas ka Euroopa Kohtu lahendile asjas nr C-264/14, mille kohaselt on *bitcoin*'il rahaline väärtus ja sellega on võimalik täita kohustusi ning virtuaalsel valuutal *bitcoin* ei ole muud mõtet, kui olla kasutatav maksevahendina. Riigikohus tõi veel välja, et *bitcoin*'ide kui alternatiivse maksevahendi teenuse pakkumine võib seisneda kas *bitcoin*'ide vahetamises traditsiooniliste valuutade (euro, dollar jne) vastu ja vastupidi või ka ostja ja müüja vahendamises (teenuse osutaja ei ole siis mitte *bitcoin*'ide ostjaks või müüjaks, vaid tehingupoolte vahendajaks).

Ka Rahapesu Andmebüroo on 2014. aastaraamatus leidnud, et alternatiivsete maksevahendite teenusepakkujad on need ettevõtjad, kes pakuvad avalikult krüptorahade ostu- ja müügiteenust eesmärgiga selle tegevusega saada kasumit. Nende suhtes on Eesti seadustes sätestatud ka hoolsuskohustused.¹⁹³

¹⁹² RKHKo 3-3-1-75-15

¹⁹³ Rahapesu Andmebüroo. Aastaraamat 2014. Ülevaade Rahapesu Andmebüroo teevusest 2014. aastal. 2015. Lk 21.

3.4 *Bitcoin* ide vahetusteenuse pakkujatele kohalduv regulatsioon

Eeltoodud analüüsist tulenevalt peavad *bitcoin* ide vahetusteenuse pakkujale kohalduma järgnevad RahaPTS-s sätestatud meetmed. Esiteks on *bitcoin* ide vahetusteenuse pakkuja kohustatud omama tegevusluba (RahaPTS § 52 lg 1 p 4). Enne tegevusloa andmist kontrollitakse, kas ettevõtte juhtorgani liikme, prokuristi, tegeliku kasusaaja ja omanikel puudub kehtiv karistus riigivõimuvastaste, rahapesualase süüteo või muu tahtlikult toime pandud kuriteo ees (RahaPTS § 52²). Autor toob välja, et eeltoodu on eriti tähtis, kuna virtuaalsete maksevahendite omadused (teatav ananüümsus, tehingute kiirus ja piiriülesus) muudavad nad kurjategijatele jaoks eriti atraktiivseks.

Teiseks peab *bitcoin* ide vahetusteenuse pakkuja tuvastama enne teenuse osutamist kliendi isikusamasuse (RahaPTS § 13 lg 1 p 1). Autor toob välja, et isikusamasuse võib tuvastada ka kliendiga samas kohas viibimata. Siiski sätestab RahaPTS § 15 lg 8 sätestab, et isikusamasuse peab tuvastama samas kohas viibides, kui selle kliendi tehingute väärtus kalendrikuus ületab 1000 eurot või võrdväärse summa muus vääringus. Tähtis on ka, et RahaPTS § 19 lg 2 p 1 näeb ette tugevdatud hoolsusmeetmete kohaldamise, kui isikusamasus on tuvastatud kliendiga samas kohas viibimata.

RahaPTS § 23 lg-st 2 tulenevalt tehakse isikusamasuse tuvastamiseks esitatud isikut tõendava dokumendi isikuandmete ja fotoga leheküljest koopia. Lisaks registreerib kohustatud isik isikusamasuse tuvastamisel ja esitatud teabe kontrollimisel isiku nime ja esindaja nime; isikukoodi või sünniaja ja sünnikoha; isikusamasuse tuvastamisel ja kontrollimisel kasutatud dokumendi nimetuse ja numbri, selle väljaandmise kuupäeva ja väljaandnud ametiasutuse nimetuse; esindusõiguse tuvastamisel ja kontrollimisel kasutatud dokumendi nimetuse, väljaandmise kuupäeva ja väljaandja nime või nimetuse.

Lisaks registreerib RahaPTS § 23 lg 3 kohaselt kohustatud isik kliendi käest saadud teabe alusel kliendi elukoha aadressi ja kutse- või tegevusala. RahaPTS-i seletuskirjas on välja toodud, et tegevus-, töö või kutseala teadasaamine annab kohustatud isikule võimaluse hinnata, kas ärisuhe või tehingud on vastavuses kliendi tavapärase osalemisega tsiviilkäibes ja kas ärisuhtel või tehingul on selge majanduslik põhjendus.¹⁹⁴ Lisaks RahaPTS §-des 23 ja 24

¹⁹⁴ Seletuskiri Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 137 SE. Lk 29.

toodud nõuetele fikseeritakse igakordse kontakti korral ka isiku poolt kasutatud arvuti IP-aadress.¹⁹⁵

Juriidilise isiku isikusamasus tuvastatakse äriregistri või asjakohase registri väljavõtte või registreerimistunnistuse ära kirja või sellega võrdväärse dokumendi alusel. Isikusamasuse tuvastamiseks esitatud dokumendis peab sisalduma juriidilise isiku ärinimi või nimi; asukoht ja aadress; registrikood või registreerimisnumber; dokumendi väljaandmise kuupäev ja väljaandnud ametiasutuse nimetus (RahaPTS § 24 lg 1 ja 2).

Järgnevalt toob autor välja, et *bitcoin*'i vahetusplatvorm CEX.IO nõuab isikusamasuse tuvastamise protsessis lisaks isikut tõendava dokumendi skaneerimist ja isikut tõendava dokumendiga koos foto tegemist, mis laetakse siis üles CEX.IO vahetusplatvormile ning mille alusel tuvastab vahetusplatvorm isikusamasuse.¹⁹⁶ *Bitcoin*'i vahetusautomaadi operaator *Robocoin* tuvastab isikusamasuse näiteks läbi biomeetria (käe geomeetria) ning läbi isikut tõendava dokumendi skaneerimise, samuti võrreldakse isiku nägu isikut tõendaval dokumendil asuva pildiga.¹⁹⁷

Kolmandaks peab *bitcoin*'ide vahetusteenuse pakkuja tuvastama tegeliku kasusaaja (RahaPTS § 13 lg 1 p 3). RahaPTS seletuskirja järgi on normi eesmärgiks on, et kohustatud isik tuvastaks, kas tehing mõjutab tehingu pooleks oleva füüsilise isiku enda varalist seisut või osaleb tehingus variisik (nn. „tankist“), keda tegelik kasusaaja kontrollib (oma mõju ära kasutades).¹⁹⁸

Neljandaks peab *bitcoin*'ide vahetusteenuse pakkuja hankima teavet ärisuhte ja tehingu eesmärgi ning olemuse kohta (RahaPTS § 13 lg 1 p 4). RahaPTS seletuskirja kohaselt peab kohustatud isik teadma, kes on tema kliendiks ja milline on selle isiku tavapärane tegevus. Kohustatud isik peab jälgima, et tehingud, mida klient teeb ja tema poolt kasutatavad rahalised vahendid oleksid kooskõlas kliendi majandustegevusega.¹⁹⁹

¹⁹⁵ Rahapesu Andmehüüroo. Juhend hüüsuskohustuse täitmiseks isikuga või kliendiga samas kohas hüübimata. Lk 2. Arvutivõrgus: <https://www.politsei.ee/dotAsset/201457.pdf> (28.04.2016)

¹⁹⁶ CEX.IO. Identity Verification Guide. CEX.IO Help Centre. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://support.cex.io/hc/en-us/articles/215744957-Identity-Verification-Guide> (28.04.2016)

¹⁹⁷ Ministère des Finances et des Comptes publics, lk 4.

¹⁹⁸ Seletuskiri Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 137 SE. Lk 18.

¹⁹⁹ Seletuskiri Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 137 SE. Lk 19.

Viiendaks peab *bitcoin*’ide vahetusteenuse pakkuja jägima pidevalt ärisuhet kliendiga (RahaPTS § 13 lg 1 p 5). *Bitcoin*’i vahetusteenuse pakkuja peab jälgima, et kliendi esitatud dokumendid, andmed ja muu info, mis on kogutud kliendi tausta kohta, oleks ajakohane ja perioodiliselt uuendatud/kontrollitud, samuti, kas kliendi igapäevases majandustegevuses on toimunud märkimisväärseid muutusi.²⁰⁰

Kuuendaks peab *bitcoin*’ide vahetusteenuse pakkuja registreerima isikusamasuse tuvastamisel ja esitatud teabe kontrollimisel tehingu tegemise kuupäeva või ajavahemiku ja tehingu sisu kirjelduse (RahaPTS § 25 lg 1). Vahetusteenuse pakkuja peab registreerima tehingu tegemise kuupäeva või ajavahemiku ja tehingu sisu kirjelduse ning maksja ja maksesaaja nime, isikukoodi, selle puudumisel sünniaja ja sünnikoha või kordumatu tunnuse, mille abil saab maksja kindlaks määrata. Autor toob välja, et vahetusteenuse pakkuja peab lisaks registreerima tehingu teinud isikute *bitcoin*’i aadressid. Lisaks sätestab RahaPTS § 25 lg 2 p 8, et alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkumise korral tuleb lisaks registreerida maksja ja maksesaaja nime, isikukoodi, selle puudumisel sünniaja ja sünnikoha või kordumatu tunnuse, mille abil saab maksja kindlaks määrata.

Seitsmendaks on *bitcoin*’ide vahetusteenuse pakkujal andmete säilitamise kohustus (RahaPTS § 26). Vahetusteenuse pakkuja peab säilitama isikusamasuse tuvastamise ja esitatud teabe kontrollimise aluseks olevate RahaPTS §-des 23 ja 24 nimetatud dokumentide originaale või koopiaid ja ärisuhte loomise aluseks olevaid dokumente ning tehingu kohta koostatud dokumente vähemalt viis aastat pärast ärisuhte lõppemist.

Samuti peab *bitcoin*’ide vahetusteenuse pakkuja keelduma tehingust, kui tal ei ole võimalik hoolsusmeetmeid täita, näiteks kui klient ei esita hoolsusmeetmete täitmiseks nõutavaid dokumente ja asjakohast teavet. Samuti peab vahetusteenuse pakkuja keelduma tehingu tegemisest, kui esitatud dokumentide põhjal tekib teenusepakkujal kahtlus, et tegemist võib olla rahapesu või terrorismi rahastamisega (RahaPTS § 27 lg 1).

Vahetusteenuse pakkuja peab lisaks omama sisemisi turvameetmeid (RahaPTS § 29 lg 1). Siia alla kuuluvad näiteks rahapesu ja terrorismi rahastamise riski hindamise ja juhtimise, andmete kogumise ja säilitamise ning teatamiskohustuse täitmise ja juhtkonna informeerimise protseduurireeglid ning nende täitmise kontrollimiseks sisekontrollieeskirja. Lisaks tähendab

²⁰⁰ Seletuskiri Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 137 SE. Lk 19.

see, et teenusepakkuja peab tagama töötajate koolitamise RahaPTS-st tulenevate kohustuste täitmiseks (RahaPTS § 29 lg 2).

Väga tähtis on ka *bitcoin*'ide vahetusteenuse pakkujale RahaPTS §-st 32 tulenev teatamiskohustus. Nimelt on vahetusteenuse pakkuja on kohustatud teavitama Rahapesu Andmebürood tegevuse või asjaolu puhul, mis osutavad rahapesule (§ 32 lg 1). Samuti tuleb Rahapesu Andmebürood informeerida tehingust, kus rahaline kohustus on üle 32 000 euro või võrdväärne summa muus vääringus täidetakse sularahas (§ 32 lg 3).

Bitcoin'i vahetusteenuse pakkujad peavad lisaks arvestama sellega, et RahaPTS-s on hoolsusmeetmete osas kohaldatud riskipõhist lähenemist. See tähendab, et hoolsusmeetmete rakendamise ulatus ja intensiivsus sõltub konkreetsest ärisuhtest, kliendi või tehingu poole isikust või tehingust tuleneva riski astmest. Iga kohustatud isik peaks tundma oma tegevusega kaasnevaid riske—teadma ja suutma praktikas ära tunda situatsioonid, kus teda võidakse ära kasutada rahapesu või terrorismi rahastamise kanalina või vahendina ja võtma kasutusele põhjendatud abinõud selliste riskide vältimiseks või vähendamiseks. Kohustatud isiku poolt rakendatavad abinõud peavad arvestama tegevusvaldkonna spetsiifikat. Hoolsusmeetmed on kohased ja sobiva ulatusega, kui nende abil on võimalik kindlaks teha rahapesu ja terrorismi rahastamisele suunatud tehinguid või vähemalt aitavad kaasa selle eesmärgi saavutamisele.²⁰¹

3.5 Eesti Vabariigi regulatsiooni vastavus FATF-i 2015. aasta juhendile

2015. aastal avaldas FATF juhendi virtuaalsete maksevahendite kohta, milles selgitab riskipõhise lähenemise kohaldamist virtuaalsetele maksevahenditele seoses rahapesuvastase regulatsiooniga. Kuna *bitcoin* on samuti virtuaalne maksevahend, kohaldub see juhend ka *bitcoin*'i vahetusteenuste pakkujatele.

Juhendis on leitud, et *bitcoin*'i vahetusteenuse pakkujatel on kohustus kohaldada järgmisi rahapesu tõkestamise meetmeid: riskipõhine lähenemine (FATF-i soovitus nr 1), hoolsusmeetmete kohaldamise kohustus (*customer due diligence*) (soovitus nr 10), andmete registreerimise kohustus (soovitus nr 11), *bitcoin*'i vahetusteenuse pakkujate registreerimise ja tegevusloa kohustus (soovitus nr 14), isiku identifitseerimise kohustus ja riski, mis on seotud uute tehnoloogiatega, vähendamise kohustus (soovitus nr 15), rahapesuvastase

²⁰¹ Seletuskiri Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu juurde. 137 SE. Lk 20.

programmi omamise kohustus (soovitus nr 18) ja kahtlastest tehingutest teatamise kohustus (soovitus nr 20).²⁰²

Juhendi kohaselt peaksid tulenevalt riskipõhisest lähenemisest virtuaalsete maksevahendite vahetusteenuse pakkujad FATF-i juhendi kohaselt kohaldama hoolsusmeetmeid tugevdatud korras.²⁰³ Vahetusteenuse pakkujad peavad kliendisuhte loomisel või tehingu tegemisel tuvastama isikusamasuse ning kohaldama hoolsusmeetmeid, kasutades selleks usaldusväärseid algdokumente, andmeid ja informatsiooni. Vahetusteenuse pakkujad peavad kohaldama hoolsusmeetmeid, kui nad ühekordse tehingu raames vahetavad virtuaalseid maksevahendeid.²⁰⁴

Kuna tavaliselt tuvastatakse virtuaalsete maksevahendite teenuse pakkuja puhul kliendisuhe Interneti teel, samuti tehakse ülekanded Interneti teel, siis tuleb kliendisuhe luua kliendiga füüsiliselt kohtumata. Kliendisuhte loomisel peab virtuaalsete maksevahendite teenuse pakkuja kontrollima üle kliendilt saadud informatsiooni (nagu näiteks isikukoodi) ning kasutama selle kontrollimiseks kolmandate isikute andmebaase või teisi usaldusväärseid allikaid. Samuti võib teenusepakkuja tuvastada kliendi IP-aadressi.²⁰⁵

Virtuaalsete maksevahendite pakkujad peavad säilitama tehingu andmeid järgmiste asjaolude kohta: informatsioon poolte identideedi kohta, poolte *bitcoin*'i aadressid, tehingu poolte erinevate aadressite ja kasutajakontode info, tehingu olemus/laad/iseloom ja kuupäev ning ülekantud summa.²⁰⁶

FATF-i juhendiga tutvudes võib väita, et RahaPTS-i regulatisoon vastab FATF-i juhendis toodud soovitudele. Ka RahaPTS-st tulenevalt peavad *bitcoin*'i vahetusteenuse pakkujad hoolsusmeetmete osas järgima riskipõhist lähenemist. Vahetusteenuse pakkuja poolt rakendatavad abinõud peavad arvestama *bitcoin*'i maksete spetsiifikat ning *bitcoin*'idest tulenevaid ohtusid. Ka on RahaPTS-s sätestatud vahetusteenuse pakkujate kohustus kohaldada hoolsusmeetmeid (RahaPTS § 13 lg 1) ja tuvastada isikusamasus (RahaPTS § 13 lg 1 p 1). Samuti kohalduvad vahetusteenuse pakkujatele andmete registreerimise kohustus (RahaPTS § 25 lg 1, § 25 lg 2 p 8), tegevusloa omamise kohustus (PTS § 52 lg 1 p 4) ning

²⁰² FATF. Virtual Currencies. Guidance for a Risk-Based Approach. 2015. Lk 12. Arvutivõrgus: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Guidance-RBA-Virtual-Currencies.pdf> (21.04.2016)

²⁰³ FATF. 2015. Lk 8.

²⁰⁴ FATF. 2015. Lk 12.

²⁰⁵ FATF. 2015. Lk 12-13.

²⁰⁶ FATF. 2015. Lk 13.

kahtlastest tehingutest teatamise kohustus (RahaPTS § 32 lg-d 1 ja 3). Samuti on vahetusteenuse osutaja kohustatud omama sisemisi turvameetmeid (RahaPTS § 29 lg 1) ehk siis rahapesuvastast programmi.

Lisaks on FATF juhendis välja toodud, et isiku identifitseerimisel tuleb arvestada uute tehnoloogiatega seotud riske. Eelkõige on suurimaks riskiks see, et isikusamasus tuvastatakse isikuga samas kohas viibimata. RahaPTS § 19 lg 2 p 1 sätestab selliseks puhuks tugevdatud hoolsusmeetmete kohaldamise.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärk oli analüüsida, mis *bitcoin* oma olemuselt on ning milline võiks olla *bitcoin*'ide õiguslik käsitus rahapesu regulatsioonis. Käesolevas töös püstitas autor hüpoteesi, et praegune RahaPTS-i regulatsioon ei ole piisav, et takistada raha pesemist *bitcoin*'idega. Töös püstitatud hüpoteesi kontrollimiseks pidi autor esmalt uurima, mis on *bitcoin* tehnilises mõttes ja mis võib olla *bitcoin*'i õiguslik staatus.

Autor jõudis järeldusele, et *bitcoin*'i puhul on tegemist virtuaalse maksevahendiga, täpsemalt krüptomaksevahendiga. *Bitcoin*'idel on ka raha tunnused. Nimelt täidab *bitcoin* vahetusvahendi, arvestusühiku ja väärtuse säilitamise funktsiooni. Kuna *bitcoin*'idega saab maksta kaupade ja teenuste eest, siis täidab *bitcoin* vahetusvahendi funktsiooni. *Bitcoin*'id täidavad arvestusühiku funktsiooni, kuna kaupmehed väljendavad kaupade ja teenuste hindasid *bitcoin*'ides ning seega saab *bitcoin*'ides mõõta ka müügil oleva asja väärtust. *Bitcoin* võib omada ka väärtuse säilitamise funktsiooni, kuna *bitcoin*'il on vahetuskurss traditsioonilise raha vastu ning *bitcoin*'e võib osta ka investeerimise eesmärgil. Siiski ei ole *bitcoin* ametlikuks maksevahendiks üheski riigis ning ei ole tagatud ühegi riigi valituse poolt.

Seega jõudis autor järeldusele, et *bitcoin*'i puhul on tegemist maksevahendiga, olgugi, et see erineb oluliselt teistest traditsioonilistest ja *online* maksevahenditest. Nimelt puudub *Bitcoin*'i süsteemil üks keskne asutus, mis maksete läbiviimist teostaks. Makseid viiakse läbi hoopis partervõrgu abil. Iga isik peab *Bitcoin*'i süsteemis tehingu tegemiseks omama virtuaalset rahakotti. Virtuaalses rahakotis on kaks võtit. Üheks võtmeks on avalik võti, mis on ka isiku *bitcoin*'i aadressiks ning teiseks võtmeks on privaatvõti, mis on nagu parool, millega isik tehingu *Bitcoin*'i süsteemis allkirjastab. Tehingud *Bitcoin*'i süsteemis on kõigile avalikud, aga näha on vaid isiku *bitcoin*'i aadress, kes on tehingu teinud. Isikut selle aadressi taga identifitseerida ei ole võimalik, kuna *Bitcoin*'i süsteem ei nõua isikutelt identifitseerimist. Kui õnnestub see aga mingeid teid pidi teada saada, siis on isikul alati võimalik luua uus *bitcoin*'i aadress. Aadresse saab tegelikult luua lõputult. Seega on tehingud *Bitcoin*'i süsteemis pseudonüümsed, me näeme küll, milline *bitcoin*'i aadress on millisele *bitcoin*'e saatnud, kuid me ei tea, kes on nende *bitcoin*'i aadressite taga.

Lisaks eeltoodule on maksed *bitcoin*'idega olulisemalt kiiremad ja odavamad võrreldes teiste makseteenustega. Samuti on *bitcoin*'idega võimalik teha kiiresti piiriüleseid makseid. Kõik eeltoodu ja lisaks veel anonüümsus on *bitcoin*'id muutnud atraktiivseks erinevatele

kurjategijatele. Kurjategijad paelub *bitcoin*'ide juures just nende pseudonüümne olemus, maksete kiirus ja piiriülesus.

Kuna *bitcoin* erineb teistest maksevahenditest, ka *online* maksevahenditest, siis erineb ka rahapesu *bitcoin*'idega oluliselt traditsioonilisest rahapesust. Nimelt ei ole võimalik tuvastada, kes on tehingute taga. Isegi kui plokiahelat analüüsid õnnestub isik tuvastada ja tema tehinguid jälgida, näiteks seda, kui palju ta mingile *bitcoin*'i aadressile ülekandeid teeb, siis võib kurjategija üritada oma „jälgi segada“, kasutades selleks erinevaid rakendusi. Need rakendused paiskavad segi tehingud plokiahelas ning plokiahelat analüüsid ei ole võimalik tuvastada, kui palju tehinguid ja mis summades isik tegelikult tegi.

Autor on töös läbi kolme rahapesu staadiumi (paigutamine, ladestamine, integreerimine) välja toonud, et rahapesu esimeses staadiumis (paigutamine) toimus sularaha vahetamine *bitcoin*'ide vastu eelkõige läbi vahetusplatvormide. Seega, kuna *bitcoin*'id tuleb mingil etapil vahetada traditsioonilise raha vastu (sest *bitcoin*'i turg ei ole nii suur, et ainult *bitcoin*'e kasutades saaks oma igapäevaseid vajadusi rahuldada), siis see etapp võiks ka olla reguleerimise objektiks. Seega leiab autor, et rahapesuvastaseid meetmeid tuleb kohaldada vahetusteenust pakkuvatele isikutele, kes vahetavad *bitcoin*'e traditsioonilise raha vastu ja vastupidi. Vahetusplatvormid pakuvad kurjategijatele väljapääsu võimalust *Bitcoin*'i süsteemist ning võiksid seega olla ka regulatsiooni subjektiks.

Kuna *bitcoin*'i puhul on tegemist suhteliselt uue maksevahendi liigiga, mis loodi 2009. aastal, aga, mille populaarsus hakkas kasvama alles viimastel aastatel, siis püsis autor hüpoteesi, et praegune regulatsioon ei ole piisav, et takistada tõhusat rahapesuvastast võitlust. Oma hüpoteesi tõesuse kontrollimiseks tutvus autor RahaPTS-ga ja selle seaduse alusel kohustatud isikutega. Kohustatud isikuks on RahaPTS-i alusel nimetatud ka alternatiivsete maksevahendite teenuste pakkuja (RahaPTS § 6 lg 4). Tutvudes eeltoodud sätte sõnastusega, jõudis autor seisukohale, et *bitcoin*'ide vahetusteenuse pakkujad võivad vastata alternatiivsete maksevahendite teenuste pakkuja mõistele. Nimelt on sätte järgi olulisteks komponentideks, et *bitcoin*'id peavad omama rahalist väärtust; *bitcoin*'ide abil peab olema võimalik täita rahalisi kohustusi; *bitcoin*'e peab olema võimalik vahetada kehtiva vääringu vastu.

Autor leidis, et eeltoodud eeldused on täidetud, kuna *bitcoin*'e aktsepteeritakse maksevahendina ning neil on ka vahetuskurss traditsioonilise raha vastu. Seega omavad nad rahalist väärtust. *Bitcoin*'ide eest on võimalik osta kaupu ja teenuseid. Seega on *bitcoin*'ide

abil võimalik täita rahalisi kohustusi. *Bitcoin*'e on võimalik vahetada kehtiva vääringu vastu ning selleks enam kasutatud kohad on *bitcoin*'i vahetusplatvormid.

Selleks, et olla kindel ka seadusandja tahtes alternatiivsete maksevahendite teenuste pakkuja mõiste sissetoomisel RahaPTS-i, tutvus autor ka vastava RahaPTS-i seletuskirjaga. Seletuskirja kohaselt kuuluvad alternatiivsete maksevahendite teenuste alla tavapanganduse välised süsteemid, mis võimaldavad rahalise väärtuse digitaalset ülekandmist. Samuti võib tehinguid teha Internetis, s.h. erinevate Interneti portaalide vahendusel või muude sidekanalite kaudu. Samuti on välja toodud, et alternatiivsete maksevahendite teenuste puhul kasutatakse nn elektroonilisi rahakotte ja digitaalse väärismetalli-põhiseid maksesüsteeme (näiteks *e-Gold*).

Autor tõi töös välja, et seletuskirjas märgitud „elektroonilised rahakotid“ on omased ka *Bitcoin*'i süsteemile. Nimelt on autor töö esimeses peatükis selgitanud, et tehingute tegemiseks *bitcoin*'idega on isikul kõigepealt vaja *bitcoin*'i rahakotti. Tegemist on elektroonilises vormis rahakotiga, kus sisalduvad isiku avalik võti ja privaatvõti ning ka ülekandeid saab teha vaid selle *bitcoin*'i rahakoti kaudu. Samuti sarnaneb seletuskirjas märgitud maksevahend e-kuld (*e-Gold*) *bitcoin*'idele. Töö esimeses peatükis on autor välja toonud, et FATF liigituse kohaselt on *bitcoin* ja *e-Gold* mõlemad konverteeritavaks virtuaalseks maksevahendiks. Seega saab väita, et kuna olemuselt vastvad *bitcoin* ja *e-Gold* samadele tunnustele, siis igal juhul oli seadusandja mõtteks alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja mõiste sissetoomisel seadusesse katta ära ka hiljem tekkida võivad alternatiivsed maksevahendid, sealhulgas krüptomaksevahendid nagu *bitcoin*.

Seletuskirja kohaselt on alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja mõiste sätestamisel kasutatud eeskujuna IMF-i ja ÜRO Narkootikumide ja Kuritegevuse osakonna poolt koostatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise mudelseaduses toodut ja FATF-i materjale. Tutvudes eeltoodud materjalidega, leidis autor, et eelnimetatud organid on finantsasutuseks mõistnud iga isikut, kes ettevõtluse korras kannab kliendi nimel või eest üle raha või väärtust. Samuti on leitud, et see peab kohalduma finantstegevusele nii formaalses kui ka informaalses sektoris, sh alternatiivsele ülekande teenusele. FATF-i soovitude kohaselt peab iga riik kasutusele võtma abinõud, et tagada, et isikud, kes pakuvad raha või väärtuse ülekandeteenust (sh ülekandeteenus mitteametliku raha ja väärtuse ülekandesüsteemi või – võrgu vahendusel), omavad tegevusluba ning registreeringut ning neile kohalduvad kõik FATF soovitusel, mis kohalduvad pankadele ja teistele finantsasutustele. Selleks peavad

riigid kehtestama rahapesuvastased meetmeid kõikidele raha/väärtuse ülekandmise süsteemide vormidele.

Seega ka FATF-i soovitustega tutvudes võib jõuda seisukohale, et FATF on soovinud kõigi nende isikute reguleerimist, kes pakuvad väärtuse ülekande teenust. Kahtlemata pakuvad ka *bitcoin*'i vahetusteenuse pakkujad väärtuse ülekande teenust. Eelenvalt on selgitatud, et *bitcoin*'id omavad väärtust, näiteks oli 30.03.2016 seisuga ühe *bitcoin*'i väärtus 392,97 eurot. Samuti on *bitcoin*'ide abil võimalik osta kaupu või teenuseid. Seega on ka seadusandja poolt viidatud IMF-i ja ÜRO Narkootikumide ja Kuritegevuse osakonna ning FATF-i seisukohtadest võimalik välja lugeda, et need pädevad asutused on soovinud ka selliste tulevikus tekkida võivate virtuaalsete maksevahendite nagu *bitcoin*, reguleerimist.

Eeltoodust tulenevalt jõudis autor seisukohale, et töös püstitatud hüpotees ei pea paika. Nimelt on hetkel Eesti Vabariigis olemas piisav regulatsioon, et tagada tõhusat rahapesualast võitlust. Olgugi, et *bitcoin*'i, krüptoraha või virtuaalsete maksevahendite mõistet ei ole seaduses otsesõnu sätestatud, on seadusandja RahaPTS-s mõelnud ka selliste alternatiivsete maksevahendite peale nagu virtuaalsed maksevahendid ja *bitcoin*.

Seega, kuna *bitcoin*'i vahetusteenuse pakkujad on kohustatud isikuteks RahaPTS-i mõttes, siis kohalduvad neile ka RahaPTS-st tulenevad nõuded. Nimelt on *bitcoin*'i vahetusteenuse pakkujad kohustatud omama tegevusluba, tuvastama enne teenuse osutamist kliendi isikusamasuse, tuvastama tegeliku kasusaja, peab hankima teavet ärisuhte ja tehingu eesmärgi ning olemuse kohta, peab jälgima pidevalt ärisuhet kliendiga, peab registreerima tehingu andmed, peab säilitama vajalikke andmeid 5 aastat, keelduma tehingust, kui tal ei ole võimalik hoolsusmeetmeid täita. Vahetusteenuse pakkujatel on ka teatamiskohustus kahtlastest tehingutest.

Autori hinnangul on kõige tähtsamaks hoolsusmeetmeks kliendi isikusamasuse tuvastamine. *Bitcoin*'i vahetusteenuse pakkujale jaoks on see eriti oluline, sest erinevalt teistest makseteenuse pakkujatest, toimub *bitcoin*'i vahetusteenuse pakkuja kliendi isikusamasuse tuvastamine ja kliendisuhte loomine enamasti Interneti teel ja ilma kliendiga füüsiliselt kohtumata. Seega on *bitcoin*'i vahetusteenuse pakkujad kohustatud hoolsusmeetmeid kohaldama tugevdatud korras ning veenduma, et nad on ikka kliendi isikusamasuses kindlad. Tavapärased andmed isikusamasuse tuvastamisel on isiku nimi, isikukoodi või sünniaja ja sünnikoht; isikut tõendava dokumendi number, selle väljaandmise kuupäev ja väljaandnud

ametiasutuse nimetus. Lisaks peaks vahetusteenuse pakkuja registreerima kliendi *bitcoin*'i aadressi.

Vahetusteenuse pakkuja on kohustatud tegema isikut tõendavast dokumendist koopia. Kui isikusamasus tuvastatakse ilma isikuga füüsiliselt kohtumata, siis on *bitcoin*'ide vahetusteenuse pakkujatel võimalik nõuda isikusamasuse tuvastamise protsessis lisaks isikut tõendava dokumendi skaneerimist ja isikut tõendava dokumendiga koos foto tegemist, mis laetakse siis üles vahetusteenuse pakkuja veebilehele ning selle alusel tuvastab vahetusplatvorm isikusamasuse. *Bitcoin*'i vahetusautomaadi operaatoril on võimalik isikusamasus tuvastada näiteks läbi biomeetria (käe geomeetria) ning läbi isikut tõendava dokumendi skaneerimise. Samuti võrreldakse isiku nägu isikut tõendaval dokumendil asuva pildiga. Ka peab vahetusteenuse pakkuja fikseerima igakordselt isiku poolt kasutatud arvuti IP-aadressi.

Autori seisukohta selles osas, et *bitcoin*'i maksevahendite teenuste pakkuja vastab RahaPTS-s sätestatud alternatiivsete maksevahendite teenuste pakkuja mõistele, toetab ka Riigikohtu 11.04.2016 lahend asjas nr 3-3-1-75-15. Riigikohus leidis nimetatud lahendis, et asjaolu, et RahaPTS-i seaduseelnõu väljatöötamisel 2007. aastal ja vastuvõtmise ajal ei olnud *bitcoin*'i veel loodud, ei tähenda, et alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja mõiste ei saa hõlmata ka *bitcoin*'i vahetusteenuse pakkujaid. Riigikohus märkis, et RahaPTS-s eelnõu (SE 137) seletuskirjast nähtub seadusandja tahe kehtestada regulatsioon, mis võimaldab rahapesuvastasele regulatsioonile allutada ka ebatraditsioonilisi rahalist väärtust omavate vahendite ülekande ja edastamise ning samuti alternatiivseid maksevahendeid. Samuti leidis Riigikohus, et alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja mõiste on seaduses sätestatud üldiste tingimuste kaudu.

Riigikohus leidis eeltoodud lahendis, et kuigi krüptoraha, sh *bitcoin*'id, on suhteliselt piiratud levialaga ning avaldavad hetkel üsna marginaalset mõju rahandussüsteemi toimimisele, vastab *bitcoin*'idega majandustegevusena kauplemine alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkumise mõistele. Riigikohus tõi veel välja, et *bitcoin*'ide kui alternatiivse maksevahendi teenuse pakkumine võib seisneda kas *bitcoin*'ide vahetamises traditsiooniliste valuutade (euro, dollar jne) vastu ja vastupidi või ka ostja ja müüja vahendamises (teenuse osutaja ei ole siis mitte *bitcoin*'ide ostjaks või müüjaks, vaid tehingupoolte vahendajaks).

Autor on lisaks pidanud vajalikuks töös välja tuua FATF-i 2015. aasta juhendi virtuaalsete maksevahendite kohta, milles FATF on välja toonud, et *bitcoin*'i vahetusteenuse pakkujad peaksid kohaldama järgmisi rahapesu tõkestamise meetmeid: riskipõhist lähenemine, hoolsusmeetmed, andmete registreerimise kohustus, vahetusteenuse pakkuja registreerimise ja tegevusloa kohustus, isiku identifitseerimise kohustus ja riski, mis on seotud uute tehnoloogiatega, vähendamise kohustus, rahapesuvastase programmi omamise kohustus ja kahtlastest tehingutest teatamise kohustus.

Autor võrdles FATF-i 2015. aasta juhendis välja toodud soovitusi RahaPTS-i nõuetega ja leidis, et RAhaPTS-s sisalduvad kõik FATF-i juhendis toodud soovitused. Seega on ka FATF leidnud, et *bitcoin*'i vahetusteenuse pakkujad peavad kohaldama hoolsusmeetmeid ja neile peab kohalduma teatamiskohustus.

Money laundering with bitcoins. Summary

The purpose of this Master's thesis is to analyse what is the legal status of bitcoin and also to analyse if the Estonian legislation is effective enough to prevent money laundering with bitcoins. The problem is that bitcoins are potentially vulnerable to money laundering. Decentralised virtual currency systems such as bitcoin are particularly vulnerable to anonymity risks. For example, Bitcoin addresses, which function as accounts, have no names or other customer identification attached, and the system has no central server or service provider. The Bitcoin protocol does not require or provide identification and verification of participants or generate historical records of transactions that are necessarily associated with real world identity. There is no central oversight body, and no anti-money laundering software currently available to monitor and identify suspicious transaction patterns. Law enforcement cannot target one central location or entity (administrator) for investigative or asset seizure purposes (although authorities can target individual exchangers for client information that the exchanger may collect).

The problem which author is dealing with is that, because bitcoin is a new payment method, there is no effective money laundering regulation yet in Estonia. For that author analysis the regulation of The Estonian Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act does not provide the definition of virtual currency, cryptocurrency or bitcoin. But author point out that Money Laundering and Terrorist Financing Prevention Act section 6 (4) enacts that a provider of services of alternative means of payment is a person who in its economic or professional activities and through a communications, transfer or clearing system buys, sells or mediates funds of monetary value by which financial obligations can be performed or which can be exchanged for an official currency, but who is not a person specified in subsection (1) or a financial institution for the purposes of the Credit Institutions Act.

Author finds that bitcoin fits the definition of provider of services of alternative means of payment.

Author comes to a conclusion that bitcoin exchanges fits the definition of a provider of services of alternative means of payment. And therefore the bitcoin exchanges have to take the following due diligence measures in economic or professional activities:

1) identification of the customer or the person participating in the transaction on the basis of documents and data submitted by him or her and verification of the submitted information on the basis of information obtained from a reliable and independent source;

- 2) identification and verification of the representative of the natural person or of the legal person and the right of representation;
- 3) identification of the beneficial owner, including gathering information about the ownership and control structure of the legal person, trust, civil law partnership or other contractual legal arrangement on the basis of information provided in pre-contractual negotiations or obtained from another reliable and independent source;
- 4) obtaining information on the purpose and nature of the business relationship and transaction;
- 5) constant monitoring of the business relationship, including monitoring transactions carried out during the business relationship, regular verification of data used for identification, updating relevant documents, data or information and, if necessary, identification of the source and origin of funds used in the transaction.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. A. Roos jt. Finantsturud ja –institutsioonid. Tartu Ülikool, rahanduse ja majandusarvestuse õppetool. Tartu Ülikooli kirjastus. Tartu. 2014.
2. Australian Securities and Investments Commission. Senate inquiry into digital currency Submission by the Australian Securities and Investments Commission. Digital currency Submission 44. 2014.
3. B. Segendorf. Have virtual currencies affected the retail payments market? Economic Commentaries. Sveriges Riksbank. No 2. 2014. Arvutivõrgus: http://www.riksbank.se/Documents/Rapporter/Ekonomiska_kommentarer/2014/rap_e_k_kom_nr02_140617_eng.pdf (04.03.2016)
4. B. Segendorf. What is Bitcoin? Sveriges Riksbank Economic Review. 2014. Sveriges Riksbank. Arvutivõrgus: http://www.riksbank.se/Documents/Rapporter/POV/2014/2014_2/rap_pov_artikel_4_1400918_eng.pdf (28.03.2015)
5. Consumer Financial Protection Bureau of United States. Risks to consumers posed by virtual currencies. Consumer Advisory. 2014. Arvutivõrgus: http://files.consumerfinance.gov/f/201408_cfpb_consumer-advisory_virtual-currencies.pdf (10.01.2015)
6. D. Bryans. Bitcoin and Money Laundering: Mining for an Effective Solution. *Indiana Law Journal*. Vol. 89, Iss. 1, Article 13. 2014.
7. D. King. Banking Bitcoin-Related Businesses: A Primer for Managing BSA/AML Risks. Retail Payment Risks Forum Working Paper. Federal Reserve Bank of Atlanta. 2015.
8. D. Lee Kuo Chuen. Handbook of Digital Currency: Bitcoin, Innovation, Financial Instruments, and Big Data. Academic Press. Ameerika Ühendriigid. 2015.
9. De Nederlandsche Bank. Annual Report 2013. Amsterdam. 2014. Arvutivõrgus:
10. http://www.dnb.nl/en/binaries/Annual%20Report%20DNB%202013_tcm47-305078.pdf (06.03.2016)
11. E-Governance Academy. Krüptoraha - võimalused, ohud, riskid. Global Information Society Initiative. 2014. Arvutivõrgus: <http://www.ega.ee/et/publication/kruptorahad-voimalused-ohud-riskid/> (28.03.2015)
12. Euroopa Pangandusjärelvalve. Hoiatame tarbijaid virtuaalse raha eest. EBA/WRG/2013/01. 12.12.2013. Arvutivõrgus: http://www.fi.ee/public/EBA_virtuaalne_vaaring.pdf (21.02.2015)

13. European Central Bank. Virtual currency schemes – a further analysis. 2015.
Arvutivõrgus: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemesen.pdf>
(10.01.2016)
14. European Central Bank. Virtual currency schemes. 2012. Arvutivõrgus:
<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf>
(10.01.2015).
15. Europol. Exploring Tomorrow's Organised Crime. 2015.
16. F. Boehm, P. Pesch. Bitcoin: A First Legal Analysis. With Reference to German and
US-American Law. University of Münster. Germany. 2014.
17. FATF. FATF 40 Recommendations. FATF Standards. October 2003 (incorporating all
subsequent amendments until October 2004). Arvutivõrgus: [http://www.fatf-
gafi.org/media/fatf/documents/FATF%20Standards%20-
%2040%20Recommendations%20rc.pdf](http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/FATF%20Standards%20-%2040%20Recommendations%20rc.pdf) (18.04.2016)
18. FATF. FATF IX Special Recommendations. FATF Standards. October 2001
(incorporating all subsequent amendments until February 2008). Arvutivõrgus:
[http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/FATF%20Standards%20-
%20IX%20Special%20Recommendations%20and%20IN%20rc.pdf](http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/FATF%20Standards%20-%20IX%20Special%20Recommendations%20and%20IN%20rc.pdf) (18.04.2015)
19. FATF. Virtual Currencies Key Definitions and Potential AML/CFT Risks. FATF
Report. 2014. Arvutivõrgus: [http://www.fatf-
gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potential-
aml-cft-risks.pdf](http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf) (10.01.2015).
20. FATF. Virtual Currencies. Guidance for a Risk-Based Approach. 2015. Arvutivõrgus:
[http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Guidance-RBA-Virtual-
Currencies.pdf](http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Guidance-RBA-Virtual-Currencies.pdf) (21.04.2016)
21. FBI. (U) Bitcoin Virtual Currency: Intelligence Unique Features Present Distinct
Challenges for Deterring Illicit Activity. Intelligence Assessment. 24.04.2012.
Arvutivõrgus: [http://www.wired.com/images_blogs/threatlevel/2012/05/Bitcoin-
FBI.pdf](http://www.wired.com/images_blogs/threatlevel/2012/05/Bitcoin-FBI.pdf) (25.04.2016)
22. Federal Financial Supervisory Authority (Bundesanstalt für
Finanzdienstleistungsaufsicht – BaFin). Annual report 2013. Arvutivõrgus:
[http://www.bafin.de/SharedDocs/Downloads/EN/Jahresbericht/dl_jb_2013_en.pdf?
blob=publicationFile](http://www.bafin.de/SharedDocs/Downloads/EN/Jahresbericht/dl_jb_2013_en.pdf?blob=publicationFile) (01.03.2016)
23. HM Treasury. Action Plan for anti-money laundering and counter-terrorist finance.
2016. Arvutivõrgus:

- https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/517992/6-2118-Action_Plan_for_Anti-Money_Laundering_web_.pdf (27.04.2016).
24. J. Madinger. Money Laundering: A Guide for Criminal Investigators. Third Edition. CRC Press. 2011.
25. J. Baron jt. National Security Implications of Virtual Currency. Examining the Potential for Non-state Actor Deployment. Rand Corporation. 2015. Arvutivõrgus: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1200/RR1231/RAND_RR1231.pdf (03.03.2016)
26. M. Möser jt. An Inquiry into Money Laundering Tools in the Bitcoin Ecosystem. 2013. Arvutivõrgus: <https://maltemoeser.de/paper/money-laundering.pdf> (02.04.2016)
27. Ministère des Finances et des Comptes publics. Regulating Virtual Currencies. Recommendations to prevent virtual currencies from being used for fraudulent purposes and money laundering. Virtual Currencies Working Group. 2014. Arvutivõrgus: <http://www.economie.gouv.fr/files/regulatingvirtualcurrencies.pdf> (02.04.2016)
28. MTÜ Eesti Krüptoraha Liit. Bitcoin Eestis. Käibemaksu regulatsioonist ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisest tulenevate piirangute ületamine. Õiguslik arvamus. 14.01.2015. Arvutivõrgus: <http://www.kryptoraha.ee/wp-content/uploads/2015/02/Memo-Bitcoin-Eestis-2015-01-14-final.pdf> (04.01.2016)
29. P. Franco. Understanding Bitcoin: Cryptography, Engineering and Economics. John Wiley & Sons. 2014.
30. PwC. Money is no object: Understanding the evolving cryptocurrency market. PwC's Financial Services Institute. 2015. Arvutivõrgus: <https://www.pwc.com/us/en/financial-services/publications/assets/pwc-cryptocurrency-evolution.pdf> (05.01.2016)
31. R. Ali jt. Innovations in payment technologies and the emergence of digital currencies. Bank of England Quarterly Bulletin 2014 Q3. Arvutivõrgus: <http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/quarterlybulletin/2014/qb14q3digitalcurrenciesbitcoin1.pdf> (04.01.2016)
32. R. Eamets jt. Sissejuhatus majandusteooriasse. Tartu Ülikool, majandusteaduskond, rahvamajanduse instituut. Tartu Ülikooli kirjastus. Tartu. 2005.
33. R. Grinberg. Bitcoin: An Innovative Alternative Digital Currency. Hastings Science & Technology Law Journal. Vol 4:1. 2011. Arvutivõrgus: <http://www.bitcointrading.com/pdf/bitcoinbyreubengrinberg.pdf> (04.01.2016)

34. Rahapesu Andmehüroo. Aastaraamat 2014. Ülevaade Rahapesu Andmehüroo teevusest 2014. aastal. 2015.
35. Rahapesu Andmehüroo. Juhend hoolekohustuse täitmiseks isikuga või kliendiga samas kohas viibimata. Lk 2. Arvutivõrgus: <https://www.politsei.ee/dotAsset/201457.pdf> (28.04.2016)
36. Rahapesu Andmehüroo. Ülevaade Rahapesu Andmehüroo tegevuses 2013. aastal. Aastaraamat 2013. 2014. Arvutivõrgus: <https://www.politsei.ee/dotAsset/330091.pdf> (21.02.2015)
37. S. Nakamoto. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. Bitcoin.org. Arvutivõrgus: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> (27.03.2015)
38. S.M. Levy. Federal Money Laundering Regulation: Banking, Corporate and Securities Compliance. Wolters Kluwer Law & Business. 2016.
39. Sveriges Riksbank. The Swedish payment market. Riksbank Studies. 2013. Arvutivõrgus: http://www.riksbank.se/Documents/Rapporter/Riksbanksstudie/2013/rap_riksbanksstudie_The_Swedish_retailpayment_market_130605_eng.pdf (04.03.2016)
40. United Nations Office on Drugs and Crime, International Monetary Fund. Model legislation on money laundering and financing of terrorism. 01.12.2005. Arvutivõrgus: <https://www.imf.org/external/np/leg/amlcft/eng/pdf/amlml05.pdf> (18.04.2015)
41. United Nations Office on Drugs and Crime. Basic Manual on the Detection And Investigation of the Laundering of Crime Proceeds Using Virtual Currencies. 2014.
42. V. Praust. Autentsuse tagamise vahendid digitaalarhiivis. Uurimuslik töö. Cybernetica. 2006. Arvutivõrgus: http://www.ra.ee/public/Digiarhiiv/da_autentsus.pdf (26.02.2015)

KASUTATUD MUUD ALLIKAD

43. A. Taylor. The Islamic State (or someone pretending to be it) is trying to raise funds using Bitcoin. The Washington Post. 09.06.2015. Arvutivõrgus: <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/06/09/the-islamic-state-or-someone-pretending-to-be-it-is-trying-to-raise-funds-using-bitcoin/> (30.04.2016)
44. A. Taylor. The Islamic State (or someone pretending to be it) is trying to raise funds using Bitcoin. The Washington Post. 09.06.2015. Arvutivõrgus: <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/06/09/the-islamic-state->

- [or-someone-pretending-to-be-it-is-trying-to-raise-funds-using-bitcoin/](#) (30.04.2016)
45. Australian Government. Australian Taxation Office. Tax treatment of cryptocurrencies in Australia – specifically bitcoin. 18.12.2014. Internetis kättesaadav: [https://www.ato.gov.au/General/Gen/Tax-treatment-of-crypto-currencies-in-Australia--specifically-bitcoin/?page=1#Using Bitcoin to pay for personal transactions](https://www.ato.gov.au/General/Gen/Tax-treatment-of-crypto-currencies-in-Australia--specifically-bitcoin/?page=1#Using_Bitcoin_to_pay_for_personal_transactions) (07.03.2016)
 46. Bank of England. Digital Currencies. Arvutivõrgus: <http://www.bankofengland.co.uk/banknotes/Pages/digitalcurrencies/default.aspx> (05.03.2016)
 47. Bank of Finland. Bitcoin involves risks. 14.01.2014. Arvutivõrgus: http://www.suomenpankki.fi/en/suomen_pankki/ajankohtaista/muut_uutiset/Pages/uutinen_140114.aspx?hl=bitcoin (01.03.2016)
 48. Bitcoin Price Index Chart. CoinDesk. Arvutivõrgus: <http://www.coindesk.com/price/> (30.04.2016)
 49. B-money. Bitcoinwiki. Arvutivõrgus: <https://en.bitcoin.it/wiki/B-money> (25.02.2016)
 50. CEX.IO. Identity Verification Guide. CEX.IO Help Centre. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://support.cex.io/hc/en-us/articles/215744957-Identity-Verification-Guide> (28.04.2016)
 51. CoinMarketCap. Crypto-Currency Market Capitalization. Arvutivõrgus: <http://coinmarketcap.com> (27.03.2015)
 52. D.Thompson jt. Virtual currencies and money laundering: What CPAs should know. CPA.com. 17.09.2014. Arvutivõrgus: https://www.cpa2biz.com/Content/media/PRODUCER_CONTENT/Newsletters/Articles_2014/FVSNews/WhatCPAshouldknow.jsp (02.04.2016)
 53. Department of Justice. U.S. Attorney's Office. Western District of New York. Three Men Indicted On District's First Bitcoin-Related Case. 11.03.2016. Arvutivõrgus: <https://www.justice.gov/usao-wdny/pr/three-men-indicted-district-s-first-bitcoin-related-case> (02.04.2016)
 54. E. Hofverberg. Sweden: Supreme Administrative Court Rules Trade in Bitcoins Not Subject to VAT. Library of Congress. 04.02.2016. Arvutivõrgus: <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/sweden-supreme-administrative-court-rules-trade-in-bitcoins-not-subject-to-vat/> (04.03.2016)
 55. Eesti Maksu- ja Tolliamet. Maksustamine Bitcoin'idega kauplemisel. 2014. Arvutivõrgus: <http://www.emta.ee/index.php?id=35227> (21.02.2015)

56. European Commission. Action plan to strengthen the fight against terrorist financing. European Agenda on Security. Factsheet. 2016. Arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/aml-factsheet_en.pdf (27.04.2016)
57. Federal Financial Supervisory Authority. Trading in Bitcoins. 17.06.2014. Arvutivõrgus: https://www.bafin.de/SharedDocs/Veroeffentlichungen/EN/Jahresbericht/2013/jb_2013_II_9_2_trading_in_bitcoins.html (23.03.2016)
58. Federal Financial Supervisory Authority. Trading in Bitcoins. 17.06.2014. Arvutivõrgus: https://www.bafin.de/SharedDocs/Veroeffentlichungen/EN/Jahresbericht/2013/jb_2013_II_9_2_trading_in_bitcoins.html (23.03.2016)
59. Financial Crimes Enforcement Network. Application of FinCEN's Regulations to Persons Administering, Exchanging, or Using Virtual Currencies. Guidance. 18.11.2013. Arvutivõrgus: https://www.fincen.gov/statutes_regs/guidance/html/FIN-2013-G001.html (05.03.2016)
60. Finantsinspektsioon. Kommentaar bitcoini olemuse kohta. 25.02.2014. Arvutivõrgus: <http://www.fi.ee/?id=17478> (21.02.2015)
61. Finantsinspektsioon. Virtuaalraha pakkujad järelevalve alla ei kuulu. 05.02.2014. Arvutivõrgus: <https://www.fi.ee/?id=1073> (21.02.2015)
62. FinCen. Guidance. Application of FinCEN's Regulations to Persons Administering, Exchanging, or Using Virtual Currencies. 18.03.2013. Arvutivõrgus: https://www.fincen.gov/statutes_regs/guidance/html/FIN-2013-G001.html (27.04.2016)
63. HM Revenue & Customs. Revenue and Customs Brief 9 (2014): Bitcoin and other cryptocurrencies. Policy paper. 03.03.2014. Arvutivõrgus: <https://www.gov.uk/government/publications/revenue-and-customs-brief-9-2014-bitcoin-and-other-cryptocurrencies/revenue-and-customs-brief-9-2014-bitcoin-and-other-cryptocurrencies> (05.03.2016)
64. [HM Treasury](https://www.gov.uk/government/news/bitcoin-litecoin-how-could-digital-currencies-revolutionise-the-way-we-pay) jt. Bitcoin, Litecoin...How could digital currencies revolutionise the way we pay? 03.11.2014. Arvutivõrgus: <https://www.gov.uk/government/news/bitcoin-litecoin-how-could-digital-currencies-revolutionise-the-way-we-pay> (05.03.2016)
65. How Bitcoin Mining Works. CoinDesk. 22.12.2014. Arvutivõrgus: <http://www.coindesk.com/information/how-bitcoin-mining-works/> (26.02.2015)

66. Internet Live Stats. Internet users. <http://www.internetlivestats.com/internet-users/> (28.04.2016)
67. J. Cox. Dutch Police Bust Multi-Million Dollar Bitcoin Laundering Ring. Motherboard. 20.01.2016. Arvutivõrgus: <http://motherboard.vice.com/read/dutch-police-bust-multi-million-dollar-bitcoin-laundering-ring> (26.04.2016)
68. J. Shasky Calvery. Statement before the United States Senate Committee on Banking, Housing, and Urban Affairs Subcommittee on National Security and International Trade and Finance Subcommittee on Economic Policy. Financial Crimes Enforcement Network. 19.11.2013. Arvutivõrgus: https://www.fincen.gov/news_room/testimony/html/20131119.html (05.03.2016)
69. J.Q. Ta. Bitcoin, digital and virtual currency: What's the difference? Westlaw Journals Commentary. Thomson Reuters. 24.03.2015. Arvutivõrgus: <http://blog.thomsonreuters.com/index.php/bitcoin-digital-virtual-currency-whats-difference/> (03.03.2016)
70. K. Pohjanpalo. Bitcoin Judged Commodity in Finland After Failing Money Test. Bloomberg Business. Arvutivõrgus: <http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-01-19/bitcoin-becomes-commodity-in-finland-after-failing-currency-test> (01.03.2016)
71. Map of Coins. Arvutivõrgus: <http://mapofcoins.com/bitcoin> (25.02.2016).
72. N. Burkill, D. Lyons. Virtual currency: a new challenge for international AML enforcement. The Anti-Fraud Network. 02.06.2015. Arvutivõrgus: <http://antifraudnetwork.com/2015/06/virtual-currency-a-new-challenge-for-international-aml-enforcement/> (02.04.2016)
73. N. Hajdarbegovic. Finland Classifies Bitcoin as VAT-Exempt Financial Service. CoinDesk. 19.11.2014. Arvutivõrgus: <http://www.coindesk.com/finland-classifies-bitcoin-vat-exempt-financial-service/> (01.03.2016)
74. P.H.O'Neill. Laundering bitcoins on the streets of New York. The Kernel. 11.01.2015. Arvutivõrgus: <http://kernelmag.dailydot.com/issue-sections/features-issue-sections/11327/laundrying-bitcoins-on-the-streets-of-new-york/> (02.04.2016)
75. Rahandusministeerium: Bitcoinide ost-müük ei ole Eestis keelatud. Postimees 20.02.2014. Arvutivõrgus: <http://majandus24.postimees.ee/2704202/rahandusministeerium-bitcoinide-ost-muuk-ei-ole-eestis-keelatud> (21.02.2015)
76. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse eelnõu seletuskiri (137 SE). 2007.
77. Russian authorities say Bitcoin illegal. Thomson Reuters. 09.02.2014. Arvutivõrgus:

- <http://www.reuters.com/article/us-russia-bitcoin-idUSBREA1806620140209>
(06.03.2016)
78. Russian media watchdog blocks Bitcoin sites. RT 13.01.2015. Arvutivõrgus:
<https://www.rt.com/news/222215-russia-bans-bitcoin-sites/> (06.03.2016)
79. S. Das. Putin's Counselor: Accepting Bitcoin Payments Unacceptable, a Crime. Cryptocoinsnews. CCN.LA. 06.02.2016. Arvutivõrgus:
<https://www.cryptocoinsnews.com/putins-counselor-accepting-bitcoin-payments-unacceptable-crime/> (06.03.2016)
80. Silk Road Drugs. Arvutivõrgus: <http://silkroaddrugs.org/> (26.04.2016)
81. Sveriges Riksbank. Virtual currencies. 17.06.2014. Arvutivõrgus:
<http://www.riksbank.se/en/Financial-stability/Payments/Virtual-currencies/>
(04.03.2016)
82. T. Sterling. Dutch arrest 10 men suspected of using Bitcoin to launder money. Reuters. 20.01.2016 Arvutivõrgus: <http://www.reuters.com/article/us-netherlands-crime-bitcoin-idUSKCN0UY0V8> (26.04.2016)
83. T. Tuuling. Virtuaalsed valuutad ja reaalsed riskid. Postimees. 13.07.2014. Arvutivõrgus: <http://majandus24.postimees.ee/2854143/virtuaalsed-valuutad-ja-reaalsed-riskid> (10.01.2015)
84. The Internal Revenue Service. Notice 2014-21. 2014. Arvutivõrgus:
<https://www.irs.gov/pub/irs-drop/n-14-21.pdf> (06.03.2016)
85. U.S. Attorney's Office. Southern District of New York. Bitcoin Exchanger Sentenced In Manhattan Federal Court To Four Years In Prison For Selling Nearly \$1 Million In Bitcoins For Drug Buys On Silk Road. Press Release. 20.01.2015. Arvutivõrgus:
<https://www.justice.gov/usao-sdny/pr/bitcoin-exchanger-sentenced-manhattan-federal-court-four-years-prison-selling-nearly-1> (26.04.2016)
86. U.S. Attorney's Office. Southern District of New York. FBI New York Press Office. Operator of Silk Road 2.0 Website Charged in Manhattan Federal Court. Press Release. 06.11.2014. Arvutivõrgus: <https://www.fbi.gov/newyork/press-releases/2014/operator-of-silk-road-2.0-website-charged-in-manhattan-federal-court>
(26.04.2016)
87. U.S. Attorney's Office. Southern District of New York. Former CEO of Bitcoin Exchange Company Sentenced in Manhattan Federal Court to Two Years in Prison for Helping to Sell Nearly \$1 Million in Bitcoins for Drug Buys on Silk Road. Press Release. 19.12.2014. Arvutivõrgus: <https://www.fbi.gov/newyork/press->

- <https://www.fbi.gov/newyork/press-releases/2014/former-ceo-of-bitcoin-exchange-company-sentenced-in-manhattan-federal-court-to-two-years-in-prison-for-helping-to-sell-nearly-1-million-in-bitcoins-for-drug-buys-on-silk-road> (26.04.2016)
88. U.S. Attorney's Office. Southern District of New York. Ross Ulbricht, the Creator and Owner of the Silk Road Website, Found Guilty in Manhattan Federal Court on All Counts. Press Release. 05.02.2015. Arvutivõrgus: <https://www.fbi.gov/newyork/press-releases/2015/ross-ulbricht-the-creator-and-owner-of-the-silk-road-website-found-guilty-in-manhattan-federal-court-on-all-counts> (26.04.2016)
89. W. Zeldin. Netherlands: Local Court Ruling on Bitcoin Transaction. Library of Congress. 04.06.2014. Arvutivõrgus: <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/netherlands-local-court-ruling-on-bitcoin-transaction/> (06.03.2016)
90. What is the Threat of Money Laundering Associated with Bitcoin? HG.org. Arvutivõrgus: <http://www.hg.org/article.asp?id=31835> (02.04.2016)

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

91. Euroopa Liidu Nõukogu. 28.11.2006 direktiiv 2006/112/EÜ, mis käsitleb ühist käibemaksusüsteemi. - ELT L 347, 11.12.2006.
92. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2005/60/EÜ, 26. oktoober 2005, rahandussüsteemi rahapesu ja terrorismi rahastamise eesmärgil kasutamise vältimise kohta. - ELT L 309, 25.11.2005.
93. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2009/110/EÜ, 16. september 2009, mis käsitleb e-raha asutuste asutamist ja tegevust ning usaldatavusnormatiivide täitmise järelevalvet ning millega muudetakse direktiive 2005/60/EÜ ja 2006/48/EÜ ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2000/46/EÜ. – ELT L 267, 10.10.2009, lk 0007-0017.
94. Kaubandustegevuse seadus. - RT I, 12.07.2014, 59.
95. Käibemaksuseadus. - RT I, 29.04.2016, 7.
96. Makseasutuste ja e-raha asutuste seadus. - RT I, 19.03.2015, 52.

97. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. - RT I, 11.03.2016, 6.

98. Tarbijakaitse seadus. - RT I, 11.03.2016, 8.

99. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I, 12.03.2015, 106.

100. Tulumaksuseadus. - RT I, 17.12.2015, 23.

101. Võlaõigusseadus. - RT I, 11.03.2016, 2.

102. Väärtpaberiturust seadus. - RT I, 14.11.2015, 2.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

103. EKo C-264/14, *Skatteverket versus David Hedqvist*, eelotsustustaotlus.

104. EKo C-264/14, *Skatteverket versus David Hedqvist*, kohtujuristi ettepanek.

105. RKHKo 3-3-1-75-15

106. TlnHKo 18.11.2014, 3-14- 50581

KASUTATUD LÜHENDID

EKo	Euroopa Kohtu otsus
FATF	Rahapesuvastane töökond, inglise keeles <i>Financial Action Task Force</i>
FinCen	Ameerika Ühendriikide Rahandusministeeriumi finantskuritegude vastase võitluse võrgustik, inglise keeles <i>U.S. Financial Crimes Enforcement Network</i>
IMF	Rahvusvaheline Valuutafond, inglise keeles <i>International Monetary Fund</i>
KaubTS	kaubandustegevuse seadus
KMS	käibemaksuseadus
MERAS	makseasutuste ja e-raha asutuste seadus
RahaPTS	rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus
RKHKo	Riigikohtu halduskolleegiumi otsus
TKS	tarbijakaitse seadus
TlnHKo	Tallinna Halduskohtu otsus
TsÜS	tsiviilseadustiku üldosa seadus
TuMS	tulumaksuseadus
VPTS	väärtpaberiturust seadus
VÕS	võlaõiguse seadus